

งานสังคีตศิลป์

ของ

กรมศิลปากร

๒๔๙๒-๒๔๙๔

ภาวะของผู้ดูละครศิลปากร

เมื่อถึงบทบาทชิงชังหรือโสกสลด ผู้ดูก็ถึงกับพากันมีอารมณ์คร่ำเคร่งหรืออดอั้นไปตามบทบาทด้วย

โรงละครศิลปากร

เมื่อซื้อสัปดาห์และบัตรผ่านประตูแล้ว ก็หลั่งไหลเข้าไปภายในโรงละคร เพื่อฟัง ซิมโฟนี คอนเสิร์ต

หน้าโรง

ภายในโรง

ภาพเช่นนี้ย่อมปรากฏตลอดฤดูกาลแสดง ของ กรมศิลปากร

คำนำ

กรมศิลปากร มีกองชนอยู่ ๔ กอง คือ กองสถาปัตยกรรม กอง
วรรณคดี กองโบราณคดี และ กองการสังคต ซึ่งงานของแต่ละกอง
เป็นไปแต่ละอย่าง แต่ละวันเป็นงานศิลปเฉพาะของแต่ละกอง ดับเปลี่ยน
กันไม่ได้ นับเป็นงานเทคนิคแท้ ๆ งานเหล่านี้เป็นงานที่ใคร่กระทำต่อเนื่อง
แต่ละวันช่วงกันเป็นลำดับมาจนเกือบจะหาจุดเริ่มต้นไม่ได้ ดังนั้นหลักฐาน
ในทางวิชาการของแต่ละกอง จึงทรงอยู่ทอดคนซึ่งได้รับราชการมาใน
รุ่นเก่า ๆ ครั้นต้องออกจากราชการไปหรือถึงแก่กรรมไป หลักฐาน
ในทางวิชาการเหล่านั้นก็พลอยสูญไปด้วย นอกจากบางท่านจะได้ทำไว้ให้
และเพราะเหตุนี้ด้วยประการหนึ่ง จึงทำให้ศิลปเหล่านั้นไม่ค่อยจะแพร่
หลายไปในหมู่ประชาชน นอกจากผู้สนใจโดยเฉพาะ แม้กระนั้นก็ยังอาจ
รับหลักฐานที่ไม่ถูกต้องตรงแท้ไปบ้างก็ได้

เมื่อข้าพเจ้าเขามารับหน้าที่อธิบดีกรมนี้ ได้พิจารณาเห็นสมควร
ที่จะรวบรวมหลักฐานในวิชาการอันเป็นหน้าที่ของแต่ละกองไว้ เพื่อเป็น
ปทัสถานให้ผู้หน้าที่ได้ศึกษาและปฏิบัติ สำหรับใช้เป็นแบบฉบับต่อไป
ในอนาคตด้วย จึงได้ขอแรงบรรดาหัวหน้ากองและเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญ
งานในกองนั้น ๆ ให้ช่วยกันค้นคว้าและเรียบเรียงไว้ งานเช่นนี้เป็นงาน
ที่ต้องใช้เวลาและตรากตรำไม่น้อย แต่ประโยชน์จากการค้นคว้านี้
เป็นอเนกประการ บางเรื่องข้าพเจ้าเห็นสมควรให้แพร่หลายไปในหมู่
ประชาชน ก็ให้ดำเนินการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงบ้าง ทางหนังสือ
พิมพ์รายวันและรายคาบบ้าง รู้สึกว่าผลแห่งงานนี้ได้อาจให้เกิดความ
สนใจในศิลปของชาติขึ้นในหมู่ประชาชนคนไทยบ้างแล้ว เป็นที่น่า
ปลื้มปตมใจมาก

เฉพาะในด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์นั้น นายธนิต อยู่โพธิ์ หัวหน้ากองการสังคต ได้พยายามเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับงานทางต้อง
 นนไว้มาก รวบรวมการแนะนำให้รู้จักและรู้จักฟังด้วย โดย
 เฉพาะงานจัดสร้างนาฏกรรมสำหรับแสดงในโรงละครอนาคตกิตปากร และ
 งานบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชน ณ สังคตศาลานน ผู้เรียบเรียงได้
 แทรกหลักฐานและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำนานของศิลป์ ทั้งการวิจารณ์
 ลักษณะและบทบาทของตัวละครอนบางตัวในบางเรื่องไว้ด้วย อันนับเป็น
 ประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นอย่างมาก

ข้าพเจ้าได้ตรวจพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ ที่หัวหน้ากองการสังคต
 ได้เรียบเรียงมาโดยละเอียดแล้ว เห็นว่าเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในทาง
 วิชาการของนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ สมควรที่จะใช้ประกอบเป็นแนว
 การศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ได้เป็นอย่างดี
 จึงได้ให้รวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นเพื่อคำแนะนำต่อไป

อนึ่ง หนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ย่อมเป็นประโยชน์แก่
 ผู้สนใจทั่ว ๆ ไป ทั้งนักศึกษาและศิลปินการละครอนการดนตรี พอที่จะใช้
 ประกอบให้ความรู้กว้างขวางออกไปได้ ข้าพเจ้าขอขอบใจหัวหน้ากอง
 การสังคตและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของเป็นอย่างมาก ที่อุตสาหะทำงานขนาน
 นนหลักฐานไว้ในกรมศิลปากร.

พ.ท.

(พันโท หลวงรณสีธิพิชัย)

อธิบดีกรมศิลปากร

กรมศิลปากร

๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๔

พระเจนดุริยางค์ ผู้อำนวยการเพลง

การแสดง ซิมโฟนี คอนเสิร์ต ของ กรมศิลปากร

นางวินพัตรา มีสุข กำลังขับร้อง

ผู้ฟัง ซิมโฟนี คอนเสิร์ต ภาวในโรงละครศิลปากร เมื่อคืนวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓

สารบัญเรื่อง

๑. งานสร้างนาฏกรรมในกรมศิลป์ากร	หน้า ๑
งานคิดประมณ	" ๑
การผกขอมนาฏคิตปและตริยางคคิตป	" ๑
การศึกษาของนักเรียน โรงเรียนนาฏคิตป	" ๒
คิตงานคิตประเดณอประชาชน	" ๕
งานจร	" ๗
หตงฉากของงานคิตประที่ไ้รับคณณยม	" ๘
๒. ความเป็นมาของเรื่องขุนช้างขุนแผน	" ๙
ความนำ	" ๙
ทองถนและกาดกานคิตของเรอง	" ๑๐
เรื่องขุนช้างขุนแผนเบณวรรณกรรม	" ๑๑
ความล้าคณของวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน	" ๑๓
เรื่องขุนช้างขุนแผนเบณนาฏกรรม	" ๑๕
การปรบปรนบทคณคณพระไวยแตกทัพ	" ๑๗
๓. สักเขปเรื่องขุนช้างขุนแผน	" ๑๙
เรื่องขุนช้างขุนแผน กอนคณพระไวยแตกทัพ	" ๑๙
เตาเรองตามลำดับฉาก	" ๒๔
๔. ลักษณะของตัวละครอนบางตัวในเรอง	
ขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ	" ๒๘
ลักษณะและบทบาทของพระพนวษา	" ๒๘

ลักษณะและบทบาทของพระไวย	หน้า ๓๐
ลักษณะและบทบาทของวันทอง	" ๓๓
ลักษณะและบทบาทของพลายชุมพล	" ๓๓
๕. ดนตรีสำหรับประชาชน	" ๓๕
คิดเป็นเครื่องแต่งความรู้จักเห็น	" ๓๕
ประโยชน์ของดนตรี	" ๓๖
การฟังดนตรีด้วยความรู้สำนึก	" ๓๗
ดนตรีเปรียบกับอาหาร	" ๓๘
นักดนตรีต่างภพของกรมศิลป์ากร	" ๔๑
การดนตรีไทย	" ๔๒
๖. การรักษามาตรฐานเดิมของดนตรีไทย	" ๔๓
งานบันทึกเพลงไทยลงเป็นโน้ตสากลครั้งแรก	" ๔๓
งานบันทึกเพลงไทยลงเป็นโน้ตสากลครั้งที่ ๒	" ๔๕
การจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทย	" ๔๘
คาดคะเนผลภายหลังพิมพ์ลงบนตัวโน้ตแก้ว	" ๕๐
๗. ฐานะนักดนตรีไทย	" ๕๒
ดนตรีเปรียบด้วยอาหาร	" ๕๒
การผดุงฐานะนักดนตรีไทย	" ๕๔
ฐานะของผู้ศึกษาศิลปะ	" ๕๕
ดนตรีไทยวนอาทิตย์	" ๕๗
คำแนะนำของผู้หวังดี	" ๖๐
๘. ว่ากันวันขึ้น	" ๖๒

๕. คำชี้แจงในการแสดงละครคอนเรื่อง
พระร่วง หรือ ขอมดำดิน

หน้า ๖๓

๑๐. ลักษณะและบทบาทของตัวละครคอน

ในนาฏกรรมประวัติศาสตร์ เรื่อง พระร่วง

” ๖๘

ลักษณะและบทบาทของท้าวพันชุม

” ๗๐

ลักษณะและบทบาทของพญาเดโช

” ๗๒

ลักษณะและบทบาทของพระร่วง

” ๗๔

ลักษณะและบทบาทของนักคุม

” ๗๗

ลักษณะและบทบาทของหัตถวงเมือง

” ๗๘

ลักษณะและบทบาทของนายมน บันยาว

” ๘๐

ลักษณะและบทบาทของนางจันทน์

” ๘๒

๑๐. สร้อยเพลงเขมรพระประทุม

” ๘๕

๑๑. เมื่อฤดูงานแสดงศิลปผ่านไป

” ๘๖

ระยะเวลาในงานแสดงมหรสพ

” ๘๖

เหตุการณ์ที่สถาปนากรตองพักการแสดง

” ๘๖

เหตุข้อที่ ๓

” ๘๗

เหตุข้อที่ ๒

” ๘๗

เหตุข้อที่ ๑

” ๘๗

เครื่องหนุ่่งกำลังไ้้ทำงานศิลป

” ๘๘

๑๒. เมื่อฤดูแสดงศิลปมาเยือน

” ๘๘

หยุดเพื่อเตรียมงานใหม่

” ๘๘

สร้างตะคอนเรืออิเหนา	หน้า ๘๕
งานแต่งซิมโพนี่ คอนเตอร์ต	" ๘๖
มารยาทและระเบียบในการเข้าฟัง	
ซิมโพนี่ คอนเตอร์ต	" ๘๖
คำเสนอของผู้ฟังซิมโพนี่ คอนเตอร์ต	" ๘๘
๑๓. ข้อพึงสังเกตในการดูตะคอนรำ	" ๑๐๓
ตะคอนนอกและตะคอนใน	" ๑๐๓
บัญญัตินิยมของตะคอนนอก	" ๑๐๓
บัญญัตินิยมของตะคอนใน	" ๑๐๔
ตะคอนรำใช้ฉากสมมติ	" ๑๐๕
บทตะคอนรำ	" ๑๐๕
บทตะคอนเรืออิเหนา	" ๑๐๖
๑๔. ความแตกต่างระหว่างตะคอนนอกกับตะคอนใน	" ๑๑๐
๑๕. สุวรรณหงส์ถูกหอก	" ๑๑๒
ตั้งเขปเรือสุวรรณหงส์	" ๑๑๓
เหตุผลบางอย่างของการแต่งตะคอนเรือสุวรรณหงส์	" ๑๑๕
เรื่องเบองหงส์ของเหตุผล	" ๑๑๗
การปรับปรุงเรือสุวรรณหงส์	" ๑๑๘
๑๖. คำประกาศรอบสุดท้าย (ที่ ๗๑)	
ของการแสดงตะคอนนอกเรือสุวรรณหงส์	" ๑๒๐
๑๗. ตลกโขนตะคอน	" ๑๒๒

ตะคอนทองคำ	หน้า ๑๒๒
ตลกหรือจำอวด	" ๑๒๔
ความหมายของคำ "ตลก" และ จำอวด	" ๑๒๖
นักตลกพระ	" ๑๓๐
นักตลกคฤหบดี	" ๑๓๔
สวดคฤหบดี	" ๑๓๕
ลักษณะและตำแหน่งหน้าที่ของนักตลกแต่ละคน	" ๑๓๖
"พน" & อย่างของนักตลกคฤหบดี	" ๑๓๗
วชิระของนักตลก	" ๑๓๘
ขอกชุดเงิน	" ๑๔๐
ขอกชุดญวน	" ๑๔๑
ขอกชุดมอญ	" ๑๔๒
ขอกตะคอนและเพลงฉ่อย	" ๑๔๒
ขอกชุดแขก	" ๑๔๓
ขอกชุดดาว	" ๑๔๔
ขอกชุดพม่า	" ๑๔๔
ขอกชุดเขมร	" ๑๔๕
ขอกชุดฝรั่ง	" ๑๔๖
ข้อความเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับตลก	" ๑๔๗
วิธีเล่นของตลกและจำอวด	" ๑๔๘

ศตกโชนตะคอน	หน้า ๑๔๘
หน้าทองและการแต่งกายของศตกโชนตะคอน	" ๑๕๐
ศตกตามพระ	" ๑๕๑
ไม้ตะขาบ	" ๑๕๓
ศตกถึก	" ๑๕๒
จำอวด	" ๑๕๓
วชิระเงินจำอวด	" ๑๕๔
ตะคอนน้อย	" ๑๕๕
การแต่งกายของจำอวด	" ๑๕๕
๑๘. สถิติการแสดงนาฏกรรมไทยของกรมศิลปากร	" ๑๕๗
๑๙. สถิติประจำปีของนักเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์	" ๑๕๘

ดนตรีสำหรับประชาชน ณ สังกัดศาลา (หลังเก่า) หน้าโรงละครอนิลปากร

ประชาชนกำลังดื่มด่ำในรสนิยม ของ ดนตรีสำหรับประชาชน

วงตรีบางค์สากล ของ กรมศิลปากร ณ สังกัดศาลา (หลังใหม่)

ผู้ฟังดนตรีสำหรับประชาชน ณ สนามหน้าสังกัดศาลา

งานสร้างนาฏกรรมในกรมศิลปากร

งานศิลปะประจำปี

ท่านยังคงจำได้ว่า ภายหลังจากที่ฝนปีกลาย (พ.ศ. ๒๔๙๑) ผ่าน
พ้นไปแล้ว กรมศิลปากรได้จัดงานศิลปะออกเสนอแก่ประชาชนภายใน
บริเวณสถานที่ของกรมศิลปากร เป็นระยะเวลาดำเนินการตลอดถึง๖เดือน
เศษ คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ถึงเดือนพฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๙๒ กล่าวคือ ได้จัดบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชน ณ ดงคัค
คำดา และจัดให้มีแสดงนาฏกรรมประเภทต่าง ๆ ภายใต้งานภายใน
โรงละครอนึ่งศิลปากร ต่อจากนั้นมา ก็ได้จัดงานไปชั่วคราวจนบัดนี้ ซึ่ง
เป็นเหตุให้ท่านผู้มีความรักและความสนใจต่องานศิลปะของกรมศิลปากร
หลายท่านติดต่อถามมา ด้วยความเลื่อมใสบ้าง ด้วยความพิศวงสงสัยบ้าง
ว่าเหตุใดกรมศิลปากรในระยะนี้จึงเจ้งหายไปใน โอกาสที่กรมศิลปากร
จะนำนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ออกแสดงใหม่แก่ประชาชนในฤดูกลาง
คือไปนี้ จึงขอเสนอให้ทราบโดยทั่ว ทว่าการแสดงศิลปะของกรมศิลปากร
ได้ยุติเจ้งหายไปแล้ว ความจริง เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรมิได้อยู่เปล่า
หากแต่ได้เร่งรัดเตรียมและฝึกหัดจัดซ้อมกันอยู่ตลอดเวลา เป็นงาน
ประจำปี

การฝึกซ้อมนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

ถ้าท่านผ่านเข้าไปในบริเวณงานภายในของกรมศิลปากร โดย
เฉพาะภายในบริเวณที่ทำการของกองการดังกล่าว ถ้าเป็นเวลาดอนเข้า
ท่านจะเห็น :—

ณ ที่แห่งหนึ่ง บรรดาศิลปินแห่งวงดุริยางค์สากล กำลังร่วมกัน
 ผสมผสานเพลงบทใหม่ด้วยเสียงกระหึ่มครมครางของเครื่องดนตรี ดัง
 กึกก้อง แม้การผสมจะยังไม่ลงตัวไม่พร้อม และเสียงไม่
 กทมกตินักในตอนแรก ๆ ของบางสัปดาห์ แต่ก็จะได้ฟังเพลงอัน
 ไพเราะเสนาะโสต โดดโผน ตื่นเต้น หรือเยือกเย็น เพื่อดึงดูดใจ ใน
 ตอนท้าย ๆ ของสัปดาห์ เมื่อผสมเพลงบทใดได้แล้ว ก็ผ่านไปยัง
 เพลงบทอื่น

ณ ที่แห่งหนึ่ง บรรดาศิลปินแห่งวงดุริยางค์ไทย จะฝึกฝนบทวน
 เพลง ด้วยวงปี่พาทย์บาง มโหรีบาง ณ สถานที่แห่งหนึ่ง บรรดา
 นาวาศิลปินระนาด และ ณ ที่อีกแห่งหนึ่ง บรรดานาวาศิลปินโขน ต่างก็
 จะฝึกทำท่าทำให้ถูกต้องตรงตามความหมายของคำและตามภาษา
 นาวาศิลป เมื่อรำยังไม่ถูกหรือไม่งาม ครบพิธีถูกต้องออกว่าท่าทำให้
 แล้วครบถูกต้องท่าใหม่ ท่าแล้วท่าเก่า วิชาแล้ววิชาอีก ตู ๆ แฉกเกิด
 ความรู้สึกขุ่นในใจในเวลานั้นว่า อย่าว่าแต่คนหัดคนว่าจะเบื่อหน่าย
 เหน็ดเหนื่อยเลย แม้แต่คนนั่งดูเฉย ๆ ก็รำคาญ มันไม่สนุกเหมือน
 เคยดูต่างครหรือได้รบเชิญไปดูในเวลายามชอมใหญ่หรือมีการแสดงจริง ๆ
 ที่ในโรงเตี้ยเลย

การศึกษาของนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์

ถ้าท่านผ่านเข้าไปภายในอีกบริเวณหนึ่ง จะเห็นตึกแบบใหม่ ๒ ชั้น
 รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าของโรงเรียนนาฏศิลป์ ณ ภายในตึกหลังนี้ ในตอนเช้า
 บรรดานักเรียนของโรงเรียนนาฏศิลป์ ต่างตุงหน้าตุงดาเรียนวิชาสามัญ

ถ้าถนัดเสียงกระทบเท้า ตบมือ เคาะจังหวะ และเสียงขบราตาบทของ
ครูและของนักเรียนนาฏศิลป์ ดังกนกของเกรียวกราวไปทั่วบริเวณ มัน
เป็นเสียงที่ไม่ไพเราะเด่นารเหมือนเมื่อก่อนเขาเคยเคย เพราะเสียงร้อง
และเสียงดนตรีของนักเรียนก็ยังไม่เป็นเพลง ทำโน่นทำนี่ค่อน กังวาล
เป็นศิลปะของโน้ตค่อน ทั้งศัพท์คำเนียงของนักเรียนและเครื่องดนตรี
ของแต่ละสาขาศิลปะ ยิ่งดังเสียงกาวก่าย ตักกลีบด้นอดแว่น อย่างที่
เรียกว่า “ฟังไม่เป็นศัพท์” จึงยังไม่เกิดความไพเราะหรือน่าดูแต่อย่าง
ใดเลย ในระยะกาดเช่นนี้ ก็มแต่ความหวัง คือหวังว่า เสียงขบรอง
เสียงเครื่องดัดดีดเป่าและการขบราตาทำ ที่ได้ยินได้เห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อน
แหละ จะเป็นเสียงและท่ารำที่ไพเราะงดงาม ซึ่งเราจะได้ยินได้กกัน
ในภายหน้า มีความหวังว่า นักเรียนแต่ละครเหต่านแหละจะเป็นผู้คง
รักษาศิลปะอันมเกียรตของชาติไว้ให้นานยาวสืบต่อไปชั่วกตปาวสาน

บรรยาการอันกนกของด้นนหวุ่นไหวดังกตัวแว่น จะดำเนินไปราว
๒ ชั่วโมง กยตการฝึกหัดศิลปะภาคปฏิบัติ นักเรียนในความควบคุม
ของครู จะต้องนำเครื่องมอฝึกหัดส่งคนให้เจ้าหน้าที่เก็บ แวดูกพากัน
กตบเขาของเรียนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเวลา ๑๕ นาฬิกา คราวนพวงครด้น
ศิลปะภาคทฤษฎี เร้นกนไปอีกจนถึงเวลา ๓๐ นาฬิกา แวดูกเด็กเรียน
พากันกตบบ้าน ด้วยความเหน็ดเหนื่อยและอ่อนระโหยโรยแรงไปด้วย
กนทงครและศิษย์ รุ่งชนกมาฝึกด้นและมาเดาเร้นกนกันไปใหม่ นค
งานกอดัวางและผดุงรักษาศิลปะทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ซึ่งจะเรียก
ว่า งานโน้ตค่อนพอนว่าและงานดัดดีดเป่า หรืองานร้องรำทำเพลง
อะไรทำนองนั้น ก็ตามแต่สมัครใจ แต่งานนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

ทั้งสี่คน ในบ้านเมืองทองซึ่งความเจริญแล้ว เขาถกกันว่าแต่งตั้ง
 ตำแหน่งหนึ่งของประเทศชาติ ดังกล่าวไว้ในหนังสือเทศน์มหาชาติว่า
 “สิ่งทั้งสองประเสริฐสมสำหรับพระนคร คือดุริยางค์ (และ) ขลุ่ยพ้อง
 แสนสุขบันเทิง เป็นที่เกษมสำราญราษฎร์ประชา” ท่านคงจะทราบดีแล้ว
 ว่า งานก็ตั้งประกฎกลาวันเนงานร่วมน้อมร่วมนคณะอย่างทเรียกว่า Team
 Work เนงานทคองมความพรอมเพรียงร่วมนแรงร่วมนใจกันดวยความ
 ดำคค จังจะเกิดดำนคครด คอริดไฟเรางดงามของคตปะอนเกิดแต่
 ความพรอมเพรียงกัน

จัดงานศิลปะเสนอประชาชน

งานคตปะทกดำขาท ผกชอมและหัดสอนกันตงกลาวันมาขางตนน
 จะเรวงจตจตชอมและผกสอนแยกดำขาและแยกหยงกันได ในบหนึ่งเน
 อย่างมากกชวเวด ๕ เดือน กตาวคค ตงแคปดายเคอนพฤษภาคม ถึง
 เคอนกนยายนทอนน คอจากน คอเมอตกเขาในเคอนตุลาคคเน
 อย่างชาแคว กตองจตจตารำการคตบ้นและคตเคอนกเรียนของโรงเรียน
 นาฏคตปทเห็นวำพอจะดำมาร่วมนงานการบรเรงและการแ่งตงได้
 คตเคอกรวมผกชอมตะคอนบางเรองทเตรยมทาทไว้ เพอนำออก
 แ่งตงแก่ประชาชน เริ่มแคท่ายฤดฝนไปอื่ พวกคตคตปะและดุริยางค-
 คตปคตองมารวมชบรองบท คองให้กตมกตนเขาจนเหมาเจาะแกบทบาท
 ทำทางของคตตะคอน ส่วนคตตะคอนเต่า กตองผกฐาททำให้เขาบบท
 ให้เขาบคาชบรองและเขาบเพดงคตนคตบพาทย อนผชบรองนนเต่า ท
 ผกสอนกันไวกนตะดำขา กตองเอามาปรบเขาบวงคตนคตบพาทย ให้
 กตมกตนล่อคคคองกัน จังจะเกิดเนนเตียงไฟเราะเณาะโศค ถำมฉะน

จะกลายเป็นเสียงหนวกหูและก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้ฟัง ในขณะที่
 คิดป็นทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์กำลังผสมรวมกันดังกล่าวนั้น ช่าง
 ฝีมือในการสร้างและประดิษฐ์เครื่องแต่งหัวและแต่งกายตัวละครนั้น ก็
 เท่ากับเปิดโรงงานคิดปหัตถกรรมย่อยๆ ขึ้น กล่าวคือ จะต้องเลือกเฟ้น
 และประดิษฐ์สร้างเครื่องแต่งหัวแต่งตัวตัวละครนั้นให้เหมาะแก่ท้องเรื่อง
 สัมผัสได้ และให้ได้ขนาดแก่ตัวละครนั้นๆ ตามที่กำหนดตัวได้
 ตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นๆ จะต้องเตรียมจัดหาเครื่องประกอบการแต่ง
 ोनๆ เช่น ราชรถ เคียง ดาบ โต๊ะ ศิว พระขรรค์ เป็นต้น
 ให้พร้อมไว้ ส่วนอีกด้านหนึ่ง นายช่างผู้สร้างฉากจะต้องควาเครื่อง
 านเรื่องและตีความหมายในบทละครอย่างพินิจพิจารณาจนเกิดมโนภาพ
 ขึ้นในสมองของตน ด้วยความชำนาญในการคืบค่น แล้ววาดออกมาเป็น
 แบบฉากของนาฏกรรมเรื่องนั้นๆ ลงไว้ในแผ่นกระดาษ เป็นบาเขา
 ดำเนาไม้ เป็นปราสาทราชวงษ์ เป็นค่ายคูประตูหอรบ หรือเป็นกระแด้
 ารตระหารนา เป็นบานเรือนท้องทุ่ง หรือเรือกล่นไถนา ให้เหมาะเจาะ
 และถูกต้องแก่ท้องเรื่องในบท ตามที่สัมผัสพรรณนาไว้ในนาฏกรรม
 เรื่องนั้นๆ ครั้นแล้วกรรมมอัสสร้างจนเป็นฉากประกอบเรื่องเป็นตอนๆ
 ไปจนตลอดเรื่อง

เมื่องานแต่ละฝ่ายใกล้จะเรียบร้อยแล้ว ก็จัดให้มาซ่อม
 ฉากรวมกันทุกฝ่ายบนเวทีภายในโรง การซ่อมฉากในเวทนั้นเป็น
 ของจำเป็นอย่างยิ่ง จะต้องให้พร้อมเรียบร้อยและได้จังหวะ
 เหมาะสมกันเป็นอย่างดีทุกฝ่าย ทั้ง ม่าน ไฟ ฉาก ตัวละคร นักร้อง
 นักดนตรี เครื่องขยายเสียง ฯลฯ ซึ่งต้องซักซ้อมด้วยกันทั้งนั้น กล่าวคือ

ปรับให้เขากนเรียบรอยเป็นอย่างใดก็ได้ กึงยากมิใช่เด้น บางเรื่องบาง
 ตอนเมื่อนามารวมซ่อมปรับเขาเวทกนทุกฝ่ายด้นเดว เกิดมคตปะของ
 เตะตะผายปรากฏขัดแย้งกนชน ก็จะต้องพนิจพิจารณาจัดการแก้ไขกน
 ใหม่อีก บางคราวถึงกับต้องแก้ไขปรับปรุงเป็น โกลาหล ต้องแก้ฉาก
 ของคตหรือเพมบท ต้องแทรกหรือคตตอนเพลงดนตรีและบทขบรของ
 คตคตจนแก้ไขปรับปรุงคตปะด้านอื่น ๆ ไปในขณะนั้นอีกด้วย

งานจร

ทุกถาวมานถาวอย่างทควรจะเป็นไปโดยปรกติในเมื่อไม่มีงาน
 จรของหน่วยราชการอื่น ๆ แทรกเข้ามา แต่โดยปรกติเรามักจะจัดให้เป็น
 ไปดังกถาวนไม่ค่อยได้ เพราะจำเป็นต้องสละเวลาพักการตระเตรียม
 ปรับปรุงของเราเองไว้ก่อนเป็นคราว ๆ แล้วจัดไปช่วยงานราชการ
 หน่วยอื่นเล็กน้อย ๆ ถ้างานประจำและงานปรับปรุงของเรา
 ดังกถาวแล้วทางคตยังมิได้เรียบรอยแต่ยังกำหนดวันที่จะแต่งโกลาหลเข้ามา
 ทงงานจรกประตงเข้ามา ในวาระเช่นการจัดงานด้านการแต่งประจำ
 ของเรากถึงกับโกลาหลอดหม่าน เจ้าหน้าที่ทางอื่นเปลยและคว่นวาย
 ใจไปตาม ๆ กัน แต่จะยุติการแต่งประจำที่โรงตะคอนของเราเดีย
 กมสามารถยุติได้ เพราะได้ประกาศกำหนดออกไปเป็นทรุกนทวไปแล้ว
 จึงเป็นเรื่องพระวักพระนใจ เป็นเหตุให้การแต่งนาฏกรรมประจำในโรง
 ตะคอนบางเรื่องและบางรอบหย่อนร้งชาติไปเป็นอนมาก นแบบงาน
 ตระเตรียมและงานปรับนาฏกรรมเขาเวท งานเช่นนี้ แม้แต่คนชกม่าน
 หนาเวทกตของผกษอม เช่นบางนากกำหนดให้เบตและบิตม่านชา ถ้าคน

ชักม่านเปิดและปิดเร็วไปเสียกต หรือบางฉากกำหนดให้เปิดและปิดเร็ว
 แตะดับเปิดและปิดซ้ำไปกต ก็ทำให้เสียรสนิยมของละครคนในฉากนั้น
 และในคอนนั้นไปเป็นอันมาก บางทีกถึงกับทำให้เสียความหมายไปเลย
 เช่นคอน โศกเศร้าตายเบ็นสั้นกตนานไปเสียฉิบ ได้เคยทราบมาว่า ครัง
 หนึ่งไนสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกรุ
 ณาเปิดปิดม่านการแต่งละครคนเรื่องหนึ่งของพระองค์ ทง ๆ ทไ้ทรง
 ผูกสอนไว้แล้ว แต่คนปิดเปิดม่านทำผิดพระราชประสงค์ จึงตรัสสั่งโทษ
 ให้บอกคนนั้นให้เปิดปิดม่านเสีย ๕๐ ครังไนขณะแสดงละครคนเรื่องหนึ่ง
 ซงมพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านาย ขุนนาง กำลังทอดพระเนตรและชมการ
 แสดงกันอยู่คบคง

หลังฉากของงานศิลปะที่ได้รับความนิยม

นักการละครคนทั้งหลายมักจะประดับความจริงของหนังกันอยู่บ่อย ๆ
 กตาวกย ละครคนบางเรื่องและบางรอบที่ถูกใจคนดูถึงกับสั้นกตนานฮ่ากน
 ดนสั้นโรงหนัง มหลายครังทปรากฏว่า ภายในเวที ผู้แสดงและผกกับ
 การแสดงกำลังกราดกรวดขวาดเขาได้กน อย่างทอยากจะพูดว่า เกือบ
 จะฟาดปากกน แต่เมือผ่านพ้นไปแล้ว พวกเรากตมเรื่องเช่นกนหมด
 เรื่องงานจิตต์รางนาฏกรรมทกต่างมาโดยสังเขป บรรดาท่าน
 ทเควพหลายท่านทเคยผ่านงานการละครคนมาด้วยยอมรับว่า
 เบ็นอย่างด แต่ทว่าพเจ้าเถอกนามากตาวโดยยอน ก็เพือท่านทสนใจ
 ไนการดำเนินงานด้านนี้ไ้ทราบไ้เบ็นอย่างความรู้อย่างตัว หากเบ็น
 ดังทกขราคารูแก่บางท่าน ก็หวังไ้รับอภัยตามควร

บัดนี้ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะขอเสนอให้ทราบว่า การเตรียม
ฝึกหัดจัดซ้อมนาฏกรรมบางเรื่องของกรมศิลปากร ในระยะเกือบใกล้
จะบรรลุผลเป็นบทเรียบร้อยแล้ว จึงกำหนดเลือกนาฏกรรมเรื่อง ชุนชาง
ชุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ อันเป็นนาฏกรรมที่ด้นกุดนานคนคน
โตโตโน แต่แบบแผนอันดัดดัดเรื่อง ออกแสดงเด่นแก่ประชาชน
ณ โรงละครอนุกิตติกรรม เป็นเรื่องแรก เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน
ศกนี้เป็นต้นไป และกำหนดให้นานประมาณ ๓ ปีเท่าที่ ดนตรีสำหรับ
ประชาชน ซึ่งปรากฏว่าในงานศิลปะที่เคยได้การต้อนรับจากท่าน
ทั้งหลายอย่างอันหนาแน่นในคราวที่แล้วมา ก็จะได้นำวงออกบรรเลง
ต้อนรับประชาชนตั้งแต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน ศกนี้ เป็นต้นไป
อีกส่วนหนึ่งด้วย.

๒๐ ตุลาคม ๒๔๘๒

ความเป็นมาของเรื่องชุนชางชุนแผน

ความนำ

ท่านคงจะเคยรู้จักหรือได้ยินชื่อจังหวัดสุพรรณบุรีกันดีแล้วโดยมาก
ยิ่งในสมัยหลังสงครามนี้ ชาวคราวของจังหวัดสุพรรณบุรี ดุเหมือน
จะเป็นทรูจกกันแพร่หลายมากอยู่พักหนึ่ง (๑) ความจริงมิใช่แต่ในปัจจุบัน
เท่านั้น แม้ในครั้งโบราณ เมืองสุพรรณ ก็เป็นเมืองสำคัญตามข้อเขียน

(๑) ในกรณีเรื่องเสือล่าและเสืออื่น ๆ

ดำเนินอยู่ในประวัติศาสตร์และวรรณคดีของไทยไม่น้อย ดังข้าพเจ้าจะ
ขอนำเรื่องที่เกี่ยวข้องของแต่บางตัวบางประการ ของจังหวัดสุพรรณบุรี
มาเล่าให้ท่านฟังในวณ

ท้องถิ่นและกาลกำเนิดของเรื่อง

จังหวัดสุพรรณบุรีเดิม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำจรเข้สามพัน ในเขต
อำเภออู่ทอง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพฯ มีชื่อเรียกใน
โบราณกาลว่า เมืองอู่ทอง และปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนราม
คำแหง เรียกว่า “สุพรรณภูมิ” เป็นเมืองในสมัยทวารวดี ครั้นพระเจ้า
อู่ทอง (สมเด็จพระรามาธิบดี ๑) ย้ายมาตั้งราชธานีที่พระนคร
ศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๔ แล้ว ได้โปรดให้ขุนหลวงพะงั่ว (สมเด็จพระ
บรมราชาธิราช ๑) ซึ่งเป็นพระมเหสี ไปครองเมืองสุพรรณบุรี
เดิม แต่ย้ายมาตั้งอยู่ ณ ตำบลทวใหญ่ ณฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีน ครั้น
ในสมัยหลังได้ย้ายตัวเมืองมาตั้งอยู่ ณ ตำบลท่าพี่เลี้ยง บนฝั่งซ้ายของ
แม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรีในบัดนี้ ในทาง
ยุทธศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองหน้าด่านตะวันตกของกรุงศรี
อยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองสุพรรณบุรีจึงมีศักดิ์เป็น
เมืองที่ประทับของตงหลวง ด้วยเหตุนี้ จังหวัดสุพรรณบุรี จึงน่าจะ
เป็นถิ่นที่อยู่ของพ่อค้าคบคิด ซึ่งไปมาหาสู่ติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาอยู่
เนื่อง ๆ เป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นถิ่นเกิดของ
บุคคลทั้งสาม คือ ขุนช้าง ขุนแผน และนางวันทอง ตัวละครอันลุ่มลึกมหัศจรรย์
สำคัญในบทละครเรื่องขุนช้างขุนแผน วรรณคดีแห่งประวัติศาสตร์

ดอชของไทย ตามที่ระบุไว้ในกลอนเสภาว่า “(จุต) ศักราช (แปด)
 รอยสี่สิบเจ็ดปี” ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. ๒๐๒๙ และตามหลักฐานบางประการ
 ที่นำมาประกอบข้อสันนิษฐาน แสดงว่า นับแต่คอนปตยรัชกาลของ
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้นมา เมืองสุพรรณบุรีได้ให้กำเนิด
 แก่บุคคลทั้งสาม คือ ชนช้าง ชนแผน และนางพม ณ หมู่บ้านใกล้เคียง
 กัน มีสถานที่เกิดบุคคลทั้งสามอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีหลายแห่ง
 เช่น ตำบลวัดใหญ่ บ้านของชนช้าง วัดตะไกร บ้านเดิมของชนแผน และ
 ตำบลท่าวเดียง เป็นบ้านเกิดของนางพม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อจากหนอง
 และยังมีวัดแค วัดป่าเตไต่ยก ซึ่งเป็นที่เคารพของชนแผน ปรากฏอยู่
 ในตำบลวัดใหญ่จนบัดนี้ โดยเหตุบุคคลทั้งสามนอบบ้านเกิดเรือนเคียง
 กัน จึงมีเพื่อนเล่นกันมาแต่เยาว์วัย มาเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาวและ
 เป็นผู้ใหญ่ชนในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดี ๒ ครองกรุงศรีอยุธยา
 ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๓๔ - ๒๐๗๒ นับถอยหลังแต่ไปก็เกือบ ๕๐๐ ปีมาแล้ว

เรื่องชนช้างชนแผนเป็นวรรณกรรม

เรื่องราวของ ชนช้าง ชนแผน นางพมทอง และบุคคลที่เกี่ยวข้อง
 อื่นๆ แม้ในตัวเองเดิมเอง ก็น่าจะสั้นกุดสั้นยิ่งไปกว่าตะคอนและ
 นกนยายทบบรรดาและนกประพนธ์คดผกชนแดงเป็นเรื่อง จึงมีผู้ชอบ
 นำเอามาเล่าขานสืบต่อกันมานับเวลาด้วยร้อยปี เรื่องจึงเป็นที่รู้กัน
 แพร่หลาย บรรดาภกตเป็นนกลบได้ภา จึงนำมาชบเป็นกลอนบทเสภา
 เรียกชื่อว่า “เสภาเรื่องชนช้างชนแผน” มีท้องเรื่องทกลบได้ภา
 จะดำเนินความให้ชวนฟังได้หลายรสหลายกระแด้ มีทงตอนที่จะกล่าว

ขับให้รัก ให้โศก ให้โศครวญชวนส่งสาร ให้โกรธขงตุณ หรือให้
 ขบขันเฮฮา ได้เป็นตอนๆ ไป ทั้งเป็นเรื่องธรรมเลิฏยวัชรและเนติม
 พระเกียรติของพระมหากษัตริย์ไทยด้วย กล่าวคือ เป็นเรื่องเฉลิมพระ
 เกียรติสมเด็จพระรามาธิบดี ๒ พระองค์ทรงมีชัยชนะศึกสงคราม
 หลายครั้ง และคงจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงปกครองไพร่ฟ้า
 ขาแผ่นดินให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นทรกไกรของพลกนิกรชาวไทยเป็น
 อนันต์ จึงถวายพระนามไว้ในกตอนเล้าเรื่องนว่า “พระพันวษา”
 ซึ่งดประหนึ่งเป็นพระพรอชฐานจากประชาชนว่า “ขอให้พระองค์ทรง
 เจริญพระชนมายุอยู่ตลอดไปจนถึงพันปี”

เมื่อมีคนชอบฟังเล้าเรื่องขุนช้างขุนแผน ก็ผู้ขับเล้าภาคเดียวแต่ง
 เรื่องให้อัศวินพิสดารออกไป จนยากที่จะหาเรื่องใดมาขับเล้าให้สนุก
 ถิ่นานได้เทียมเท่า เรื่องขุนช้างขุนแผนจึงเป็นเรื่องอมตะทพกนิไม่ว่าจะ
 จดมาตงแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นตกมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
 ปราภฏหนักฐานว่า กวีทั้งที่เป็นนักขับเล้า และนักประพันธ์บทกตอน
 ตงแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยลงมา ต่างได้แต่งเติม
 เสริมต่อเล้าเรื่องขุนช้างขุนแผนกันตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ ๓ แต่เรื่อง
 ในเล้าทแต่งต่อเติมกันจนหนา คงจะเป็นไปตามเค้าเรื่องเดิมทมอยูกอน
 กัม และนำเอาเรื่องใหม่ไปแทรกแซมเข้าไว้ในเรื่องเก่าคงจะมอยู
 หลายแห่งและหลายตอน ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรง
 สอบสวนต้นนิษฐานไว้ในตำนานเล้า เรื่องที่แต่งต่อเติมใหม่ ก็เช่น
 ตอนศึกมอยูใหม่ ซึ่งนิยมนำมาเด่นเป็นเรื่องละคอน ดังทกรมคิดปากร
 ได้ปรับปรุงบทใหม่ และกำลังจะนำออกแสดงให้ประชาชนชม ณ โรง
 ละคอนคิดปากรอยุ่ในบัดนี้ ทว่าบทเล้าทตอนศึกมอยูใหม่เป็นบทแต่ง

แทรกเรื่องเก่าในภายหลัง ก็เพราะมีความปรากฏในพระราชพงศาวดาร
 รัชกาลที่ ๒ ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘ พวกมอญที่เมืองเมะตะมะ มี
 ส้มดัดเบาเป็นหัวหน้า ถูกพวกคช หนเขามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร
 อยู่ในพระราชอาณาจักร มีจำนวนคนถึง ๕,๐๐๐ เศษ จึงโปรดให้ตั้ง
 ภูมิตำเนาอยู่กับพวกมอญที่อพยพมาอยู่ในครั้งก่อนๆ แล้ว ที่ในจังหวัด
 ปทุมธานีบาง จังหวัดนนทบุรีบาง แถวปากดัดบาง ทรงพระกรุณา
 โปรดตั้งให้ส้มดัดเบาเป็นหัวหน้า เป็นพระยารัตนจักร พวกมอญที่
 อพยพเข้ามาในครั้งนั้น เรียกกันว่า “มอญใหม่” บทเสภาตอนศึกมอญ
 ใหม่ หรือตอนพระไวยแตกทัพนี้ จึงนำต้นนี้ขึ้นว่า ได้แต่งกษชน
 ภายหลังเหตุการณ์ในพระราชพงศาวดารตอนนั้น

หลังจากรัชกาลที่ ๓ มา จะมีกวีฝากตนได้แต่เอาเรื่องขุนช้าง
 ขุนแผนมาต่อเติมหรือแต่งเป็นกตอนเสภาขึ้นอีกหรือไม่ ยังไม่ม่วเฒ่า
 ค้นคว้าได้ข้อใด แต่ปรากฏว่า ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฟังขับเสภาพระราชพงศาวดารของท่านสุนทรภู่
 ซึ่งโปรดให้แต่งขึ้นในต้นรัชกาลนั้น ในรัชกาลที่ ๕ ก็โปรดให้กวีใน
 รัชกาลนั้นช่วยกันแต่งเสภาเรื่องอาบหะสนชนไว้อีกเรื่องหนึ่ง และใน
 รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงพระราชันพนขับบทเสภาเรื่องพระยาราชวงศ์นั้นและ
 เสภาสามัคคีเสภาชนไว้อีก ๒ เรื่อง

ความสำคัญของวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน

กตอนบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นวรรณคดีไทยเรื่องใหญ่
 เฉพาะฉบับที่หอพระสมุดวชิรญาณจุฬาลงกรณ์ราชบัณฑิตยสถานพิมพ์ เมื่อ

คนควาวิทยากรในด้านจารัตประเพณี การศึกษา สังคมวิทยา ฯลฯ ของต่างประเทศ ได้โปรดทดลองคนควาวิทยากรของไทย จากบทเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผนของเรา หยิบยกออกมาดีแผ่ผดชาวโลกเขาดูบ้าง บางทีจะเบญกศดอนยงใหญ่แก่ชาติไทย

เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นนาฏกรรม

เรื่องขุนช้างขุนแผน มีได้เป็นเรื่องที่เหมาะสมเฉพาะแต่ใช้ขับเสภาอย่างเดียว เพราะปรากฏว่า มหาดยตอนทนกกแดงพณเมืองชอบนำมาเล่นเป็นเพลงเรือ เพลงน้อย ฯลฯ เช่น ตอนทิ้งทวงระหว่างดาวทองกับวันทอง และระหว่างสร้อยพากับศรีมาดา และ ตอนลักพาพาหนีเมอขุนแผนพาวันทองหนีจากขุนช้าง เป็นต้น และอาจนำมาสร้างเป็นนาฏกรรมได้เป็นอย่างดีด้วย มีคำแต่ซึ่งเคยได้ฟังมาว่า แต่ก่อน ถ้าใครนำเอาเรื่องขุนช้างขุนแผนไปเล่นเพลง เล่นละครคน กันในเขตท้องทุ่งหวดสุพรรณบุรี ละครคนโรงหนึ่งมักจะถกขว้างปาดด้วยไม้คอนกอนคน เขาจนเล่นไม่ได้ เล่นกันมาอย่างนั้น แต่จะเป็นเพราะบุคคลผู้เป็นเชอถ่ายด้นมาไม่พอใจให้นำมาเล่น หรือจะเป็นเพราะมีอาถรรพณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ทราบได้ และคำเล่นจะเชอถือได้เพียงไร ผู้เขียนไม่ยืนยัน โปรดตอลถามคนเฒ่าคนแก่เมืองสุพรรณดี แคทนาเรื่องขุนช้างขุนแผนมาแต่งเป็นบทละครคน และมดบบเป็นหลักฐานนั้น ปรากฏว่าสมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเดชย์ ในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงริเริ่มนำเอาเรื่องขุนช้างขุนแผน มาทรงพระราชนพนขับเป็นบทละครคนเล่นก่อน มีบทละครคนพระราชนพนขับของสมเด็จพระบวร

กันว่า คณะตะคอนดำเดิน ถิ่นยืมเด่นแต่คอนเห่ถ่าน และใช้เด่น
ตามบทและแบบของตะคอนท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเหมือนกัน
ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรง
พระราชทานพระชนูปถัมภ์ตะคอนเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย
ชนใหม่อีกจำนวนหนึ่ง โปรดให้ตะคอนหลวงแสดงหลายครั้ง

การปรับปรุงบทตอนพระไวยแตกทัพ

โดยปรารถนาจะให้ศิลปินและนักเรียนนาฏศิลป์ ในกองการสังคีต
กรมศิลปากร ได้รับฝึกหัดบทบาทที่ดีทำท่าตามแบบตะคอนรำของไทย
ถิ่นยืมถิ่นวางดงามอย่างหนึ่ง กับถิ่นอย่างหนึ่ง เพื่อจะได้รับฝึกหัด
ทำท่าท่าเด่นกระบวนของ ถิ่นเป็นศิลป์แบบระบำวราหหัย ซึ่งนิยมคิด
แปลงมาให้เข้ากับบทบาททางนาฏศิลป์ จึงได้ค้นหาได้บทตะคอนเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ ถิ่นของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี
ที่ท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ตั้งให้แต่งขึ้นให้คณะตะคอนของท่าน
เด่น และยืมบทจากครุฑมด คงประภัสร์ ซึ่งเป็นบทที่ปรับปรุงมาจาก
บทของท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเหมือนกัน นำมาเปรียบเทียบกัน
แล้วถวายให้หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล กับ หม่อมเจ้าหญิงพัฒนาย
ดิสกุล ทรงนำไปปรับกับบทเดิม แล้วทรงปรับปรุงบทขึ้นใหม่ แต่เพื่อให้
ปฏิบัติได้แน่นอนตามบทโดยเหมาะสมแก่การแสดงจริง ๆ ต่อมาใน
เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล หม่อมเจ้า
หญิงพัฒนาย ดิศกุล หม่อมแก้ว ถิ่นทองดี ถิ่น นายมนตรี ตราโมท
และข้าพเจ้า ได้ประชุมปรึกษาปรับปรุงบทและบรรจุเพลงกันอีก ที่บ้าน

หม่อมแล้ว สันทวงคดีนั้น ราว ๒-๓ ครั้ง ในการปรับและปรุบทุก
 ครั้ง เราต้องประคับกับปัญหาสำคัญที่ต้องโต้เถียงกันเป็นอย่างมากอยู่
 ๒ ประการ คือ เราจะยอมตามความรวดเร็วในสมัยปัจจุบัน จนต้องยอม
 บริจาคที่ดินแบบฉบับดั้งเดิมของเรา หรือเราจะรักษาคิดป้อนดั่งเดิม
 ของเราไว้ โดยไม่ยอมให้เปลี่ยนไปตามความรวดเร็วของสมัย ถ้าเราจะ
 ต้องบริจาคที่ดินให้แก่ความรวดเร็ว คนที่ทรกที่ดินก็จะเสียขายและดูจะ
 เป็นการผิดภาษีที่ดิน ดังกล่าวไว้ในโคลงสุภาษิตโลกนี้ที่ว่า

“๑ เรียนศิลป์แสงทรัพย์ด้อม เคนไคล
 สามสิ่งอย่าเร็วไว ชอบช้า”

แต่ความเร็วของสมัย ก็คงครอบงำหัวใจเราอยู่ไม่น้อย เราจึง
 ตกตงกันว่า ตอนใดเป็นคิดแบบฉบับดั้งเดิมของเดิมทีประชาชนใน
 ปัจจุบันควรจะได้ชมได้ฟัง จะพยายามให้คงอยู่ เป็นแต่ถ้าเห็นว่ารลืออัน
 หนึ่ง ก็จะปรุบเรื่องตอนนั้นให้เกิดฉันทะ แม้ที่ดินจะเปลี่ยนรหัสไปบ้างก็
 ให้เสียความหมายเดิม แต่ตอนใดเป็นแต่เพียงดำเนินเรื่อง เรากรวมบริ
 ติให้เรื่องดำเนินไปโดยรวดเร็วให้ชักช้าจนเกิดการเบอหน่าย ในที่สุดก็
 ดำริว่า นามานาใช้แบบสำหรับผกซอมคิดปิ่นและนักเรียนนาฏศิลป์ ใน
 กรมศิลปากรได้ แต่เมื่อนามานาผกซอมเข้ากับฉากและคิดปิ่น ๆ แล้ว
 ก็ต้องแก้ไขดัดแปลงไปอีกบางในบางแห่งบางตอน ตามที่กล่าวมานเป็น
 เรื่องราวเบื้องหลังในการประชุมปรึกษาปรับปรุงบทละครเรื่องขุนช้าง
 ขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ ซึ่งนำมาดำเนินแต่บางประการและโดย
 ย่อ เพื่องให้ท่านผู้อ่านเกิดความรำคาญ

สังเขปเรื่องขุนช้างขุนแผน

ในโอกาสที่กรมศิลปากรนำละครเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวย
แตกทัพ ออกแสดงที่โรงละครศิลปากรอยู่ในระยะนี้ ได้มีท่านทกร
แต่ละคนพหุหลายท่านมาซักถาม อยากรับเนื้อความเบื้องต้นของเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน โดยปรารภว่า เคยทราบเรื่องราวมาบ้างแต่เพียงตอน
ตะเด็กตะนอย ได้เรื่องไม่ติดต่อกัน จะอ่านเอาเองจากกตอนบทเสภา
ก็เห็นเต็มใหญ่ ๆ หายร้อยหนานัก ยังไม่มีเวลาอ่าน ขอให้เล่าเรื่อง
ย่อ ๆ ให้ฟังเพื่อทราบไว้พอเป็นเอาความ ข้าพเจ้าจึงคิดว่า อาจจะมี
ท่านผู้อ่านต้องการทราบย่ออีกบ้าง จึงขออาศัยหนังสือกระดานหาเอาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผนมาเล่าไว้ในหนังสือเล่มนี้เป็นคำตอบแก่ท่านผู้ถามไป
พร้อมกัน แต่สำหรับท่านที่ทราบเรื่องโดยแล้ว ถ้าจะเป็นเรื่องราคะ
ก็ขอได้โปรดผ่านไปเสีย ทั้งขออภัยว่าเนื้อเรื่องที่เล่าไว้ในหนังสือ
เล่มนี้นานออกจะต่างกับฟังหรืออ่านจากกตอนเสภา ขอได้โปรดกำหนด
เอาแต่เนื้อเรื่องซึ่งย่อที่สุด ดังต่อไปนี้

เรื่องขุนช้างขุนแผน ก่อนตอนพระไวยแตกทัพ

บุคคลสำคัญในตอนต้นของเรื่องมีอยู่ ๓ คน คือ ขุนช้าง ขุนแผน
และนางพิม ขุนช้างเกิดที่ตำบลเบญจ จังหวัดสุพรรณบุรี แล้วภายหลัง
ย้ายไปอยู่บ้านรวใหญ่ มีลักษณะพิเศษ ซึ่งรู้กันทั่วไปว่า คือพระธำ
มรงค์มาแต่กำเนิด ขุนแผนเป็นชายรูปร่างดี เดิมอยู่วัดตะไกร แล้ว

แต่หัวหน้าทหารเหล่านั้นถูกขุนแผนฆ่าตาย พระพันวษาจึงทรงพิโรธ
 ขุนแผนมาก ขุนแผนจำต้องพานางวันทองหลบหนีราชภัยไปอยู่ด้วยกัน
 ในป่า จนนางวันทองตั้งครรภ์ขึ้น ขุนแผนก็กลับเข้ามาดูแก่โทษรับผิดชอบ
 และเขาต่อสู้คดีความเรื่องนางวันทองกับขุนช้าง พระพันวษาทรงพิพากษา
 คดีสินให้ขุนแผนชนะ ขุนแผนก็ได้ยู่ครองกับนางวันทองและนางแก้ว
 ภริยาภรรยาอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกสาวของเจ้าเมืองสุโขทัย เป็นคู่ขวัญมา
 แต่ยู่มา ขุนแผนนึกถึงนางดาวทองเมียของคนอีกคนหนึ่ง ที่ถูกพรากไป
 กักตัวไว้ในวัง จึงเข้าไปกราบทูลพระพันวษา ขอพระราชทานตัวนาง
 ดาวทองคืนมา พระพันวษาทรงเห็นว่าขุนแผนบังอาจเกินไปไม่เจียมตัว
 จึงโปรดให้เอาตัวขุนแผนไปลงอาญาจำไว้ในคุก เวตนั้นนางวันทอง
 กาดงมครรภ์แก่อยู่ทางบ้าน ก็ถูกขุนช้างยกพวกมาฉุดเอาตัวไป นาง
 วันทองไปคลอดลูกของตนที่เถกกับขุนแผน ณ บ้านขุนช้าง แล้วให้ชื่อว่า
 “พดียงาม” ภายหลังพดียงามถูกขุนช้างทำร้าย จึงหนีไปอยู่กับแม่
 ของขุนแผน ซึ่งเป็นยาของตน ณ เมืองกาญจนบุรี

ครั้นเจริญวัย พดียงามก็ได้มาถวายตัวเป็นมหาดเล็กของพระ
 พันวษา ต่อมาทางกรุงศรีอยุธยาภัยแล้งไหมเกิดศึกกันอีกเป็นครั้งที่ ๒
 พดียงามจึงทูลพระพันวษาขอรับอาลัยยกทัพหนีไปปราบศึก และทูลขอ
 พระราชทานอภัยโทษขุนแผนผู้เป็นบิดาของตนให้พ้นจากพระราชอาญา
 จำคุกและร่วมทัพไปปราบศึกแย่งไหมด้วยกัน พระพันวษาโปรด
 พระราชทานอภัยโทษตามที่ทูลขอ เมื่อพดียงามกับขุนแผน ๒ คนพร้อม
 ไปทำสงครามมีชัยชนะกลับมา พระพันวษาทรงโปรดปรานมาก จึง

ภายหลัง ชุนแผนได้คบคิดกันกับพลายชุมพล ลูกชายของคนอื่น
 คนหนึ่ง ซึ่งเกิดด้วยนางแก้วกริยา แลวันใดจะอุบายให้พลายชุมพล
 ปลอมตัวเป็นมอญใหม่ ยกกองทัพหุ่นยนต์ทำทให้ชาวระบือไปว่าพวก
 มอญใหม่ยกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา แต่ความจริงเป็นศึกแก่แค้น
 ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเดียวกันเอง หรือถ้าจะกล่าวให้ตรงก็คือ
 ศักดิ์แก่แค้นระหว่างพ่อกับลูก ชุนแผนจึงกำชับสั่งพลายชุมพลมิให้ทำร้าย
 ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ว่าชาวบ้านหรือทหารในกองทัพทางกรุงศรีอยุธยา เมื่อ
 นัดแนะกันแล้ว พลายชุมพลก็นำกองทัพหุ่นยนต์ยกด้อมเข้ามาตั้งค่ายอยู่
 ณ ตำบลเดิมบาง ในท้องทุ่งหอดัสดัสนครบรตคนเห็น ครั้นพระพนวษา
 ได้ทรงทราบก็ตรัสสั่งให้ชุนแผนกับเจ้าเมืองสุพรรณบุรียกกองทัพไป
 ปราบปราม ชุนแผนกับเจ้าเมืองสุพรรณบุรีจึงรวมกันยกทัพไปตั้งค่ายรับ
 อยู่ ณ ตำบลบางนางบวช ในท้องที่คนใดเดิมบางลงมา แล้วชุนแผน
 กับพลายชุมพลต่างก็ใช้อุบายคิดค้อนัดหมายให้สัญญาณกัน พอตกกลางคืน
 คนใดคนหนึ่ง พลายชุมพลจึงยกทัพหนีเข้าค่ายชุนแผนและเจ้าเมือง
 สุพรรณบุรี ชุนแผนก็พาทัสมาเข้าต่อสู้ฝ่าซำศึก แล้วทำเป็นเพดยิงพด
 ให้ซำศึกจับตัวไปได้ ชุนแผนกับพลายชุมพลก็คบคิดกันที่จะรบกับ
 พระไวยต่อไป ฝ่ายพวกพดในกองทัพชุนแผนและเจ้าเมืองสุพรรณบุรี
 เห็นชุนแผนหายไป ก็แตกพ่ายกลับมาทูลข่าวศึกแก่พระพนวษา ส่วน
 ทางด้านชุนแผนกับพลายชุมพล ๒ คนพอตก ก็เคลื่อนกองทัพหุ่นยนต์
 ด้อมมาตั้งอยู่ชายป่าในเขตบ้านศาลานา ชานกรุงศรีอยุธยา ดังมทองเรือง
 ดำเนินความต่อไปอีกในตอนพระไวยแตกทัพ

เล่าเรื่องตามลำดับฉาก
ในเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ
ฉากที่ ๑ ท้องพระโรง

พระพันวษา พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ตั้งออก
ราชการประจำวัน บรรดาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนเฝ้าตาม
ตำแหน่ง ได้ทรงทราบข่าวศึกมอญใหม่ จากรายงานราชการว่า ขุนแผน
แม่ทัพเอกของพระองค์ ซึ่งโปรดให้คุมทัพไปปราบปรามกองทัพมอญใหม่
นั้น ไปปราชัยแก่ข้าศึก ถูกมอญใหม่จับตัวไปได้ บัดนี้ พวกมอญใหม่
ยกกองทัพติดตามมาตั้งอยู่ ณ ชายป่า ตำบลบ้านตาตวน (ในเขตอำเภอบึง
ฉักใหญ่) ขานกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระองค์ทรงแค้นเคืองข้าศึกเป็นอย่างมาก
จึงตรัสสั่งให้มหาดเล็กไปตามเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหน้ามหาดเล็ก
ลูกชายขุนแผน ซึ่งเบนทหารเอกที่ทรงโปรดปรานมากคนหนึ่งของพระองค์
เข้ามาเฝ้า แล้วตรัสเล่าข่าวศึกมอญใหม่ให้พระไวยทราบ ว่า ขุนแผน
บิดาของเขาไปพ่ายแพ้แก่ข้าศึก ให้พระไวยรับยกกองทัพไปปราบศึก
มอญใหม่เป็นการแก้แค้นแทนพ่อของตนด้วย เจ้าหมื่นไวยวรนาถได้
ทราบเรื่องก็ตกใจ จึงกราบทูลรับอาสา ยกทัพไปปราบปรามข้าศึกแก้แค้น
แทนพ่อ พระพันวษาทรงมอบพระแสงอาญาดีทูลเกล้าฯ ถวายให้แก่
เจ้าหมื่นไวยวรนาถ พร้อมกับครุฑประสาธพระพรให้ แล้วเสด็จขึ้น

ฉากที่ ๒ สนามวิมกำแพงพระราชวัง

ภายหลังทรงมอบอำนาจและอาญาดีทูลเกล้าฯ จากพระมหากษัตริย์ของ
ตนแล้ว พระไวยก็มาตระเตรียมพลและจัดกระบวนทัพ เมื่อพร้อม
เรียบร้อยแล้ว ก็ยกไป

ภายในห้องพระโรงของพระพันวษา ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ

พระไวยตรวจพล

ตลก ตอน พบเปรตวันทองแปลง

พระไวย กับ นางวันทองแปลง

ฉากที่ ๓ ป่าเปลี่ยว

ณ เส้นทางที่กองทัพพระไวยจะผ่านไปนั้น มีป่าเปลี่ยวแห่งหนึ่ง ซึ่งห่างไกลจากมณฑลมนุษย์ ครนยามเย็น บรรดาสัตว์นานาชนิด ต่างก็กลับสู่ที่อาศัยของตนบ้าง ออกหาอาหารบ้าง บางชนิดก็กำลัง สะดุ้งใจ บ้างโดดเด่นแต่ส่งเสียงร้องตามวิสัยสัตว์ป่า หม่นนางไม้ ก็พากันออกมาดูแสงกายเรืองระบากันเป็นทิวสนับาน ในบัดนั้น อสุรกาย นางวันทองก็ปรากฏร่างออกมา บรรดานางไม้ก็พากันหลบหายไป นาง วันทอง แม้มีความผิดต้องโทษประหารชีวิตไปตามพระราชโองการของ พระพันวษาแล้ว แต่ด้วยความดีเนหาอาศัยต่อพระไวยผู้เป็นบุตร เมื่อ รู้ว่าพระไวยจะยกกองทัพผ่านมาทางนั้น จึงดำเนกร่างอสุรกายให้ปรากฏ แลดูแปลงเป็นนางงามบริวรองเพดงเด่นสง่า คอยทออยู่ภายใต้ต้นไม้ใหญ่

ครนเวลาใกล้สนธยา ดวงอาทิตย์กำลังจะดับทิวไม้ พระไวย ยกกองทัพผ่านมาถึงชายบานัน ไดยืนเสยงเพดงบริวรองเป็นลำเนยงสัตว์ จึงสั่งหยุดกองทัพไว้ ให้บรรดาทหารแอบซุ่มสังบเสยง แลดูตนเองกับ บรรดาภคจกจากมาเที่ยวด้อมดู่ไปตามเสยงบริวรอง เวदानนเบนกต่างคน แต่ด้วยแสงจันทร์ส่องสว่าง พระไวยสืบเสาะตามเสยงไป ก็เห็นนาง งามรุ่มเจริญว้ยคนหนึ่ง กำลังเด่นสง่าและบริวรองเพดงอยู่อย่างสบาย อารมณ ทำประหนึ่งไม่เห็นพระไวยและบริวารที่ผ่านเข้ามา พระไวย แม้ทัพหนุ่มแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงเดินเข้าไปหานาง พดางก็เจรจา ได้ถามแะเงยพวราดีเดาโถม โตตอบกันด้วยสนเช่งของชายหนุ่มหญิง สดว เมื่ออสุรกายวันทองแปลงเห็นลูกชายของตนดนมามากนักแล้ว จึงบอกความจริงวว คือนางคือนางวันทองมารดาของพระไวยเอง วว

พระไวยยกทัพจะไปรบกับมอญใหม่ ก็มีความเป็นห่วง จึงติดตามมา
 คักเตือนให้ระมัดระวังตัว ครั้นแคว่กายก็กลับเป็นร่างบีบ่าจ้อสู้ร่างกาย
 ตามเดิม ตรงเข้าโถมไล่พระไวยด้วยความดีเนหาแยงแม่กับลูก แล้ว
 ก็หายไป ณ บัดนั้นอารมณ์ของพระไวยก็เปลี่ยนจากความรกกตายเป็น
 ตกใจกลัวพร้อมกับตั้งตำรามารดาของตน จึงเศร้าโศกเสียใจอาดอญถึง
 เป็นอันมาก พอพลในกองทัพตามเขาไป พระไวยก็ชนมา ยกกองทัพ
 ทัพไปในกตางคนนั้น

ฉากที่ ๔ ค่ายขุนแผนกับพลายชุมพล

ขณะนั้น ขุนแผนกับพลายชุมพล ต้องคนพ่อดูก กำลังตั้งรกรากทัพ
 พระไวยอยู่ พอได้ยินเสียงโห่มาแต่ไกล ก็รู้ว่าพระไวยยกทัพยกกองทัพ
 โหดเข้ามา ต้องคนพ่อดูกจึงช่วยกันประกอบพิธีปลุกเสกพ่อนพญาชน
 เป็นพลทหารด้วยอำนาจมนต์พิเศษ ครั้นปลุกเสกเสร็จแล้วก็ช่วยกันจัด
 ขบวนทัพ แล้วขุนแผนช่วยแต่งกายพลายชุมพลให้เหมือนกับมอญ
 ต้องคนพ่อดูกยกทัพหุ่นยนต์ออกจากค่ายเมื่อเวลาใกล้รุ่ง มุ่งตรงมา
 เผชิญหน้ากับกองทัพพระไวย

ฉากที่ ๕ ที่บางกระทิง

เมื่อกองทัพทั้งสองยกมาปะทะทัพกัน ณ ที่บางกระทิง (ในเขต
 อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) แล้ว แม่ทัพทั้งสองฝ่ายก็สั่งให้
 ทหารของตนเข้ารบรบ พลทหารมอญของกองทัพหุ่นและพลทหารไทย
 ของกองทัพพระไวยจึงตรงเข้ารบกันเป็นพลวน ครั้นพระไวยเห็นพวก

มอญรักได้กองทัพของคนแตกพ่ายไป ก็ขบมาตรงเข้ามาปะทะพดทหาร
มอญไว้ แล้วบริกรรมคาถาบันดาลให้เกิดเป็นไฟตกลงมาไหม้พดทหาร
หั้นของพดายชุมพด พดายชุมพดเห็นดังนั้น ก็บริกรรมคาถาบันดาลให้
เกิดเป็นฝนตกลงมาดับไฟหมดสิ้น แล้วฝนก็หายไ้ ครั้นแล้วพดายชุมพด
ก็ขบมามาตรงหน้าพระไวย ชื่อนั้นแผนยังคงซ่อนตัวอยู่หลังทพก่อน
พดายชุมพดจึงสั่งทหารหั้นให้เข้าไปยดทัพ แล้วตนเองก็ลงจากหลังมา
ตรงเข้าไปเฝ้าและเยาะเย้ยพระไวยด้วย ฝ่ายพระไวยก็ลงจากหลังมา
บ้าง ครั้นมองเห็นแม่ทัพมอญในทีใกล้ ครั้นแรกก็คิดสงสัยว่าเหมือน
พดายชุมพदन้องชายของคน แต่ด้วยอำนาจมนต์กลับดำคึกคิดไปว่า
เป็นมอญ จึงตรงเข้าไปร้องถามชื่อถามสกุลของแม่ทัพ ต่อดจนครบา
อาจารย์ และความมุ่งหมายทักทพมารุกราน พดายชุมพดแสร้งทำ
เสียงและบอกชื่อให้เบนมอญ แล้วแสร้งถามชื่อสกุลวงศ์ของพระไวย
บ้าง พอพระไวยบอกไป พดายชุมพดก็แกล้งคำผสมให้พระไวยโกรธ
จึงตรงเข้ารบกันตอคอคอ ด้วยอาวุธระหว่างดาบกับหอก ระหว่างดาบ
คอดาบ จนถึงขกมวดยก ในที่สุดพดายชุมพดพดาคำ ถูกพระไวยชน
ทบอยเบองบน จึงร้องเรียกพ่อ (คือขุนแผน) ให้รับมาช่วย ขุนแผน
ถือดาบฟ้าฟันอนเบนอาวุธประจำมือของตนวิ่งแรเข้ามา เห็นพระไวยทบ
อยเบองบน พดายชุมพดอยเบองดัง ขุนแผนก็ถือดาบฟ้าฟันชนจะฟัน
พอพระไวยเหลือบไปเห็น จำได้ว่าเบนมอญของของตน ก็รีบผละจาก
น้องชายแล้วออกวิ่งหนี ขุนแผนกับพดายชุมพดก็วิ่งไล่ตามไป ก็พอ—

ลักษณะของละคอนบางตัว

ในนาฏกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ

เนื่องในโอกาสที่กรมศิลปากรนำละคอนเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ ออกแสดงที่โรงละคอนศิลปากรอยู่ในระยะนี้ จึงขออภิ
ไต่กันนำเอาลักษณะ หรือความหมายในบทบาททางนาฏศิลป์ของตัว
ละคอนบางตัวในเรื่องขุนช้างขุนแผนมาเล่าไว้ด้วย แต่สำหรับท่านผู้
ทราบความหมายและทราบเนื้อเรื่องตอแยแล้ว ถ้าจะเป็นเรื่องราคะญิก
หวังได้รบอภัย จะขอเล่าแต่ลักษณะหรือความหมายในบทบาททาง
นาฏศิลป์ของผู้แสดงเฉพาะตนเป็นคดี พระพันวษา พระไวย วันทอง
และ พลายชุมพล ดังต่อไปนี้

ลักษณะและบทบาทของพระพันวษา

ความหมายในบทบาทของพระพันวษา พระมหากษัตริย์แห่ง
กรุงศรีอยุธยา จะแสดงให้ท่านผู้ดูเห็นว่า แม่จะทรงมีพระราชภาระหนัก
พระทัยในงานศึกสงครามอยู่แต่ แต่เมื่อเสด็จออกว่าราชการประจำวัน
เห็นพระแท่นตบ หน้าพระที่นั่งบงคมมาตา ในท้องพระโรง พร้อมทั้ง
มีข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนหมอบเฝ้าอยู่ตามตำแหน่ง พระองค์
ก็ทรงดำแดงพระอาภรณ์เป็นดังนางาเกรงขามยงนิก ดังท่านจะเห็นได้
ในการแสดงของฉากแรก พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระราช
อำนาจเหนือไพร่พลและสัตว์จิตใจของพลกนิกรโดยสิ้นเชิง แม้แต่
ทรงขัดเคือง โกรธกริ้วก็ศักดิ์ศรีภายนอกหรือใคร ๆ ที่ไหนมา เพียงแต่ทรง

ดำแดงพระกริยาพิโรธให้ปรากฏในทันที กีย่อมเบนทวนใจตั้งกาย
 แก่หมอบเฝ้าอยู่ในที่เฉพาะพระพักตร์ แต่การททรมพระราชาंना
 เหนอพลัดกิริยารอยหาวหัดมิได้ เช่นพระพันวษา แม้ในยามถึงบักยอม
 จะต้องมพระราชาภรรยารอนแค้นหนักในพระราชฤทัย เป็นของควบคู่กัน
 มแต่อาณาไม่ต้องแบกภาระของพลัดกิริยา จะเป็นไปได้อย่างไร เมื่อ
 พระพันวษาได้ทรงทราบว่า ชนแผนแม่ทัพไทย ซึ่งเคยดำแดงฝีมือใน
 เริงปราบศึกสงครามมชัยชนะมาจนตลอด เป็นผทพระองค์ทรงเชถือ
 และไ้วางพระทัย แต่ต้องไปเสียทัพวายแพแก่ข้าศึกเช่นนี้ กีย่อมจะเป็น
 พระราชาภรรยาทหนักพระทัยเป็นอย่างยิ่ง แต่ธรรมดาท่านผู้มอำนาจ
 จำต้องมปรีชาฉลาดในการใช้คนให้เหมาะแก่หน้าที่ เมื่อคนนั้นทำไม่สำเร็จ
 ก็ใช้คนโน้น มให้ผิดตัว เพื่อมิให้เสียผลไปถึงตัวรวม พระพันวษาจึง
 ตรัสสั่งให้ตามเจ้าหน่นไวยวรนาถ บุตรชายของชนแผน ผู้เคยดำแดง
 ฝีมือในศึกสงครามมชัยชนะมาแล้ว ให้เข้าเฝ้า แต่พอทอดพระเนตร
 เห็นหน้าพระไวย พระพันวษาก็ตรงเคียวพระทัยอาดัยชนแผน ถึงกับ
 ทรงดำแดงพระอาการให้ปรากฏ ด้วยด้วยพระมหากษัตริย์ทดยอมรักผู้
 ฝีมือ แต่ด้วยมานะกษัตริย์จึงทรงหักห้ามความไค้ไ้วแต่ภายใน แล้ว
 ตรัสสั่งพระไวยให้รีบยกทัพไปแก้แค้นข้าศึกให้ทันทงที่ ท่านผู้ใหญ่จะ
 เบาใจเพียงใด เมื่อออกปากใช้ผู้น้อยทคนเชถือไ้วางใจ แล้วผู้น้อย
 ผู้นั้นก็ดำแดงอาการรบด้วยความเคมออกเคมใจให้เห็นประจักษ์ ในตอน
 นั้นท่านจะเห็นบทบาทของพระพันวษา ดำแดงอาการได้มนัดถึงกับทรง
 เข้มถ้วด แสดงว่าทรงหายหนักพระทัยไปในทันที ลักษณะดังกล่า
 มาน ท่านจะเห็นได้จากบทบาทของพระพันวษาในฉาก ๓ ของนาฏกรรม
 เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ จนตลอดฉาก

ลักษณะและบทบาทของพระไวย

บทบาทของพระไวย แม่ท่านไม่เคยทราบเรื่องราวมาก่อน แต่เมื่อได้เห็นท่าทางของตัวละครคนแล้ว ท่านก็นึกได้เองว่า เขาเป็นแม่ทัพหนุ่มแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมั่งคั่ง เกียรติยศ และฝีมือ ได้เคยประลองกับข้าศึกมียชชนะมาแล้ว ทั้งเป็นคนโปรดปรานของพระพันวษาอีกด้วย บทบาทและท่าทางของเขาในตอนนั้นจะดั่งจำเริญ แม่เมื่อได้รับข่าวว่า ชนเผ่าพ่อของเขาไปแพ้แก่ข้าศึกและถูกจับตัวไป ก็ตกใจแตกตื่น เพราะเคยมั่นใจในฝีมือตัวและฝีมือพ่อ แต่ภักดิ์ภักดิ์อยู่ในที่ ยิ่งในตอนฉากที่ ๒ ซึ่งพระไวยแต่งตัวเป็นแม่ทัพออกมาตรวจพลด้วยแล้ว จะแสดงให้เห็นความสง่าและภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ชนชาวผู้ชาย แม้จะเป็นแม่ทัพที่ทรงเกียรติและมีท้าวทางดั่งนำเกรงขามดั่งกัปานใดก็ตาม เมื่อมาพบเจอกับสาวสวยซึ่งมีกริยามารยาทเข้มข้อย่อนหวาน กริยาอาการของชายผู้นั้นก็จะเปลี่ยนไปเป็นน่ารักน่าเอ็นดูได้ในทันที ดังจะเห็นได้ในตอนที่พระไวยพบกับนางฉันททองแดงในฉากที่ ๓ ต้องสัมผัสคิดว่า หากจะเป็นไปได้อย่างสัมผัสกันได้ในเรื่องละครคน เมื่อแม่ทัพผู้นั้นมาทราบเรื่องราว หญิงสาวงามคนนั้น ทว่าคือแม่ของตนซึ่งต้องตายจากไป เพราะความผิดพลาดบกพร่องของตนเอง แล้วนางแดงตัวมา ซ้ำในบั้นปลายปรากฏร่างเป็นเปรตคอยรบกวนมีรางวัลทั้งนาเกลียดและนาถวดเช่นนั้นเราหรือใครๆ - ขอให้แม่ทัพผู้ปราบช้านะตอดดะ ทว่า ก็ไม่กล้ามารบกวนกับความสง่าและเศร้าโศกอันสุดซึ่งใจได้ ดังท่านผู้จะเห็นได้จากบทบาทของพระไวยในตอนท้ายของฉากที่ ๓ แล้วด้วยชายชาติชาครีหนาทต้องเป็นหนาท เมื่องดคราวจาเป็น ความรักหรือความเศร้าโศก

แม้จะทรมานลึกลับปานใด ก็สามารถหักใจตัดตัดทิ้งได้ เพราะฉะนั้น
ในตอนท้ายฉากที่ ๓ ท่านจะเห็นพระไวยกดับ นึกคิดถึงหนาทที่ตนรับ
พระราชโองการจากพระมหากษัตริย์ของตนมา แลดูปากของทพยกมั่งหนา
ไปเผชิญกับศัตรูอย่างองอาจผ่าเผย เสมือนคนไม่เคยมีอารมณ์รักแะ
โศกสังสารมาแต่ก่อน

ลักษณะและบทบาทของวันทอง

บทบาทของนางวันทองในตอนห้ามทัพนั้น จะแสดงให้เห็นถึง
หาวดกต้วและน่ารักน่าสงสาร นางวันทองเคยเป็นหญิงสาวทางดงมัจฉา
ต้องชออดกระฉอน เป็นทมิฬปองของชาย แต่ความงามมิได้ช่วยให้เธอ
รักษาความงามกับความดีไว้ด้วยกันได้เสียเลย ตอนเด็กกึ่งแม่ ครั้น
แต่งงานกับขุนแผนแล้วกิดจะพึงผัว แต่ให้หมอนเบนไป ชายต้องปอง
รักไม่รู้จักจุด เดียวชนช้างพาไป เดียวชนแผนพามา จนลูกด้วยกัน
แล้ว ชนช้างก็มาพาไปอีก เป็นอันว่าในชีวิตของเธอพึงผัวไม่ได้ เป็น
ทพวยยแต่ลูกชายคนเดียว เมื่อลูกชายคนนั้นเติบโตใหญ่มีฝีมือตามมือ
และเป็นคนโปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน โปรดตั้งให้เป็นเจ้าหมื่นไวย
วรนาถ ก็หวังจะพึงผัว แต่ด้วยความผิดพลาดของลูกทพกคนเดียวนั่นเอง
ที่ไปตอบพาเธอหนีมาจากเรือนขุนช้าง จนเป็นเหตุให้เกิดคดีฟ้องร้องถึง
กับเธอถูกพปากษาประหารชีวิต เมื่อชีวิตจะออกจากร่าง ก็ยังเป็นห่วง
ลูกชายคนเดียวของเธอ เป็นเรื่องคดีไม่ขาด ด้วยความเชื่อถ้อยในเรื่อง
เวรกรรมและภคสมบัติ นางวันทองจึงตายไปเกิดเป็นเปรต มัวงวายน
น้ำเกลียดคดระงกถว ซึ่งท่านจะเห็นได้ในตอนต้นของฉากที่ ๓ แต่คน

ลักษณะและบทบาทของพลายชุมพล

ลักษณะบทบาทของพลายชุมพล จะแสดงให้ท่านผู้เกิดความรู้สึก
 อย่างเห็นเป็นเด็กวันหนึ่งผมเรียงกระเบื้อง เขามองทวยหาอาคมทราเรียนมา
 อย่างที่เรียกว่าเคมพอง ย่อมได้เคยประหมัดประจัญมอกบคอดัดทอเทียม
 หรือเยยมผมอกความมาแต่ก่อน จึ่งยังไม่เคยพลาดพลั้งเด็ดใคร ครุ่น
 คดคกกระนองอยู่ด้วยความรุดเร่เชอผมอดตนเองแต่ฝ่ายเดียว กยอมนม
 เห็นแต่ว่าตนจะต้องเป็นฝ่ายชนะ ยิงเป็นตกลายคนเล็กแถมมีผู้ใหญ่หนุน
 หดงมา กัดาวคอดชนแผนมเป็นพอกเขาข้างตนด้วย จึ่งยอมจะเห็นแต่
 ทางใต้เปรียบโดยฝ่ายเดียว ดังท่านจะเห็นได้เองจากบทบาททำทางของ
 ผู้แสดงเป็นพลายชุมพลในฉากที่ ๔ และฉากที่ ๕ แต่เด็กหนุ่มเรียงกระเบื้อง
 ดังกล่าวนี้ โดยปรกตมกมแต่ผมอ หากแต่ยังอ่อนในชั้นเชิงและสติ
 ปัญญา เหมือนไก่อ่อนไม่เคยเข้างวงเวียน เมื่อมาพบคู่ปรับซึ่งมีผมอ
 ทดเทียมหรือยิ่งกว่า ทั้งมีชั้นเชิงและเคยถึงเวณมาก่อนด้วย ไม่น่า
 กทมดฤทธิ พลายชุมพลจึงร้องเรียกพ่อช่วยๆ อยู่ไม่ขาดเสียง ดังท่านจะ
 เห็นได้ในตอนท้ายของฉากที่ ๕

ทุกตัวมาน เป็นลักษณะของตัวละครคนเดียว ๔ ตัว ซึ่งครู
 อาจารย์ทางนาฏศิลป์ได้คิดประดิษฐ์บทบาททำทางวางไว้เป็นแบบอย่าง
 เทาหาพเจ้าจะสามารณนำมาเล่นต่อท่านทั้งหลายได้ แต่ความจริง
 กมอยกว่า ไม่มของสิ่งใดที่จะฟังจากคำเล่าได้ดกกว่าเห็นด้วยตาตนเอง
 ภาศตพวงเพยกมอยแต่กว่า ดิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น ซึ่งท่านผู้ชมจะ
 เห็นได้เองโดยชัดเจนและซาบซึ้งใจ ยิ่งเสียดกาทหาพเจ้านำมาเล่าให้
 ท่านทั้งหลายฟัง ด้วยคำพูดเช่นที่กล่าวอยู่ในบัดนี้หลายเท่า

ดนตรีไทยวันอาทิตย์

เสภาทรงเครื่อง ณ สังคีตศาลา

กำลังขับร้อง เพลง.....

วันมีบรรเลงดนตรี มีผู้นิยมมาฟังกันมากมาบ่ออะไรเช่นนี้

ดนตรีสำหรับประชาชน

ศิลปะเป็นเครื่องสำแดงความรู้สึกนึกเห็น

เราขอมิทราบกันดีแล้วว่า ดนตรีเป็นวจิตรศิลป์ประเภทหนึ่ง ในบรรดาศิลปประเภททั้งหลาย โดยลักษณะของวจิตรศิลป์ทุกประเภท ขอมิหมายความว่าสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ แดงออก และ ชักจูงดีสร้างซึ่งความรู้สึกนึกเห็นของคนเรา เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์เรา มิใช่จะมิแต่การแสวงหาอาหารการกินมาเลี้ยงท้องของตนเองและครอบครัวพวกพ้อง, มิใช่จะมีริยาบถแต่เพียง ยืน เดิน นั่ง นอน, มิใช่จะมีความประพฤติแต่เพียงเป็นพดเมื่อดคนหนึ่งของประเทศชาติและของโลก, มิใช่จะมีความรื่นเริงบันเทิงใจแต่เฉพาะการเล่นหัวเล่นก้นนานกับบรรดาเพื่อนฝูงเป็นประจำวันเท่านั้น แท้จริง ในชีวิตของมนุษย์เรายังมีอะไร ๆ มากยิ่งกว่านั้นอีก และอะไร ๆ ที่ความมอยอย่างหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าขอเรียกในท่อนว่า “ความรู้สึกนึกเห็น” ความรู้สึกนึกเห็นของคนเราก็มหลายอย่างหลายประการ เช่น ความรู้สึกรัก รู้สึกเกลียด รู้สึกกลัว รู้สึกโศกเศร้า รู้สึกหยิ่งผยอง รู้สึกตาคอยน้อยหนา รู้สึกหัดหู้ รู้สึกเบกบาน นึกเห็นแบบรูปแบบร่าง นึกเห็นแบบอย่างภาพฝัน นึกเห็นแบบโนภาพ อะไรเหล่านั้นเป็นต้น ล้วนเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมอยด้วยกันทุกรูปทุกนาม ยากที่จะสร้างแต่แดงออกมาให้ผู้นิยมส่วนหนึ่งทราบเห็นด้วยได้โดยชัดเจน ความรู้สึกนึกเห็นเหล่านั้น มีหลายแง่หลายมุมลุ่มซับซ้อนตงรอยแปดพันประการ ทพุดมานพดออกจะเบบบรมตลไปหน่อย แต่เป็นเรองที่รู้ ๆ กันอยู่ทุกคน แม้จะเป็นความรู้สึก

นึกเห็นที่ตบชบชอนและยกยอนเพียงไร คนเราย่อมหยงวรมชวบ
 อยู่แก่ใจตนได้ดด้วยตนเองทกรปทกนาม แตกมอยุ่เบบอเนกประการ
 เหมือนกัน ที่เราเองก็ดำมารถดำแดงออกมาให้ประจักษ์เบบทยงว
 แกคนอนทวไปได ยงเบบความวรัถกนกเห็นทประณตัสุมดวยแดง กยง
 เบบของยากมากชน ดวยเหตุนี้ มนุษยเรวจงจาเบบคองอาศัยคัตปเบบ
 สือ หรือเบบวถทาง ดำหรับดำแดงออกมาชงความวรัถกนกเห็นอนัสุม
 ประณตัสุมชบชอนหลายแง่หลายมุมเหล่านนี้ ถาเบบความวรัถกนกเห็น
 ทประณตัสุม คัตปทจจะนำมไชเบบสือหรือเบบวถทางดำแดงออก
 กจาตองเบบคัตปทตึงและ ประณตยงชน อย่างทเรยกว วจตรคัตป
 ไนทน ขาพเจาจะตวจนคัตปอย่างอนเดัย จจะกล่าวถงเฉพาะคัตป
 ทางคตตร หรือ ตรยงคคัตป คตตรหรือตรยงคคัตปทวณ นบว
 เบบคัตปทประณตัสุมประการทง ดวยเหตุนี้ มนุษยเรวจงนำเอา
 คัตปทางคตตรมาไชเบบสือ หรือเบบวถทาง ดำหรับดำแดงออกชง
 ความวรัถกนกเห็นของคนเราเบบอย่างตไตทางทง

ประโยชน์ของคตตร

ถ้าไมคนเรวจงตองนำคัตปทางคตตรมาไชเบบสือเครองดำแดง
 ออกชงความวรัถกนกเห็น? คำคอบอย่างกวางๆ กคอกว เพราะความ
 วรัถกนกเห็นน ถาเรานำไปไชในทางทฤททควร ก็มประโยชน์แก่คนเอง
 เบบอเนกประการและ อาจอ่านวยประโยชน์แก่ผอนไตเบบอย่างมหาคัต
 อกดวย ความเจริญกวหนาของมวตมนุษยชาติทวามองเห็นคนชย
 ทกทกวนน มิไชเกิดจากความวรัถกนกเห็นของมนุษยคอกหรือ ความ

จริง ก่อนที่เราทุกคนจะลงมือดำเนินการอันใดลงไป เราจะต้องมีความรู้สึกนึกเห็นในกิจการอันนั้นเสียก่อน มิฉะนั้นการที่ทางไปก็เป็นของเลื่อนลอยปราศจากหลักเกณฑ์ ท่านย่อมทราบดีแล้วว่า ความรู้สึกนึกเห็นเป็นของตมประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม แต่ความรู้สึกนึกเห็นจะถูกต้องกว้างขวางและประณีตดีชุม ก็ต้องอาศัยวิถีทางดำเนินและมั่งชกจึงทตมระเบียบ ถ้าความรู้สึกนึกเห็นนั้นเกิดด้วยความรอบคอบและดีชุมประณีต ผลที่เกิดขึ้นตามมากย่อมจะเป็นผลดี คิดปทางคนตร นอกจากใช้เป็นสื่อหรือวิถีทางดำเนินออกซึ่งความรู้สึกนึกเห็นของคนเราแล้ว ยังอำนวยความสะดวกในการชักจูงสืบสร้างความรู้สึกนึกเห็นให้แก่ผู้ฟองอีก นอกจากนั้นยังมีประโยชน์เฉพาะหนาก็คือ ฟอกจิตใจของคนเราให้สะอาดผ่องใสและก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจไปในตัวอีกด้วย ดังที่ท่านสันทรภักดิ์เอกรของเรากล่าวไว้ว่า “อันคนตรมีคุณทุกอย่างไป ย่อมใช้ได้ดังจินดาค่าบุรินทร์” ก็ตรงกับทกถาวมาชาวคน

การฟังดนตรีด้วยความรู้สำัญ

ถ้าท่านเป็นนักฟังดนตรี คิดปของคนตรนั้นจะพาท่านท่องเที่ยวไปประดับความรู้สึกนึกเห็นอันไพศาล มระเบียบและประณีตดีชุม ทงนไม่จำเป็นว่าท่านจะต้องศึกษาและมีความรู้ในวิชาการดนตรีนั้นๆ หรือหาไม่ แต่ท่านก็อาจหาความบันเทิงใจและสร้างความรู้สึกนึกเห็นของท่านตามไปด้วยได้ เพราะตามธรรมชาติของคนเรา ย่อมมีพณธรรมที่จะรับรองในการฟังดนตรีอยู่แล้วทุกท่าน พอได้ยินจังหวะและทำนองเพลง

บางเพลง เราก็อจะเดาได้ เช่น เพลงทมจหวะชา กนกเบณเพลง
 ประเภทโคก - คราครวญ - ราพนรก แต่จหวะชาทมด้านึงหนกเน่น
 กนกเบณเพลงเตนชบวนเกยรตยศ์ แดงถึงควมมระเบียบและเบณดัง่า
 เพลงทมจหวะเรว มด้านึงเกยรกวราว กนกเบณเพลงประเภท ราเวจ-
 ส่นกสนาน - กรว โกรช ดิงนเบณตน ทกถาวนเบณควมรุดักตามขรรมตญ
 สำนญ อย่างทพอจะดังเกตรกนไต่ทวไป ส่วนรายตะเยียดเกยวกับ
 ประวตของเพลง, หตถวชาและกฎเกณท์ในการประพนชเพลง, การตง
 ชือเพลง, วจการบรเวง, วจการชบรอง, และการคุมจหวะ เบณตนน
 เบณควมรุดักตามตมโดยลำดับ จำเบณตองใช้เวดาและดัดคิณญาศึกษา
 อบรมมากนอยตามขนาด เบณเรองของทานคณาจารย์ทางคณตรและ
 ขงคิตป็น ไม่ใช่เรองของพวกเราผุพัง แต่ถาพวกเราผุพมควมร
 ตามไปด้วยได้ ก็ยังได้ จะได้ทราบแนวทางและสร้างควมรุดักนเห็น
 คิตตามไปได้โดยโกธชิตและถูกตอง เพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี ในการ
 บรเวงคณตรสำหรับประชาชน ณ ดังคตคำดา เจาหนาทของกองการ
 ดังคต กรมคิตปากร จึงได้พยายามจัดทำคำอธิบายเพลงโดยตั้งเขป และ
 ตพมพออกแจกจ่ายเบณคมือแก่ประชาชนผุเจาพงการบรเวง เพื่อเบณ
 การให้แนวทางช่วยสร้างควมรุดักนเห็นแก่บางท่านประกอบไปด้วย

คณตรเปรียบกับอาหาร

เมอพตถคณตรสำหรับประชาชน ณ ดังคตคำดา ก็ไครทจะขอ
 เสนอแก่ประชาชนทวไปว่า เนื่องจากคณตร เบณทงวถทางจำแดงออก

รัชชาติและคุณภาพลดหย่อนลงไปบนกอง ทพคนหมายถึงรถไฟเหาะใน
 เชิงคดป ซึ่งมอานาจในทางชักจูงลัษณะความรู้จักกันเห็น มิได้หมาย
 ถึงความดังของเสียง ดนตรทวงวงเบเนตงนแถว ถาขงชนดทมเครื่อง
 ไม่เต็มวงจะเป็นอย่างไร ทงนี้อาจจะเนองจากบกพร่องทางเทคนิคในการ
 อดเดี่ยวไปบาง หรือห้องตั้งแตรถ่านทบรแดงไม่เต็มบรรณตามหัตถวิชา
 ไปบาง หรืออาจเป็นเพราะเหตุอื่นก็ได้ ซึ่งข้าพเจ้าไม่มีความรู้พอที่จะ
 วนจณย และเป็นการคาดคะเนเปรียบเทียบด้วยฟังจากหูของพวกเราเอง
 โดยไม่มีการวัดตามหัตถวิทยากร ถาการวัดตามหัตถวิทยากร
 เราอาจได้ผลแตกต่างแน่ชัดขึ้นอีกได้ แต่ความจริงย่อมมอย้อย่างหนึ่ง
 คือ รัชชาติและคุณภาพลดหย่อนไปกว่าฟังจากวงดนตรีโดยตรงเป็นอัน
 มาก เช่นเดียวกับกนอาหารดัดยอมนมรสเอร็ดอร่อยแตกต่างจากต้มยง
 ฝรั่งดังกล่าวแล้ว ก็เมือรัชชาติของดนตรีที่โด่งจากอดเดี่ยวดัด จาก
 แผ่นเสียง และทางวิทย ลดหย่อนลงไปกว่าฟังบรรเลงจากวงดนตรี
 โดยตรงเช่นนี้ อานาจในการดำแดงออกและชักจูงลัษณะความรู้จัก
 กันเห็นอันเป็นคุณประโยชน์อย่างมหาศาล ที่เราจะพึงได้รับจากการ
 ฟังดนตรี จะลดหย่อนลงไปสักเพียงไร ก็เป็นเรื่องที่พวกเราผฟังพอจะ
 กำหนดรู้กันได้ มิจาเป็นคองนามากด่าดอง ด้วยเหตุนี้ การทกรม
 คัดปากร จดใหม่ดนตรีสำหรับประชาชนชน ณ ดังกตคำดา จึงม
 ประชาชนผความหมายดังกล่าวณ นิยมพากันมาฟังแควบแรกทกรมจัดให้
 มชน แม่ในบคเอมมา ทางกรมคัดปากรจาเนตองเก็บค่าเขาฟังเพื่อชวย
 ค่าใช้จ่ายบาง กยณดเดี่ยวสัถะด้วยความเต็มใจ พยานในเรื่องนี้จะเห็น
 ได้จากมทานผมาฟังโดยอมเสียค่าเขาฟังทวจานวนเพิ่มชนทุกบ จนเขา
 รอบบค ๓ ในบคณ (๑)

นักดนตรีสากลของกรมศิลปากร

ต่อมาทางราชการก็ได้กรุณาอนุมัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ให้แก่กรมศิลปากร สำหรับซ่อมเครื่องดนตรีและอื่น ๆ กล่าวเฉพาะเครื่องดุริยางค์สากล เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองหมื่นบาท) กรมศิลปากรจึงสามารถซ่อมเครื่องดนตรีสากลของเก่าที่สึกหักพังให้ใช้งานได้ตามสมควร และสามารถดำเนินงานด้านดุริยางค์สากลให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เช่น สามารถจัดวงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากรออกบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชน ณ ตั้งศกคำตา เป็นประจำสัปดาห์ติดต่อกันมา กว่า ๖ เดือน และเมื่อเครื่องมือเหลือนพอจะใช้เป็นเครื่องฝึกหัดของนักเรียนได้บ้าง ในต้นปีการศึกษา ๒๔๙๒ โรงเรียนนาฏศิลป์ของกรมศิลปากรจึงเปิดรับนักเรียนเข้าฝึกหัดเฉพาะคีตปदानดุริยางค์สากลได้ ๓๒ คน เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียนเอง และถ้าจะเป็นไปได้ นักเรียนเหล่านี้ก็เท่ากับเตรียมตัวไว้สำหรับนักดนตรีรุ่นเก่า ซึ่งเมื่อครบวัยโอนมาจากกระทรวงวัง ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ นั้น เรามักนักดนตรีประจำในวงดุริยางค์สากลที่โอนมาครั้งนั้น ๗๐ กว่าคน ตลอดเวลา ๑๕-๑๕ ปีมานี้ นักดนตรีเหล่านั้น ก็ล้มหายตายจากไปบ้าง ลาออกไปประกอบอาชีพอย่างอื่นบ้าง เฉยวันนักดนตรีรุ่นหนึ่งหมดอายุเพียง ๓๓ คน และม้วยอยู่ในป่าช้า เกือบเขาเขตอย่างทศพดกันว่า “เขามบด” หมดอายุ หายคน ถ้านักเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ไว้ฝึกหัดเหล่านั้น จะเป็นผู้นุรักษ์ในการรับฝึกและสามารถใช้การในคีตปदानได้สักครั้งจำนวน

เราก็มองจะได้นักดนตรีเพิ่มขึ้นและให้เขาทำหน้าที่ช่วยเรานักดนตรีประเภท “เป่าบดิ่ง” ต่อไปในภายหน้า เมื่อถึงเวลานั้นก็จะได้นักทำนักดนตรีประเภท “เป่าบดิ่ง” นั้นให้ทำหน้าที่เป็นครูฝึกสอนศิษย์แต่อย่างเดียว ไม่ต้องทำหน้าที่บรรเลงด้วยตนเองด้วย เป็นต้องฝึกสอนฝ่ายอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ กล่าวถึงเฉพาะด้านดุริยางค์สากล ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ที่เพิ่งผ่านพ้นไป ทางราชการได้กรณานิยมงบประมาณให้ออกเป็นเงินหนึ่งแสนบาท เพื่อซ่อมและซื้อเครื่องดุริยางค์สากลและเครื่องอุปกรณ์ เวลานี้เครื่องดุริยางค์สากลที่กรมศิลปากรตั้งซื้อไปยังต่างประเทศจากยอดงบประมาณจำนวนที่กล่าวนั้นก็ได้ตกเข้ามาถึงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กรมศิลปากรได้นำออกไปบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชน ณ ตั้งศตศาลา เป็นครั้งแรก ตั้งแต่วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๙๓ แล้ว ท่านผู้ฟังดนตรีสำหรับประชาชน ณ ตั้งศตศาลาของกรมศิลปากร อาจสังเกตเห็นเครื่องดนตรีชุดใหม่เหล่านั้นได้

การดนตรีไทย

ส่วนดนตรีไทย อันเป็นศิลปมรดกที่มีค่าประจำชาติของเรานั้นเดาว่ามาอยู่ในดินมมบุคคลหลายท่านต่างพากันวิตกห่วงใยถึงอนาคตของดนตรีไทยเป็นอันมาก จริงอยู่ ดนตรีไทยของเราเวลานี้ แม้จะยังมีผู้เล่นบรรเลงได้เป็นจำนวนมาก แต่รู้สึกได้ว่า จะมัวงอแงทางโอกาสและบทเพลง ไม่เต็มเวลาปรับปรุงให้เข้มแข็งและดีขึ้น แม้แต่จะให้เทียมเท่ากับที่เคยมีมาแต่ก่อน ก็เกือบจะเป็นของเกินวิสัยของ

นักดนตรีไทยรุ่นใหม่ในสมัยนั้นอยู่แล้ว แต่จะอย่างไรได้ ไม่เด็กกว่า
 คนไทย หรือคนเทศ มนุษย์ยอมจะเขาหักท่อนจงด้วยก้นทงนั้น แต่
 ขาพเจ้าเห็นว้ายังไม่เป็นไร ยังมีทาทแต่คงให้เรามาความหวังว่า คนไทย
 ของเรา ถ้ามันจริง ก็เห็นจะตายยาก เพราะมันลักษณะหลายอย่างที
 เป็ดก - พิเศษ - ไพเราะ และไม่ซ้ำแบบดนตรีของชาติอื่น ท่านผู้รัก
 คนไทย เราต้องมาร่วมมือช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทยของเรา
 กันอีกสักคราว คงจะยังไม่สายเกินไป

ข้าพเจ้ายังมีเรื่องราวบางอย่างเกี่ยวกับดนตรีไทยที่พอจะนำมาพูด
 ถึงโดยเฉพาะได้อยู่ ถ้าเมื่อเวลาจะขอนำมาเล่าเด่นในโอกาสหน้า.

๑๐ มกราคม ๒๔๘๓

การรักษามาตรฐานเดิมของดนตรีไทย

งานบันทึกเพลงไทยลงเป็นโน้ตสากลครั้งแรก

ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้ในบทความเรื่อง ดนตรีสำหรับประชาชน
 แล้วว่า “มีบุคคลหลายท่านต่างพากันวิตกห่วงใยในอนาคตของคนไทย
 เป็นอันมาก... แต่ข้าพเจ้าเห็นว้ายังไม่เป็นไร ยังมีทาทแต่คงให้เรามา
 ความหวังว่า คนไทยของเรา ถ้ามันจริงก็เห็นจะตายยาก เพราะมี
 ลักษณะหลายอย่างทีแปลก - พิเศษ - ไพเราะ และไม่ซ้ำแบบดนตรี
 ของชาติอื่น” เข้าใจว่า ความวิตกกังวลของท่านผู้หวัดดีต่อคนไทยดัง
 กล่าวนั้น คงเนื่องมาจากพากันเห็นว่า วัฒนธรรมและความเจริญของ

โลกภายนอกได้ผลักดันเข้ามาในวงวิถ์แห่งชีวิตของคนไทยยังชนทุกชน
 ท่านผู้ทรงรักศัปปทางดนตรีของไทย ซึ่งประกอบด้วยปรีชาญาณเห็น
 กาดไถ่ จึงพากันมีความเป็นห่วงเป็นใยในอนาคตของดนตรีไทยเป็น
 อันมาก ด้วยเกรงว่า ดนตรีไทยของเราจะถูกผลักดันให้ดับสูญไปเสีย
 จึงคิดหารหาทางที่จะบันทึกเพลงไทยไว้ใหม่คงถาวรสืบไป ดารวชน
 สมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพ ผู้ทรงมพระปรีชาญาณเห็นกาดไถ่
 ได้ทรงริเริ่มให้จัดทำขึ้นเป็นการเริ่มแรก เมื่อขณะทรงดำรงตำแหน่งเป็น
 นายกราชบัณฑิตยสภา โดยทรงมีลายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๒๗ มกราคม
 พ.ศ. ๒๔๗๓ ประทานไปยังเจ้าพระยาพรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น
 อิศร์เสนา) ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงวังอยู่ในเวลานั้น ดัง
 ข้อความในลายพระหัตถ์ตอนหนึ่งว่า “ด้วยราชบัณฑิตยสภาปรารถนา
 เพ่งบันทึกมโหรีของเก่าสูญไป มียุแต่ชื่อโดยมาก น่าเสียดายอยู่
 เห็นว่าความบกพร่องอันนี้อาจจะแก้ไขได้ในปัจจุบันนี้ ด้วยวิธีจดเพลง
 ลงโน้ตรักษาไว้ และราชบัณฑิตยสภาเต็มใจที่จะรับอำนวยความสะดวก ถ้าหาก
 เจ้าคุณเห็นชอบด้วยและรับจะอดหนุน ด้วยผู้เชี่ยวชาญการดุริยางค
 ดนตรีทั้งอย่างไทยและอย่างฝรั่งช้อยในกระทรวงวังทงนั้น ขอให้
 พระเจนดุริยางค์ จัดคนชำนาญการจดโน้ตมาให้ และขออนุญาตให้เรียก
 ครุฑดุริยางคดนตรีในกรมมหรสพบอกเพลงให้จด จดแล้วเก็บรักษาไว้ใน
 หอพระสมุดสำหรับพระนคร เห็นว่า ถ้าทำอย่างนั้นคงจะได้เพลงมโหรี
 บัณฑิตของไทยไว้สืบไปไม่มั่วเวลาสูญ” ภายหลังแต่นั้น การบันทึกเพลง
 ไทยลงเป็นโน้ตดังกล่าวตามพระดำรินักได้จัดทำกันขึ้น ณ ห้องพระโรงใน
 วังวรดิศ ทงวันพฤหัสบดี และวันเสาร์ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
 ๒๔๗๓ เป็นต้นมา หม่อมเจ้าหญิง พมณายุ ศิริกุล ทรงรับภาระเป็นผู้

อำนวยความสะดวก และพระเจนดุริยางค์เป็นผู้อำนวยการจัดโน้ต ครุ
 ฝายดุริยางค์ไทยเป็นผู้บอกเพลง และนักดนตรีฝายดุริยางค์ล่างกลเป็น
 จด การได้ดำเนินการมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงหยุดชะงักไปคราวหนึ่ง

งานบันทึกเพลงไทยลงเป็นโน้ตสากลครั้งที่ ๒

ภายหลังที่ทางราชการได้โอนงานดุริยางค์ไทยและดุริยางค์ล่างกล
 มาขึ้นอยู่ในกรมศิลปากรแล้ว งานตรวจสอบและบันทึกโน้ตเพลงไทย
 จึงได้เริ่มต้นดำเนินการต่อมาอีกเป็นครั้งที่ ๒ ได้เริ่มประชุมบันทึกและตรวจ
 สอบกัน ณ โรงโขนหลวง ส่วนนี้ด้วยกัน เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓๓
 สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียก
 ว่า “คณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทยบันทึกเป็นโน้ตสากล” มีอธิบดี
 กรมศิลปากรเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่
 บันทึกจดทากัน ถ้าจำแนกตามหน้าที่กม ๕ จำพวก คือ เจ้าหน้าที่บอก
 เพลงให้จดซึ่งต้องเป็นผู้ทรงภูมิรู้และเป็นผู้พูดทางดนตรีไทย มีพระเพลง
 ไพเราะ และหลวงศรีวาทิต เป็นต้น จำพวก ๑ เจ้าหน้าที่ผู้จดบันทึกลง
 เป็นตัวโน้ตซึ่งต้องเป็นผู้มีความรู้ทางเขียนโน้ตสากล ในความควบคุม
 ของพระเจนดุริยางค์ จำพวก ๑ นักดนตรีวงดุริยางค์ล่างกลซึ่งเป็นผู้
 ความรู้ด้านโน้ตแล้วสามารถบรรเลงเพลงไปตามโน้ตที่บันทึกไว้บนโน้ต
 จำพวก ๑ คณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทยบันทึกลงไว้บนโน้ตสากล
 ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิรู้และเป็นผู้พูดในวิชาการดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง มี
 พระยาเสนาะดุริยางค์ จางวางทว พาทย์โกสัล และหลวงประดิษฐไพเราะ
 เป็นต้น จำพวก ๑ เมื่อเจ้าหน้าที่บอกเพลงแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้จดบันทึก

ตั้งเป็นโน้ตต่างดกบนทกตงไว้ การบอกเพลงและจุดบนทกเพลงนดาเนินตามแนวทางของวงบัพทัย เพราะถกนกว่า ทางของบัพทัยเป็นทางหดกและกว้างขวาง ครึงแรกบนทกตามแนวซ้องใหญ่ แล้วให้คณะกรรมกรตรวจสอบกันดูก่อน เพราะซ้องใหญ่เป็นหดกของวงบัพทัย เมื่อคณะกรรมกรบรรองว่าถกตงแล้ว เจาหนาทกตงมาแยกแนวบนทกตามแนวของเครื่องดนตรีแต่ละเครื่อง เช่น ป, ระนาดเอก, ระนาดทุ้ม, ซ้องวงเล็ก, ตะโพน, กลอง และ ฉิ่ง เป็นต้น โดยถกเอาโน้วซ้องใหญ่เป็นหดก เมอบนทกแล้ว ถกตดองให้นกดนตรีต่างถกตงไม่มีความรทางเพลงไทยร่วมกันบรรเลงไปตามตัวโน้ตที่จตไว้เนั้น และเพื่อให้คณะกรรมกรฟังตรวจสอบความผิดถกได้ง่าย จำเนจะต้องเลือกคตเอาผู้บรรเลงทรแต่โน้ตต่างถก แต่ไม่รู้เพลงไทย ให้เป็นผบบรรเลง จะได้บรรเลงไปตามตัวโน้ตจริง ๆ มิให้บรรเลงไปตามอุปาทานยตเห้นยดด้วยความทรงจำของคตแต่เดิม อย่างผทมความรเพลงไทยด้วย เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงตามตัวโน้ตที่จตไว้ให้คณะกรรมกรฟังและตรวจสอบในครงเนั้นคงใช้เครื่องดนตรีต่างถกตงตอไปเนเป็นเครื่องบรรเลง :—

๑. แนวปโน ใช้บรรเลงด้วย ไวโอลิน กับ วิโอลา
๒. แนวระนาดเอก ใช้บรรเลงด้วย เปียโน
๓. แนวระนาดทุ้มไม้ ใช้บรรเลงด้วย เปียโน (ต่ำ คู่ ๘)
๔. แนวระนาดทุ้มเหล็ก ใช้บรรเลงด้วย เปียโน (ต่ำ คู่ ๘)
๕. แนวซ้องวงใหญ่ ใช้บรรเลงด้วย ระนาดทองเหลืองฝรั่ง
๖. แนวซ้องวงเล็ก ใช้บรรเลงด้วย เซเลสต้า

ส่วนเครื่องหนังและเครื่องประกอบจ้งหระอื่น ๆ ต้องใช้เครื่องดนตรีไทยแท้ ๆ ให้จ้งหระประกอบการบรรเลง

และตรวจสอบเพลงไทยลงไว้บนโน้ตสากลดังกล่าวนั้น คงจัดทำกันต่อมา จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็เลิกถ่มกันไปเสียอย่างน่าเสียดาย รวมเพลงไทย ที่ตรวจสอบบันทึกกันไว้ได้จนถึงเวदानนหมจำนวนราว ๔๗๕ เพลง แต่ บทเพลงที่คณะกรรมการได้ทดลองตรวจสอบฟังกันดีแล้ว และบันทึกไว้ ครบทุกแนวหน้ คงมีอยู่ประมาณไม่ถึง ๓๐๐ เพลง เวदानนเก็บรักษา ต้นฉบับไว้ทุกองค์ของการสังคต กรรมคีตปากร ต้นฉบับเหล่านี้ยังคงเก็บรักษา อยู่ในสภาพเดิม คือ เขียนไว้ด้วยเส้นดินสอดำ บนกระดาษขดดำเนา ซึ่งง่ายแก่การเชื่อมลัญเป็นทลัด

เพลงไทยที่บันทึกลงไว้บนโน้ตสากลนั้น แม้จะไม่ดำมารบันทึก ไว้ได้ทั้งหมด ก็มจำนวนถึงราว ๔๗๕ เพลง และที่กรรมการตรวจสอบ แยกแนวไว้เรียบร้อยแล้ว ก็มหลายลดับเพลง แต่การตรวจสอบแล้ว บันทึกไว้ ๆ โดยไม่มีโอกาสได้พิมพ์ออกเผยแพร่ คณะกรรมการและ เจ้าหน้าที่ทททใจ เพราะใครจะได้เห็นผลงานของตนทำลงไป

การจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทย

ต่อมาในระยะกาลภายหลังสงคราม โลกครั้งที่ ๒ น้ กรรมคีตปากร จึงได้หยิบยกเอาเรื่องการจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทยขึ้นมาพิจารณาใคร่ครวญ ออก ได้ตองกิดคำถามควนค่าพิมพ์โน้ตเพลงไทยตามต้นฉบับได้จับบันทึกไว้ ทั้งหมดแล้วหน้ ก็เห็นว่าควรจะเสียค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐.๐๐-๖๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (ห้าถึงหกแสนบาท) จึงได้คิดอยู่ว่า ถ้าจะขอตงงบประมาณเพอการน อย่างเดียวในคราวเดียวกันเป็นเงินถึง ห้าหกแสนบาท ก็ยอมจะเป็นภาระกระทบกระเทือนรายจ่ายของรัฐเกินไป

แต่ถ้าจะรอทะยอยกันจดทะเบียน ก็จะต้องยดเวลาพิมพ์นานไปอีก
ซึ่งผลจะควบคุมการพิมพ์โน้ตเพลงไทยให้เบ็นไปโดยถูกต้องเรียบร้อยได้
กมศวยแด่พระเจนดริยางค เพราะเป็นผู้นำวงแนวในการบันทึกและ
เบ็นผลจัดทำมาแต่แรกเริ่ม เวदान ทานผูกถาวนามนกอายถึง ๖๗ บ
แล้ว ทำให้นกห่วงใยถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร จริ่งอยู่
ความห่วงใยนั้นอาจเบ็นการคิดนไปก่อนใช้ก็ได้ แต่ถาเราตั้งอยู่ในความ
ไม่ประมาทได้ ก็จะช่วยให้อบรอบชนด็กน้อย เพราะท่านทเคยร่วม
คณะเบ็นกรรมการตรวจดัดและเจ้าหน้าทผูกเพลง ซึ่งเป็นเหตุของ
วิชาการดนตรีไทยในครั้งน ถตมหายตายจากไปเสียหลายท่านแล้ว ถา
มอเบ็นไปให้เพลงไทยทบันทึกถโน้ตใจและเก็บรักษายนต้องสูญสลาย
ไปเสียอก ก็ยอมจะเบ็นการสูญเสยทนาเศราสลดใจเบ็นอยางยง ด้วย
เหตุน กรมศัดปากรจึงได้ขอตั้งงบประมาณให้สามารถพิมพ์โน้ตเพลงไทย
ทบันทึกไว้ได้แล้วราว ๔๗๕ เพลงน เพื่อให้อัดพิมพ์เสร็จจรงได้ภายใน
๓ปี และได้ทราบว ถาหรับปี พ.ศ. ๒๔๙๓ น จะได้งบประมาณเบ็น
๗ เบแรกเบ็นจำนวนเงินหนึ่งแสนบาท ด้วยเงินงบประมาณจำนวนน กรม
ศัดปากรจะพยายามจัดพิมพ์เพลงไทยให้ได้จำนวนมากเท่าที่ถสามารถจัด
พิมพ์ได้ และจะจัดพิมพ์จากพวกเพลงทเบ็นหลัก ๆ ก่อน เช่น ชุดโหมโรง
และเรองทอาชญเบ็นคน ส่วนเพลงไทยชุดเบ็ดเตล็ดก็อาจจัดพิมพ์น
ไวบางตามกำลังเงิน ในชนนได้ตองคำนวณค่าจัดพิมพ์ภายในวงเงินน
เบ็น ๒ ทาง คือ จัดพิมพ์ภายในประเทศไทยเรา หรือส่งนบไป
พิมพ์ในต่างประเทศ แต่เห่นว่าการจัดพิมพ์ในเมืองไทยจะต้องใช้จ่าย
เบ็นค่าจ้างคนเขียนคดตอกถงเส้นหมก แล้วนำไปทำเบ็นแม่พิมพ์อก
ชนทง ซึ่งเป็นงานหลายยกหลายตอนและหาคนเขียนคดโน้ตถงเส้นหมก

ได้ยาก ทั้งจะต้องจ่ายค่าของและค่าแรงแพงมาก อาจเป็นเหตุให้
พิมพ์เพลงได้เป็นจำนวนน้อยไป จึงได้ลองคิดก่อตั้งตัวอย่างไปสอบถาม
บริษัทการพิมพ์ในต่างประเทศ ๓ บริษัท คือ บริษัท J. Thibouville-
Lamy & Co. กับ บริษัท W. Paxton & Co. จากัด และ บริษัท Boosey
& Hawkes จากัด ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ทั้ง ๓ บริษัท บาง
บริษัทก็ได้ออบเล่นราคาค่าพิมพ์รวมกับเล่นนอกระดาศตัวอย่างสำหรับ
ใช้พิมพ์มาด้วยแล้ว เมื่อนำมาคำนวณเปรียบเทียบกันดูกับค่าใช้จ่ายที่
จะจัดพิมพ์ภายในประเทศเรา คิดเห็นกันว่าจัดพิมพ์ในต่างประเทศถูกกว่า
จัดพิมพ์ในเมืองเรา และไม่ต้องทำงานประดักประเดิดหลายยกหลายตอน
ทั้งเข้าใจว่าจะจัดพิมพ์ได้เร็วบริวยศ เพราะเขามัดพิมพ์เรียงพิมพ์ได้
เหมือนพิมพ์หนังสือ แต่ยังไม่เป็นทศกถงกันแน่นอน ถ้าดำมารจัด
พิมพ์ได้ตามทศกถวน ทก ๆ ปีไป เราอาจพิมพ์เพลงไทยหมดบบนทก
เป็นศตโนโตได้เดวอนให้หมดได้ภายใน ๕ หรือ ๖ ปี และพร้อมกัน
นั้น ก็อาจดำเนินงานตรวจสอบและบันทึกเพลงไทยของเราอน ๆ ซึ่งยัง
มิได้บันทึกไว้ ทำเพิ่มเติมต่อไปอีก นเบนเหตุหนึ่งทศพเจวมความ
เห็นว่า ดนตรีไทยของเรา ยังมทาทแต่ดงให้เรวมความทวงว่า ถ้ามต
จริง ก็เห็นจะตายยาก(๑)

คาดคะเนผลภายหลังพิมพ์ลงเป็นตัวโน้ตแล้ว

ถากการจตพิมพ์สำเร็จดงไปได้ตามทศตมาน พวกเรากจะหมต
ความทวงโยทกถวดว่าเพลงไทยของเราจะดัญ และโน้ตเพลงเหล่านมไซ
แต่จะพิมพ์เพอรรักษาเพลงไทยของเก่าไว้มให้ดัญเท่านั้น ความจริง ย่อม

(๑) เวลานั้นกำลังพิมพ์เพลงชุดโหมโรงเย็น อยู่ที่บริษัท J. Thibouville-Lamy & Co.

อำนวยประโยชน์อันไพศาล เพราะจะเป็นแบบแผนรากฐานแห่งการ
 ดัดแปลงวัฒนธรรมทางดนตรีของไทยเราอันมีมาตรฐานดีไปอีกด้วย
 เช่นเดียวกับขอคารทจตุให้ผมพระราชพงศาวดารและหนังสือชุดประชุม
 พงศาวดารภาคต่าง ๆ ของหอพระสมุดฯ อัน ซึ่งนอกจากจะเป็นเอกสาร
 เบ็ดเตล็ดความรู้ให้แก่นักเรียนนักศึกษาแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ
 คนควาของนักศึกษา ในการสร้างหนังสือประวัติศาสตร์และพงศาวดาร
 ของชาติ ทั้งยังเป็นต้นเค้าให้นักประพันธ์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง
 นิยายอิงประวัติศาสตร์และสร้างบทนาฏกรรมไทยเรื่องต่าง ๆ อันในบัด
 นี้เป็นอันมาก จริงอยู่ นิยายอิงประวัติศาสตร์และเรื่องนาฏกรรมเหล่านั้น
 แม้บางเรื่องบางตอนจะมีผู้ตำหนิว่าผิดเพี้ยนไปจากหลักฐานและข้อ
 เท็จจริงในพงศาวดารก็ตาม แต่ทุกเรื่องก็ย่อมให้เกิดในจิตใจอย่าง
 ไทย ๆ โดยผู้แต่งผู้ประพันธ์อาศัยหยิบยกเอาเค้าความบางเรื่องบางตอน
 ไปจากประวัติศาสตร์และพงศาวดารของไทยเราเอง ความจริงเกี่ยวแก่
 การจัดพิมพ์หนังสือชุดพงศาวดารเป็นอันใด ความจริงเกี่ยวกับการจัด
 พิมพ์บทกวีเพลงไทยดังได้เป็นโน้ตสากลถกกันนั้น เมื่อเรามีโน้ตเพลง
 ไทยของเราพิมพ์ไว้เป็นมาตรฐานแล้ว ในภายหน้าอาจเกิดเพลงไทย
 ใหม่ ๆ จากมาตรฐานของเพลงไทยเดิมที่จัดพิมพ์ขึ้นไว้นั้นอีกเป็นอัน
 ประการ แม้บทเพลงที่จะเกิดใหม่ ในขั้นแรก ๆ จะไม่เข้าสู่มาตรฐาน
 ทดนัก แต่รสนิยมของเพลงที่เกิดจากมาตรฐานดังกล่าวนี้ย่อมจะแสดง
 ถึงชีวิตจิตใจของคนไทยและความเป็นไปอย่างไทย ซึ่งในระยะเดียวกัน
 อาจมีผู้อาศัยมาตรฐานจากโน้ตเพลงนั้นแล้วประพันธ์เพลงไทยขึ้นเรื่อย
 มาใหม่ ประกอบด้วยรสนิยมอันพร่างเพราะและซาบซึ้งไว้เป็นลำดับจน
 คาลับไปอีกหลายบทหลายเพลงก็ได้ ข้าพเจ้าย่อมเห็นก่อนที่จะพูดถึงดนตรี

ไทยของเราได้ออก ในครั้งนั้น ขอเสนอเฉพาะงานบันทึกเพลงไทยลงบน
โน้ตสากลดังกล่าวนั้นมาแต่บัดนี้

ท่านผู้ทรงดนตรีไทยทั้งหลาย ถ้าเราได้รักษามาตรฐานวัฒนธรรม
ทางดนตรีไทยของเราไว้เป็นหลักฐานและเผยแพร่ให้หลายออกไปแล้ว
เมื่อต่อไปภายหน้า เรามีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนวงชีวิตเก่าไปสู่
ชีวิตใหม่ ก็คงจะเป็นไปอย่างที่ท่าน James McHarg ตั้งดำตั้งใจไปตอน
ต้นมาคมดนตรีอาฟริกกัน ว่า “ขอให้ชาวอาฟริกกันจงช่วยบอช่าวแก่พี่น้อง
ของเรา ซึ่งกำลังผ่านจากชีวิตสมัยเก่ามา (สู่ชีวิตสมัยใหม่) ด้วย ขอ
ให้บอกว่า ‘ถ้าจำเป็นจะต้องทั้งฝ่าฝืนของพวกท่านเสียก็ได้ แต่จงนำ
เพลงพื้นภาษาของท่านติดตัวมาด้วย’”

ฐานะนักดนตรีไทย

ดนตรีเปรียบด้วยอาการ

ข้าพเจ้าพูดถึง “การรักษามาตรฐานเดิมของดนตรีไทย” ในครั้งก่อน
ได้ยกเอาคำของท่าน เจมส์ แมคฮาร์ก ซึ่งตั้งดำตั้งใจไปถึงต้นมาคมดนตรี
อาฟริกกัน มีความตอนหนึ่งท่านเตือนชาวอาฟริกกันว่า “ถ้าจำเป็นจะต้อง
ทั้งฝ่าฝืนของพวกท่านเสียก็ได้ แต่จงนำเพลงพื้นภาษาของท่านติดตัว
มาด้วย” หมายความว่า ชาวอาฟริกกัน ไปไหนมีฝ่าฝืนติดตัวไปด้วย
ถ้าหว่านเป็นเครื่องประดับกายและใช้เป็นเครื่องหมั่นนอนด้วยในคอ เมื่อ
อพยพจากถิ่นชนบทซึ่งเป็นที่อยู่เดิม เขามายู่ในบ้านในเมืองที่มีความ
เจริญแล้ว เป็นอย่างบ้านนอกเขากว้าง ก็ไม่จำเป็นจะต้องนำฝ่าฝืนอย่าง

มโหรีเครื่องใหญ่ วงหญิง ณ สังคีตศาลา

ผู้ตระนาดทอง

จะเข้

รำมะนา และ พ้องวง

การผดุงฐานะนักดนตรีไทย

เข้าใจว่า ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ประการหนึ่ง ในระยะกาดภายหลัง
มหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ แม้ประเทศของเราจะอยู่ในภาวะที่ขาดแคลน
แต่รัฐบาลทุก ๆ ชุด ทบบริหารงานสืบ ๆ กันมา ก็มันโยบายนั่นแหละ
อยู่ประการหนึ่ง ในการรื้อฟื้นปรับปรุงงานศิลปะทางดนตรีบรรพาทย์และ
โขน ระคนของไทยให้มีความเป็นอาภรณ์ประดับชาติ โดยอนุมัติงบประมาณ
ให้กรมศิลปากรปรับปรุงฐานะและอัตราเงินเดือนของนักดนตรี
และนักนาฏศิลป์ไทย ตาม “โครงการสังคต” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นต้น
มา เป็นเหตุให้กรมศิลปากรได้มี โอกาสปรับปรุงนาฏศิลป์และ
ดุริยางคศิลป์ของไทย และผดุงส่งเสริมฐานะของศิลปินทางนาฏศิลป์และ
ดุริยางคศิลป์ในด้านศิลปะของไทยเป็นส่วนใหญ่ นับเป็นประวัติศาสตร์
พิเศษของกรมศิลปากร ซึ่งเกือบจะกล่าวได้ว่า นับแต่ตั้งกรมมาไม่เคย
มีครั้งใดที่ข้าราชการศิลปินของกรมศิลปากร จะได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อน
อัตราเงินเดือนและเงื่อนไข ของข้าราชการศิลปินได้เป็นพิเศษเหมือน
คราวทศกัณฐ์ เพราะมีข้าราชการศิลปินชั้นจตุสดมภ์หนึ่ง แต่มิยอม
และการทำงาน ได้เลื่อนขั้นเป็นชั้นตรกรณหัตถ์คน และที่ใดเลื่อนขั้นเลื่อน
อันดับสูง ๆ จนออกมาเกินกว่าหลายตา ซึ่งนับว่าเป็นความกรุณาของทาง
ราชการที่ให้อำนาจและกำลังใจ แก่ข้าราชการศิลปินเหล่านั้นเป็นอัน
มาก เท่ากับทางราชการได้ยกย่องเชิดชูให้ศิลปินเหล่านั้นมาดั่งคณา
หาความรุ่มรวยเต็มให้แก่ตนเอง และให้มีโอกาสได้เข้าสู่สังคมที่เป็นการ
เปิดให้เปิดตาให้กว้างขวางอีกด้วย ตามธรรมดาของคนเรา ถ้าความเป็น
อยู่สบาย ทางทิศจะศึกษาหาความรู้มาเพิ่มพูนเพื่อประดับศรัทธา

กมตมท เพราะ “ไว้ทพย กตองอบบัญญา” และ โอกาสที่จะเขาต้งคม เพอคบหาดมาคมกบเพอนฝูงมิตรดหายให้กว้างขวาง ก็เป็นโอกาสที่หาได้ ยาก ฐานะของคิตบีนทางโชน ตะคอนและตนครบพาทยเป็นฐานะแห่งต้งคม เพื่อบีตเหตดา เพื่อกว้างขวาง เพราะคิตบีนยอมเป็นบุคคลแห่งต้งคม มิฉะนั้น คิตบีนของเราจะกลายเป็นผู้มงามย่งงามอย่างที่เคยเป็นมา การผดุงต้งเดริมฐานะของคิตบีนจึงเป็นการด้มคว

ฐานะของผู้ศึกษาศิลปะ

ข้าพเจ้าเคยอ่านพบข้อความเกี่ยวกับฐานะของผู้ศึกษาศิลปะ ในคัมภรตคตุดร คือ คัมภรปฐิมถัมโพธิ์ฝ่ายมหายาน ซึ่งท่านอาจารย์ข้างมาออกคนหนึ่ง พรรณนาถึงฐานะของผู้ศึกษาศิลปะไว้ว่า “ผู้ศึกษาศิลปะทั้งหลาย จะต้องอยู่ในวัยที่ความหนุ่มกำลังเบิกบาน ตนเองจะต้องมีรปงาม น่ารัก และจะต้องเป็นผู้มกรรยาสวย รปปร่างน่ารักน่าเอ็นดู ซึ่งกรรยาสวยของเขานั้นควรที่จะใช้ความสวยงามในตัว(ของเธอ) ทำให้เขา (ผู้เป็นสามี) แซ่มชั้นนรมย์อยู่เสมอ และประการสุดท้าย เขา (ผู้ศึกษาศิลปะนั้น) จะต้องมปราสาทอนึ่งดงามเป็นท่อย” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง “ผู้ศึกษาศิลปะ ควรจะแวดล้อมอยู่ด้วยสรรพสิ่งทลวันแต่สวยงาม ทั้งภายในและภายนอก, ควรจะอยู่ในบรรยากาศแห่งความงามและความหนุ่มสาว, อวัยวะที่รับประสาทรสทั้งหมดของผู้ศึกษาศิลปะ จะต้องอยู่ในฐานะที่รสกับนึ่งเรงรณ, ดวงตา ก็มอเห็นแต่สิ่งทงดงาม, หูก ก็ฟังแต่สิ่งทไพเราะ, จมูก ก็สดแต่กลิ่นทหวานหอม, ลิ้น ก็ลิ้มแต่สิ่งทมีรสอร่อย, ผิว ก็สัมผัสแต่วัตถุทอ่อนนุ่ม และประการสำคัญที่สุด

ก็คือ ใจ (ของผู้ศึกษาศิลปะ) ก็คิดนี้รู้สึกมุ่งมาดปรารถนาแต่ความ
งานของศิลปะทั้งหลาย” นั่นคือ ฐานะของผู้ศึกษาศิลปะ ตามทพรธนา
ไว้ในคัมภีร์ตติยสูตร แม้จะเป็นขอความทพรธนาไว้อย่างเป็นอุดมคติ
แต่ก็ให้เราเห็นแนวทาง เพราะเรื่องของศิลปะ เป็นเรื่องของความ
งามความประณีตสุขุม ถ้าถึงเวลาด่อมแต่ละฐานะของศิลปินไม่ก่อให้เกิด
ความรู้สึกต้งามแล้ว การทจใจของศิลปินนั้นจะไปในกคิดถึงความ
งต้งามและประณีตสุขุมของศิลปะทั้งหลาย ย่อมเป็นการเหตอวิสัยที่จะ
เป็นไปได้

แต่ — ภายหลังการปรับปรุงส่งเสริมฐานะของศิลปินในกรม
ศิลปากรเมื่อคราวนั้นแล้ว ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นข้าราชการศิลปินในกรม
ศิลปากรหลายคน ต่างชมกเขม้นศึกษาหาความรู้ใส่ตัวเองเพิ่มเติม เห็น
อ่านหนังสือวรรณคดีและหนังสือต ๆ ประเภทอน ๆ บางคนเมื่อข้าพเจ้า
เห็นหนังสือต ๆ อ่าน จึงถามว่า “คุณไปยืมของใครมาอ่าน?” ก็ได้
รับตอบว่า “ผมซื้อมาเอง” ด้วยเหตุน การททางราชการได้มีนโยบาย
ผดุงส่งเสริมฐานะของข้าราชการศิลปินต้งกล่าวมาแต่ข้างตน จึงเป็น
การสมควรและถูกต้องเช่นเดียวกับทกตถาถึงฐานะของผู้ศึกษาศิลปะไว้
ในคัมภีร์ตติยสูตร เพราะทำให้มกต้งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพือความ
ก้าวหน้าของตน และเมื่อมีโอกาตเขาต้งคมทต กยอมจะวางตนได้
เหมาะสม ไม่เป็นทางไหวต้งกตาดอชนอยหนาทหรือเบทตหมนเหยตดยาม
ต้ามารททตนเป็นทอชยงทตเกชาราชการศิลปินและนักเรียนนาฏศิลป์
ของกรมศิลปากรนค่อ ๆ ไปอีกด้วย

ดนตรีไทยวันอาทิตย์

กรมศิลปากรได้พิจารณาปรับปรุงราชการคดีขึ้นภายในแล้ว เมื่อมอดตราเหตุอยู่ ต่อมากได้รับดำรงค์คดีบนสมณภายนอกเข้ารับราชการทางนาฏศิลป์และตริยางคศิลป์เพิ่มเติมอีกหลายคน และมหลายคนทเห็นความแรงแค้นในอาชีพคดีปะแล้วตาออกไปประกอบอาชีพทางอื่น เมื่อทราบวาทางราชการกาดังนั้นบสนนงานคดีปะตานน จึงขอกลับเข้ารับราชการ ออกกม เมื่อมข้าราชการ คัดบนพอจะดำเนินงานได้พอสมควรแล้ว กรมคดีปะการจึงพยายามเร่งรัดให้งานคดีปะกาดำเนินการจนดามารถขยายงานคดีปะตานน ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คัดปะทางดนตรีของไทย หรือ ตริยางคศิลป์ไทย ของกรมคดีปะการ นอกจากจะได้ปฏิบัติบรรเลงกันอยู่แต่ในวงงานราชการ ในกาดค่อนข้างได้พยายามขยายมาถึงประชาชนด้วย เช่น จัดใหม่ “ดนตรีสำหรับประชาชน” ณ ดังคดีาดาเป็นประจำดัดปะดัดดัดดัดดัด ทงได้ชักชวนให้ท่านเจ้าของวงดนตรีไทยภายนอกนำวงดนตรีของแต่ละท่านมาบรรเลงลัดกันไปวงละดัดดัดด้วย เช่น วงของคณะ “ศรีทอง”, วงของคณะข้าราชการกรมที่ดิน, วงของนักเรียน บ.บ.ท. วิทยาลัย เป็นต้น ดังทท่านผู้ฟังกยอมจะได้ทราบอยู่แล้ว และเพื่อจะให้ประชาชนสมาฟังได้ม โอกาสทราบประวัติและคความหมายของเพลงไทย ซึ่งเบนลุ่มบดคดีปะประจำของคนไทยไว้บางตามสมควร ขาพเจ้าจึงขอแรงท่านผู้ช่วยเขียนอธิบายเพลงโดยดั่งเขป โดยกำหนดวงแนวในการเขียนคำอธิบายเพลงไว้ ให้ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ๕-๖ ข้อ หรือ เทาที่ดามารถอธิบายได้ คือ :-

๑. ประวัติของเพลง เช่น ผู้แต่ง ประวัติของผู้แต่ง และลุ่มยที่แต่งเพลงบทน ๆ ขึ้น

แต่จะเป็นเพราะการฟังบรรเลงเพลงไทยด้วยเครื่องดนตรีไทย เป็น
ของพวกเราคนไทยที่ดูอายุได้เคยฟังกันมาจนชิน และผู้มายุอยู่ในปณ
หุ่มล้าวมรณนิยมนั้นแปรไป หรืออย่างไร ยังไม่สามารรถทราบได้แน่
ในวันทจติให้มบรรเลงเพลงไทยด้วยเครื่องดนตรีไทย ณ ดังค์คศาตา
ศุดอดมา ปรากฏว่าประชาชนพากันมาฟังน้อยกว่าวันทจติให้มบรรเลง
ของวงดุริยางค์ล้ากตมาก และมีหลายท่านให้ข้อด้งเกดว่า เนื่องจาก
วันทกกำหนดให้บรรเลงไม่เหมาะแก่ผู้จะมาฟัง ในระยะแรกๆ จึงพยายาม
ชนโถมตามข้อด้งเกด เช่น ทดตองบรรเลงในวันอ้งการบ้าง ในวันพช
บ้าง ในวันพทหัดบดบ้าง ในวันเสาร์บ้าง ในวันอาทิตย์บ้าง แดวยาย
วันบรรเลงดนตรีล้ากตไปเป็นวันชน ซึ่งได้ทดตองมาร่วมเวลา ๒ ชวบปี
แदैว ก็ยังปรากฏว่าคงได้รบความสนใจในการบรรเลงของวงดนตรีไทย
ไม่ค้อยด่ไปกว่าเดิม จึงทำให้ผู้ดำเนิงงานเข้าใจว่า การที่ประชาชน
สนใจมาฟังดนตรีไทยน้อยกว่าดนตรีล้ากตชน เห็นจะมีไชนเองด้วยวัน
บรรเลง หากแต่เนื่องด้วยวงดนตรี และ - ขอประทานโทษ - เนื่อง
ด้วยท่านผู้ฟังด้วย คงเป็นตงนมากกว่า การจติให้มบรรเลงดนตรีล้าหรบ
ประชาชน ณ ดังค์คศาตาในฤตุน จึงกำหนดให้มบรรเลงของวงดนตรี
ล้ากตเป็นประจำในเย็นวันเสาร์ แะบรรเลงของวงดนตรีไทยเป็นประจำ
ในเย็นวันอาทิตย์ ทกด้ปด้าหมา เพื่อให้ประชาชนผู้สนใจกำหนดได้
แน่นอน แะก็ปรากฏว่าเบนทรุกนแพรวหลายทวไปแदैว จะให้
เปลียนแปลงแก้ไชข้อไปอื่กกก็ดูจะหาความแน่นอนชนได้มได้ด้อยด (๑)

(๑) แต่ในฤตบรรเลงปีที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๔) ถูกผู้ฟังรบเร้าหนักเข้า
ก็ได้เปลียนให้ใหม่ เป็นบรรเลงดนตรีไทยในเย็นวันเสาร์ แะย้ยบรรเลงดนตรีล้ากต
ไปเย็นวันอาทิตย์ แต่มีนาคม ๒๔๖๔ ก็คงมีชนมาฟังดนตรีล้ากตมาก แะฟังดนตรีไทย
น้อยตามเคย.

คำแนะนำของผู้หวังดี

แต่ในคราวบรรเทาตนครไทยวันอาทิตย์ในระยะหลัง ๆ มา นี้ ก็
 ปรากฏความผัดใจมาฟังมากหนาหลายตาชน และมีท่านทรุกระแตงวาน
 ดานนดจริง ๆ ช่วยกรุณาให้คำแนะนำด้วยเหตุผลวิชา หรือแม่ท่านจะกล่าว
 คำตักเตือนบ้าง ก็มักตักเตือนด้วยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งนับเป็นความกรุณา
 อย่างยิ่ง และเป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานด้านนเป็นอย่างดี ขอขอบ
 พระคุณอย่างสูงไว้ในโอกาสนี้ด้วย แต่ที่ปรากฏอย่างมีบางท่านหวังดี
 ต่องานก็ดื้อปรีะทวนของเรา ซึ่งบางท่านจะเพ่งเห็นมาด้นใจและไม่ทราบ
 เรื่องแต่คนมากอาจเป็นได้ ท่านจึงยังคงมาต่อว่าต่อขานอยู่กว่า ทำไม
 ไม่เปลี่ยนวันบรรเทาตนครไทยไปเป็นวันเสาร์บ้าง และบางท่านก็มา
 ชักใช้ให้ความเห็นอย่างผิดเพี้ยนโดยไม่ต้องรับผิดชอบว่า ทำไมไม่ทำ
 อย่างนั้น ควรจะจัดทำอย่างโน้น และอย่างอื่น ๆ อีกหลายประการ
 บางท่านกรุ่นแรงด้วยความหวังดี ถึงแก่อ่านผิดในเจตนาของผู้ดำเนินงาน
 โดยกล่าวคำหยาบคายด้วยถ้อยคำรุนแรง แต่ข้าพเจ้าเขาใจไม่ผิด ก็
 ตูเหมื่อนทุก ๆ ท่านจะกล่าวออกมาด้วยความหวังดี โดยแท้จริงต่อสัจปะ
 ดานนของไทย เห็นจะมีได้มีเจตนามุ่งร้ายร้ายโทษอันใด เพราะความ
 ห่วงดทมิถกาดตนแรง ถ้าฟังไม่ผิด ในบางโอกาสอาจรู้สึกเป็นตรงกันข้าม
 ก็ได้ ข้าพเจ้าเคยไปตมววย เคยได้เห็นทงนกมววยทกาดตอด้กนอยบนเวท
 และได้เห็นทงคนด ในขณะทงนกมววยทกาดตอด้กนอยน มกจะมกนคุดบาง
 คนทมิถประธำทฐักแรง บพพพพ และบางคนถึงกับร้องบอกนกมววยด้วย

เดียงฮันดงว่า “คับตระเกียงมันเดียงๆ”, “เปิดข้างแหว่งทำไมไม่เดียงหมัดเข้า
ไป”, “พุทโธ, นั้นเปิดข้างแหว่ง เตะซี่ๆ” และคำอื่น ๆ ทำนองนี้เป็นต้น
เมื่อนักมวยทศนตรีโกนแฉะช่องโหล่นไม่ทำตาม ผู้คนนั้นก็เบ่งคำพูด
ซึ่งไม่สู้จะเป็นพรแก่นักมวยผู้นั้นนัก แต่ถ้าวเรา - คนดู - มีใจกว้างขวาง
สักหน่อย ก็คงจะเห็นใจนักมวยแต่ละคนได้ดี นักมวยคนใดบ้างที่ไม่
อยากจะชกชนะ ถ้าสู้ช่องโหล่นได้เปรียบคู่ต่อสู้จริงแล้ว นักมวยผู้นั้น
หรือจะไม่คว้าโอกาสทำกำไรสัก ถ้าคนดูสามารถระงับอารมณ์ไม่ร้อง
ตะโกนโหวกเหวกให้นักมวยผู้กำลังชกเกิดใจออกแวกได้ บางทีจะดีมาก
เพราะนักมวยกับคนดู ต่างอยู่ในฐานะผิดกัน คนดูอาจเห็นช่องทางดีกว่า
จริง ๆ ก็ได้ แต่คนดูบางคนก็ไม่เป็นมวย ถ้าเป็นมวยไปชกเอง ก็อาจ
เสียเปรียบคู่ต่อสู้และหมอบเสียแต่เริ่มชกแรกก็ได้ หรืออย่างตกอาจ
เหมือนนักทาส์ภาษาชกเรื่องแม่ปลัดฮันตกปลัดได้ เรื่องคนดูมวยนั้นใด คน
ภายนอกหมองเห็นผลงานซึ่งคนอื่นเขาทำ อย่างฉาบฉวยและชั่วคราวช่วยยาม
กณินน

ข้าพเจ้าตั้งใจจะพูดถึงงานศิลปะทางดนตรีไทย และฐานะของ
นักดนตรีไทย แต่อารมณ์และความคิดเห็นไหลพาไปพูดถึงเรื่องชกมวย
ซึ่งเป็นคนละเรื่องแต่อย่างแหว่งไถ่กัน แต่เรื่องศิลปะมันเป็นเรื่อง
ของอารมณ์และความคิดเห็น จึงยอมจะเขินแฉไปบ้าง หวังว่าคงได้
รับอภัย ขอยุติเรื่องไว้เพียงนี้.

ว่ากันวันนั้น

กรมศิลปากรได้แต่งตั้งบทยะคอนพระราชนิพนธ์ “พระร่วง” เริ่ม
แคว้นศักร เถาว์ อากศยทแถมมา ผู้ที่ได้ไปชมมาแต่กตว่า ใน
ทางนาฏศิลป์และในทางลัทธิงานนับว่าพระศักรพราวนาถยง เกือบจะหาที่
มีได้ทีเดียว เว้นแต่ในตอนสุดท้ายของเรื่องเท่านั้น ที่ในลัทธิของผู้นั้น
ทรงเห็นว่า กรมศิลปากรได้ทำความเสียหายให้เกิดขึ้นโดยประมาณ

ในบรรดาผู้ไปชมบทยะคอนเรื่องน โผยคนหนึ่งเป็นบุคคลซึ่งเคย
ได้รับพระราชทานหนังสือบทพระราชนิพนธ์เรื่องนจากพระหัตถ์พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยเลขลำดับ (๓๓๕) และ
พระบรมนามาภิไธย ท่านผู้นั้นได้ชมการแต่งตั้งบทยะคอนเรื่องนด้วย
ความซาบซึ้งตรึงใจ แต่พอถึงตอนจะจบก็ใจหาย โดยปรากฏว่า การ
แต่งตั้งบทยะคอนนั้นได้ทรงจากบทพระราชนิพนธ์ แม้เพียงเล็กน้อยแต่
เป็นลัทธิสำคัญยิ่ง คือ ตอนบทพระร่วงเจ้าจะเสด็จขึ้นราชรถครองราชย์นั้น
เสด็จขึ้นราชรถทางผาเหือง

ตามบทพระราชนิพนธ์นั้น ขณะเมื่อผู้ไปเชิญเชิญให้ขึ้นครอง
ราชย์ พระร่วงเจ้ายังทรงผนวชอยู่ เมื่อรับปากตามคำเชิญแล้ว ก็
เสด็จเข้าข้างในตาพระอาจารย์และตาสิกขาบท เมื่อเสด็จกลับออกมา
พร้อมกับพระอาจารย์นั้น ทรงนั่งชาวห่มขาว แต่งว่าตาสิกขาบทแล้ว
ท่านผู้รับหนังสือพระราชนิพนธ์นั้นกล่าวว่า หนังสือตอนนั้นการแต่งภาพ
บรรยายประกอบอย่างงดงาม และผาตภาพคือ สมเด็จพระเจ้าพกากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์

ขอเรียนน ก็คือ นอกจากจะทรงจากบทพระราชนิพนธ์แล้ว ยัง
อยู่ที่อาจเกิดความเลื่อมเลื่อมไปถึงพระพุทธเจ้าเล่า พระร่วงเจ้าเสด็จขึ้น

ราชรถไปทรงผาเหตอง และเป็นการเหมือนหนึ่งว่า กษัตริย์ไทยปรารถนา
อำนาจจึงรีบไปทรงราชย์โดยตามฉนวนชวาท ทงหน่วงวาทรมคิตปากร
จะได้แก้ไขส่วนบกพร่องเล็กๆ น้อยๆ แต่ว่าเป็นส่วนสำคัญทีเดียวใหม่
ในการแสดงคราวต่อไป เพราะตะคอนของคิตปากรแสดงคราวมานานๆ

หนังสือพิมพ์ “แนวหน้า”

ฉบับที่ ๑๓๒๐ วันเสาร์ที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๕๓

คำชี้แจง

ในการแสดงตะคอนเรื่อง พระร่วง หรือ ขอมดำดิน

เนื่องในการที่กรมคิตปากรได้นำตะคอนเรื่องพระร่วง บทพระราช
นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกแสดง ณ โรง
ตะคอนคิตปากร ทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เพื่อทำการแสดงมานานมา
๓ ปีเศษ ได้ปรากฏว่าได้รับความสนใจและการต้อนรับจากประชาชน
เป็นอย่างดี ไม่แพ้เรื่องขุนช้างขุนแผนตะคอนพระไวยแตกทัพ ท้ายคิกร
แสดงไปแล้ว และมีบางท่านได้กรุณาให้คำแนะนำบาง เขียนคำวิจารณ์
วิจารณ์บาง ซึ่งนับว่าได้เรียกของความสนใจไม่น้อย แต่คำแนะนำ
และคำวิจารณ์บาง ในบางกรณีก็คาดเคลื่อนไปจากหลักฐาน
ในพระราชนิพนธ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้สนใจ จึงขอนำข้อความ
บางประการมาเสนอไว้ในโอกาสนี้

บทตะคอนเรื่อง “พระร่วง” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามฉบับพิมพ์ปรากฏแพร่หลายในบัดนี้ มีอยู่
๓ ส่วนด้วยกัน คือ ๑. พระร่วง หรือ ขอมดำดิน ทรงพระราชนิพนธ์

เข้าใจผิดของบุคคลบางคนเกี่ยวกับตะคอนเรื่องนั้นในสมัยกรุงกระโน้น
จึงขออนุญาต ๑ อนุญาตให้พระราชนิพนธ์นั้นบางข้อมาเสนอไว้ดังต่อไปนี้
น :-

“ชี้แจงความบางข้อ”

“ผู้อ่านบทกลอนหรือผู้ใดจะคงจะพบข้อที่น่าสงสัยหรือที่น่าท้วง
อยู่บ้างบางแห่ง จึงขออธิบายชี้แจงแก่กระทูลวงหน้าไว้ดังต่อไปนี้”

๑. นามบุคคลในเรื่องนี้ ที่มีกล่าวมาในพงศาวดารเหนือมีแต่พระ
ร่วง นิกัณฐ และพระเจ้าพริหมสริยวงศ์ ส่วนนามตัวขอมคำดินนั้น
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครานุรักษ์ได้เป็น
ผู้ทรงขนานนามว่าพญาเดโชชนก่อน เมื่อทรงแต่งบทกลอนสำหรับร้อง
ประกอบกับภาพยนตร์เรื่องขอมคำดิน ซึ่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช
เจ้าฟ้ามหาจักรพรรดิ ได้ทรงจัดเล่นที่หอพระสมุทวชิรญาณ เมื่อปี ร.ศ.
๑๑๓ นั้น และบทกลอนนั้นก็ได้นำร้องกันมาเรื่อย ๆ จนกาลบัดนี้ขึ้นกัน
มากแล้ว ทั้งชื่อเดโชนั้นก็เข้าที่อยู่กับใครจะเถียงว่าผิดก็ไม่ผิดสักอะไร
จะเถียง จึงคงใช้ชื่อเป็นเดโชในเรื่องนี้ ส่วนนามบุคคลอื่น ๆ ข้าพเจ้า
ขนานนามขึ้นตามเหมาะสม เช่น นางแม่ให้ชื่อนางจันทร์ อันเป็นชื่อไทย ๆ
แต่ถ้าไม่ได้ชื่อเช่นนั้นจริง ๆ ก็ขอภัยโทษเถิด เพราะหาหลักฐานอันใด
มิได้

๒. คนไทยในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเกณฑ์ให้ไว้ผสมสูง อย่างที่เรียก
กันตามภาษาละคอนว่าผสมลาว เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นโดยมีหลักฐาน
อยู่ว่า ไทยสมัยพระร่วงนั้นไว้ผสมสูงเป็นแน่ คือรูปต่างๆ ที่ปรากฏใน
โบราณสถานเป็นพยานอยู่ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ไทยจะได้ไว้ผสมสูงกันลง
มานาน แม้พวกกรุงเก่าก็น่าจะฟังมาติดผสมเมื่อราวแผ่นดินพระมหา

จักรพรรดิ หรือพระมหากษัตริย์ ถ้าจะให้เดาเหตุ ข้าพเจ้าก็จะใคร่
 เดาว่า คงเป็นเมื่อบอกกับพม่าบ่อย ๆ ไทยจึงตัดผมเสีย เพื่อให้แลเห็นผิด
 กันได้โดยถนัด ส่วนชาวเชียงใหม่และเมืองขึ้นของเชียงใหม่เป็นพวก
 ข้างพม่าจึงมิได้ตัดผม ยังคงไว้ผมสูงจนราวแผ่นดินพระนารายณ์จึงตัด
 ชะรอยจะเป็นเพราะชาวกรุงศรีอยุธยาบังคับให้ตัด ส่วนผู้หญิงไทยนั้น
 คงไว้ผมยาวต่อมาอีกจนถึงแผ่นดินขุนหลวงบรมโกศก็ยังไว้ผมยาว ดัง
 ปรากฏอยู่ในภาพยี่ห่อ ซึ่งเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (กุ่ม) ได้ทรงพระ
 นิพนธ์ มีความว่า “คิดนงคือนักเฮอร์ ผมประบ่าอำเอ้มไร” ดังนั้น
 การที่ผู้หญิงชาวไทยได้ตัดผม ข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นเมื่อเสียกรุง จึง
 ตัดผมสั้นให้คล้ายผู้ชาย เพื่อจะได้ปลอมตัวเป็นผู้ชายได้ง่าย ๆ ในขณะ
 เมื่อหนีพม่า ส่วนพวกขอมนั้นได้ความตามรูปที่มอญขึ้นครมว่า พวก
 ท้าวพญาไว้ผมยาวมุ่นเมาลี แต่ผู้น้อยตัดผมบนสั้น ผมหลังประบ่า

๓. คำว่าปิ่นที่ใช้ในเรื่องขอมดำดินนี้ ต้องเข้าใจว่าคือธนูหรือ
 หน้าไม้ ไม่ใช่ปิ่นปักผมดำ ซึ่งปิ่นของพม่าจะมีขึ้นใหม่ในแผ่นดิน
 พระไชยราชากรุงเก่าเท่านั้น อาวุธใดที่มีเครื่องส่งลูกศรหรือกระสุน
 ไปประหารได้ไกล ๆ ตามภาษาไทยเรียกว่าปิ่น เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดมี
 อาวุธชนิดที่อาศัยดินดำจุดไฟเป็นกำลังส่งกระสุนไปประหารนั้นขึ้น จึง
 เรียกว่าปิ่นไฟเพื่อให้ทราบชนิดของปิ่น เหมือนเรียกเรือที่เดินด้วยแรง
 ไฟว่าเรือไฟ ที่อธิบายนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้อ่านท้วงว่าข้าพเจ้าไปเกณฑ์
 ให้คนโบราณใช้ของที่ยังมิได้มีเข้ามาในเมืองเราสมัยนั้น

๔. คำที่ใช้พูดกับพระร่วงว่าพ่อเจ้า และกับนางจันทน์ว่าแม่เจ้า
 นั้น เดียวกันในมงคลพยานพิเชษฐยังพูดกับเจ้าผู้ครองนครว่าพ่อเจ้าและ

นางชานาเรียกว่าแม่เจ้า เป็นพยานปรากฏอยู่ว่าคนไทยเก่าพูดเช่นนั้น
ภาษาที่พวกไทยเหนือพูด ถ้าวิเคราะห์หัดเทียบกับหนังสือเก่าจะเห็นได้ว่า
ตรงกันอยู่โดยมาก ถ้อยคำสำนวนที่เปลี่ยนแปลงไปมากก็แต่ในหมู่ชาว
กรุงเท่านั้น

๕. ในตอนจบ เมื่อพระร่วงได้รับอัญเชิญขึ้นทรงราชย์แล้ว
ข้าพเจ้าแต่งให้แม่เจ้าวังทองยังผนวชอยู่ ข้อนี้มีหลักที่ควรหยิบยกมา
สนนิจฐานได้จำไม่ผิด คือในหลักศิลาอักษรขอมที่เมืองสุโขทัย มีข้อ
ความกล่าวไว้ว่า พระบาทกมรเด็งอัครสุริยวงศ์ราม ทรงพระศรัทธา
ทรงผนวชในวัง แล้วจึงได้ทรงพระดำเนินด้วยพระบาทไปจนถึงวัด
ป่ามะม่วง และประทับจำพรรษาอยู่ในวัดนั้น ก็ทรงพระผนวชทำใน
วังได้แล้ว เหตุไฉนการลามนวลจะทำไมได้ หรือถ้าจะอ้างตัวอย่าง
ใกล้เคียงก็ได้ คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง
รับอัญเชิญเสด็จขึ้นผ่านพิภพ ก็ได้เสด็จจากวัดบวรนิเวศวิหารเข้ามา
ลามนวลในพระบรมมหาราชวัง

ตามที่ข้แจงมาแล้ว ๕ ข้อนี้ หวังใจว่าจะพอเป็นพยานให้เห็นได้
แล้วว่า ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะให้เรื่องราวเป็นไปโดยทางที่น่าจะเป็น
จริงมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้าแม่ยังมีข้อบกพร่องหรือผิดอยู่บ้าง
แห่งหนึ่งแห่งใด ก็ขอจงอย่าได้ถือโทษเลย”

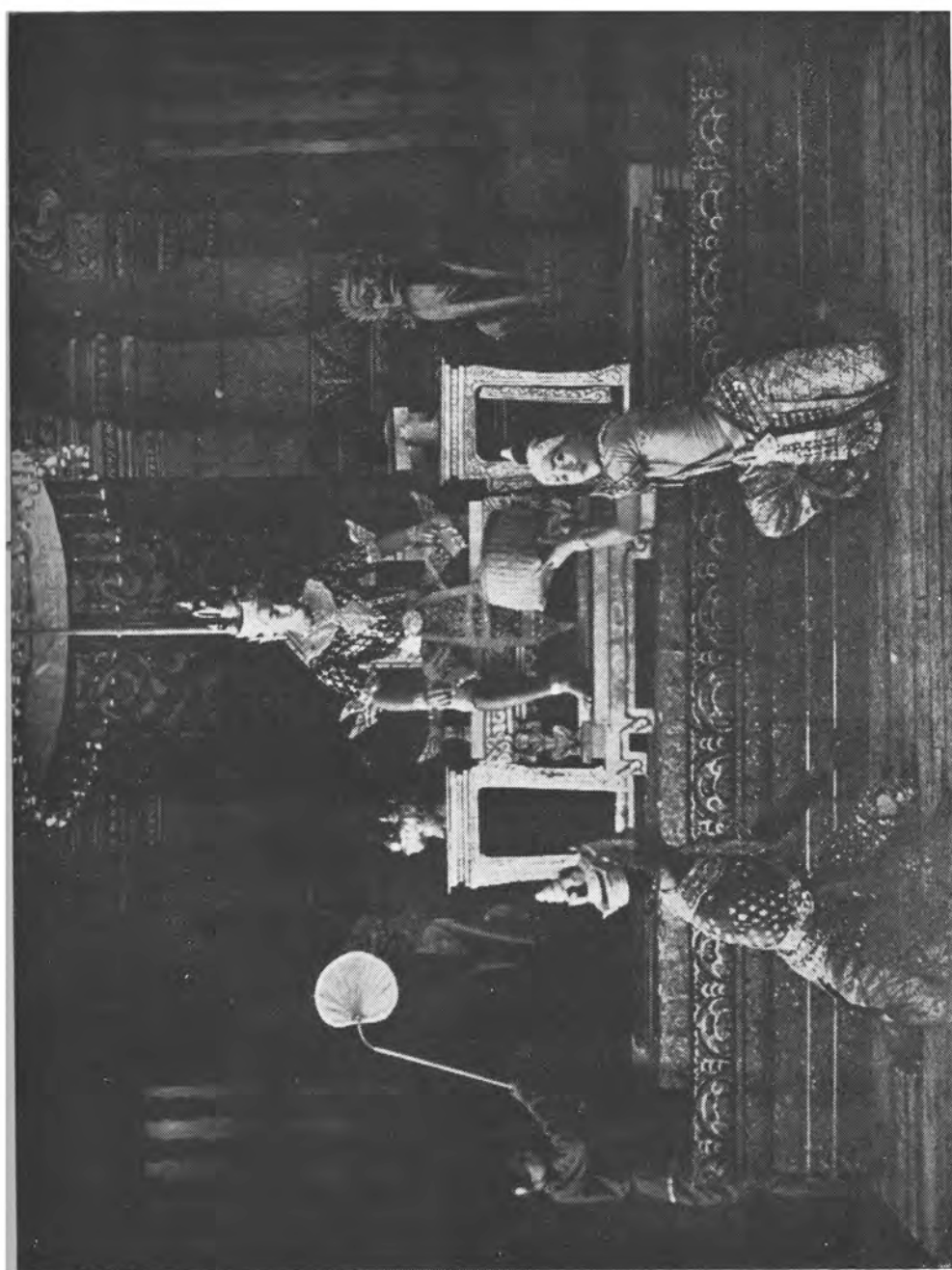
๑. ๕. ๘. ตามทกดาวมาน เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรง “ข้แจงความบางข้อ” ไว้ในบทตะคอนเรื่องพระร่วง
หรือ ขอมคำดิน ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นแบบบทตะคอนว่าเมื่อ ๓๘ ปี
มาแล้ว แต่พระราชนิพนธ์บทตะคอนว่าไม่มีแบ่งฉาก คงดำเนินเรื่องไป
อย่างเด่นตะคอนว่าแบบเก่า ในการนำออกแสดง ณ โรงตะคอนคีตปากร

คราวนี้ ได้ประกาศตกลงกันแบ่งฉากชนใหม่ด้วย และเพิ่มให้ต้องใช้
 เวลาแสดงนานขึ้น จึงเริ่มแสดงตั้งแต่ตอนท้าวพันธุเมษฐ์ออกมา
 ราชการไปจนจบเรื่อง แต่บรรจุทำนองเพลงขับร้องต่างไปจากที่ทรงไว้
 แต่เดิมบ้าง ส่วนตอนใดที่เห็นว่าการดำเนินเรื่องจะชักช้า ก็ตัดการ
 แสดงไปบ้างในบางตอน กับได้นำท่อนบางตอนในพระราชนิพนธ์บท
 ละคอนพดคำกลอนบ้าง บทละคอนร้องบ้าง มาแสดงแทรกเป็นบางแห่ง
 ด้วยคิดเห็นกันว่า เพื่อให้การแสดงในฉากนั้น ๆ ออกรวดเร็วบ้าง ด้วย
 เหตุการแสดงบนเวทีในโรงละครอนาคิตปากรังงษ์มม ส่วนปลั๊กย่อยแตก
 ต่างไปจากที่เคยทรงไว้แต่เดิมบ้าง แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม
 ในสาระสำคัญของเรื่องแต่ประการใด ซึ่งการเพิ่มเติมและตัดทอนนั้น
 อาจไม่ตรงกับความเห็นของบางท่านก็ได้ แต่ก็เป็นไปด้วยความเคารพ
 เพื่อเชิดชูพระเกียรติในพระองค์ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ และด้วยมุ่งหมาย
 ดำเนินตามรอยพระยุคลบาทในอันที่จะผดุงรักษานาฏศิลป์ไทยของเดิม
 ไว้ เพื่อเป็นแบบแผนอันมีมาตรฐานสืบไป

ในท้ายที่สุดนี้ บรรดาครูอาจารย์ ข้าราชการ คีตกวี และนักเรียน
 นาฏศิลป์ของกรมศิลปากร ขอขอบพระคุณท่านผู้ได้มาชมแล้ว และ
 ท่านผู้จะมาชมละครอนาคิตปากรังงษ์มม เรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ใน
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำลังแสดงอยู่ ณ โรงละคร
 ศิลปากร ในระยะนี้ ทิววันศุกร์ วันเสาร์ และอาทิตย์ และพรอมกัน
 ขอให้ท่านผู้ใจรักนาฏศิลป์ให้คำแนะนำและเขียนคำวิจารณ์
 เป็นการตักเตือนด้วยนาฏศิลป์ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมนั้น
 จงได้รับความพอใจเป็นอย่างยิ่งทุกท่าน.

“ข้าพเจ้าจะลอมของประหลาด
คนไทยจะดีเพราะมีนาย

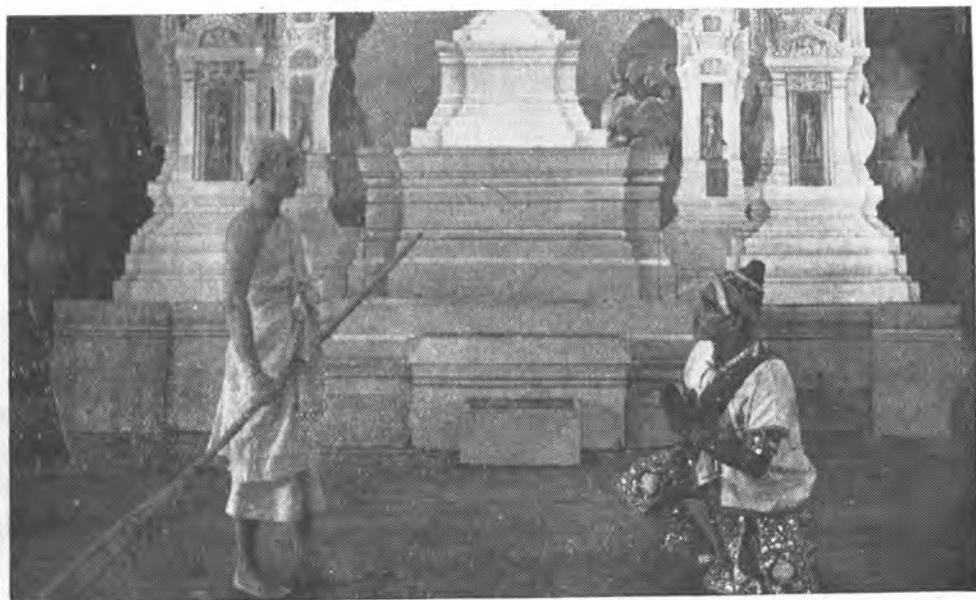
มายังมาพระบาทเพอถวาย
เบ็นชาติขายสามารถประหลาดนัก”

นายมัน ปันขาว

พระร่วง

พระร่วง

พญาเดโช

ลักษณะและบทบาทของตัวละคร ในนาฏกรรมประวัติศาสตร์ เรื่อง พระร่วง

ตามที่กรมศิลปากรได้นำละครประวัติศาสตร์ เรื่อง พระร่วง ออกแสดงอยู่ ณ โรงละครอนันตสมาคม ทุกวันศุกร์ วันเสาร์และวันอาทิตย์ ในระยะนั้น แม้จะปรากฏว่าได้รับการต้อนรับจากประชาชนอย่างอันทนหนาฝาคัง ทุกๆรอบที่ผ่านมา แต่ก็มีบางท่านซึ่งได้มาดูละครเรื่องนี้ แล้ว มีความสนใจใคร่ที่จะทราบความหมายเกี่ยวกับลักษณะของตัวละครบาง ๆ เกี่ยวกับความหมายของบทบาททางนาฏศิลป์บ้าง และมาซักถาม จึงได้เลือกตอบไปบางแบบบางอย่าง เทาทั้งความและพอจะดำมารักตอบได้ แต่ลักษณะของละครบางตัวในเรื่องนี้ ก็ได้มีพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชี้แจงไว้ในเบื้องตนของบทละครเรื่องพระร่วง หรือขอมหาดินบางแล้ว แม้จะไม่ละเอียด ก็พอจะเป็นแนวทางให้ผดุษสมเข้าใจลักษณะและความหมายได้เป็นอย่างดี แต่กรัดความคัดปะที่ประณิตดังตามเกินกว่าจะนำมาเล่าให้ฟังได้ เพราะเรื่องของละครอนันตสมาคมที่จัดแสดงบนเวที ย่อมเป็นเรื่องที่ผดุษจะรับรดของคิดปะได้ ด้วยการรวมประล้าททางทะเลและทางคา ยากที่ผดุษจะเล่าได้เพียงทางเดียวจะรู้ล้กซาบซัง แต่พอเป็นแนวทางของท่านผดุษบางท่านที่มความสนใจ ใคร่สร้างอารมณ์รล้กนเห็นของตนคตอยตามความหมายของคิดปะ ให้ได้รับความเพ็ดเพ็ดในขณะนังได้พอล้สมควร ในวันนี้ จึงถือโอกาสนำลักษณะและความหมายของตัวละครอนันตสมาคมบางตัวมาเล่าไว้ ถ้าผู้เล่าไม่ดำมารบบรรยาย

ให้ถึงรศของคิดได้ หรือไม่เป็นไปตามความคิดเห็นของท่านที่มาชม
ไปแล้ว หรือด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ผู้เฝ้าก็หวังได้รับอภัยไปพร้อม
กันในโอกาสด้วย

ลักษณะและบทบาทของท้าวพันธุ

ท้าวพันธุ — กษัตริย์แห่งนครธม ผู้สืบสันตวงศ์ของกษัตริย์ขอม
ผู้ทรงศักดานภาพอันยิ่งใหญ่มาแต่บรรพกาล ซึ่งเคยมีพระบรมเดชา
นุภาพปกแผ่ไปเกือบทั่วดินแดนในแหลมสุวรรณภูมิ และในสมัยนั้นคง
จะมีประชาชนหลายชาติหลายภาษา อยู่ภายใต้พระบรมเดชานุภาพของ
กษัตริย์ขอมแห่งนครธมตลอดมา ท้าวพันธุ กษัตริย์ขอมทกต่างวงศ์
พระองค์นี้ ปรากฏในหนังสือบางเรื่องขนานพระนามว่า “พระเจ้าประทุม
ศุริยวงศ์” บางทีจะตรงกับทกต่างวงศ์ในศิลาจารึกว่า “พระเจ้าชัยวรมัน
ที่ ๘” ซึ่งมีพระนามภายหลังเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วว่า “พระปรมศักราบ”
กษัตริย์ขอมพระองค์นี้เสวยราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๗๖ ถึง พ.ศ. ๑๘๓๘
รวมเวลาราชกาลถึง ๕๒ ปี ก่อนหน้าแต่รัชสมัยนั้นไป ปรากฏว่า
ประชาชนชาวไทยซึ่งหลงไหลจากดินแดนในภาคใต้ของประเทศจีน พา
กันอพยพเข้ามาตั้งดินแดนอันเป็นประเทศไทยของตนไม่ขาดสาย และใน
ระยะนั้นปรากฏว่าประชาชนชาวไทยนั้น ได้มารวมกันเข้าเป็นหมวด
หมู่ ตั้งอยู่ในอาณาเขตบางท้องถิ่น มีหัวหน้าของตนซึ่งเป็นคนไทยด้วย
กันเป็นผดุมกลมกลม และหัวหน้าผดุมกลมนั้น บางท้องถิ่นก็มีฐานะเป็น
“พ่อเมือง” เช่นพ่อเมืองทกประวศคำสักรขนานนามไว้ว่า พระร่วง
เป็นต้น ซึ่งต่างยกย่องขนอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของกษัตริย์ขอม

แห่ นครชุมด้วยกนกทงน แต่ถารขัณมยของท้าวพนชุม ตรงกับพระเจ้า
 ชัยวรมัน ๘ ตามประวัติคำสัตว์และโบราณคดี ก็ปรากฏว่าอำนาจของ
 ชอมในระยะนี้ได้เริ่มเสื่อมลงแล้วโดยลำดับ ด้วยเหตุนี้ โดยแง่คิดทาง
 นาฏกรรม เมื่อท้าวพนชุมด้รยวงศ์ได้ทรงทราบเหตุการณ์และกรณี
 ของคนไทยเช่นของพระร่วง ในฐานะเป็นพ่อเมือง ก็คงจะทรงระแวง
 พระทัยตลอดมา คงจะได้ทรงดำริที่จะ “ตัดต้นไม้หัวตม” เสียก่อนก็
 คงจะหมดอายุคง หากแต่ยังทรงเชื่องลือมอพญาเดโช แม่ทัพเอกของ
 พระองค์ว่า มีความสามารถและเข้มแข็งพอที่จะปราบให้ราบคาบได้
 ในเมื่อคนไทยแข็งอำนาจขึ้น ท้าวพนชุมจึงทรงยับยั้งพระทัยรอสังเกต
 ครบฟังเหตุการณ์ต่อมาด้วยพระอารมณ์สงบ

เมื่อเสด็จออกท่องพระโรง ในท่ามกลางเสนาพญามาตยราช
 บริวาร ท้าวพนชุมก็ทรงดำเ่งพระองค์เป็นสง่าผ่าเผยทรงงาม ประกอบ
 ด้วยความวชิตรระการตาของฉากและเพลงดนตรีอันเหมาะสม บทบาท
 ทางนาฏศิลป์ของพระองค์ดั่งเป็นท้าวพนชุมในฉากแรกของนาฏกรรมประวัติ
 คำสัตว์ครอนัน จะตรงตาตรงใจผู้ชมให้รู้สึกซาบซ่านในรสของศิลป์
 อย่างไม่ด้ามารถจะบรรยายให้ชัดแจ้งได้ด้วยถ้อยคำ แต่เมื่อนักคัม
 นายทหารผ่ณากองทัพชอมมาทวงด้วยนำ กลับจากเมืองตะโง้วพร้อมกับนำ
 ษะตอมด้ห้รบคกนา คคานเข้ามาเฝ้า พอท้าวพนชุมได้ทอดพระเนตรเห็น
 อาการหวาดเกรง สะทกสะท้านและทรงทราบเหตุการณ์อันแถมหนัก
 ของพระร่วง ก็ทรงตนพระทัยถึงกับประทบนงอง ด้วยทรงดำริเห็น
 เป็นกองแตกว่า พระร่วงจะเบนเดียนหนามอันยิ่งใหญ่ต่อไปในภายหน้า
 แคด้วยขศคยมานะและด้วยทรงเชอมนในฝีมือทหารของพญาเดโช ท้าว
 พนชุมจึงตรัสสั่งในขณะนั้น ให้พญาเดโชรีบยกทัพมาจับตัวพระร่วงไป.

ลักษณะและบทบาทของพญาเดโช

พญาเดโช—นายทหารเอก แม่ทัพใหญ่ของขอม “อายุประมาณ ๔๐ ปีเศษ”^(๑) ผู้มีบทบาทสำคัญอยู่ในระคอนประวัติศาสตร์เรื่อง พระร่วง จนถึงกับระคอนเรื่องนั้น มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ขอมดำดิน” โดยนิตยพญาเดโชเป็นคนรอบคอบ และจงรักภักดีต่อท้าวพนมรณเจ้านายของตน เมื่อคอนเตรียมทัพและตรวจพลก่อนจะยกตัวมาจับพระร่วงนั้น แม่แต่จะเป็นการแสดงระคอนบนเวที ไม่มับทรวงบอกความหมายเลย เพียงแต่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ของตนคร้ไทยประกอบการแสดงของตัวพญาเดโช ให้เด่นไปตามจังหวะ ด้วยบทบาททางนาฏศิลป์เท่านั้น กับเบญเดิม่อนคำพูดที่ส่งความหมายเข้าไปทางจังหวะประสาธน์ให้—เรา—ผู้ผู้ชม—หยิงทราบภาษาและความหมาย ด้วยบทบาททางนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี ว่า เขา-พญาเดโช-ชนพตใหญ่แห่งกองทัพขอม ช่างแกล้วกล้าอาจหาญ แข่งชนเคดเคดเดียวเบญทียง รุดักเห็นเบญวามแม่ทัพเสนญ ถึงได้ตนวจา รับอาเจ้าเจ้านายของตนไปแล้ว ต้องมุ่งความดำเรจเบญทิดง ในขณะ ทักาดังตรวจพลอยู่นั้น ได้แสดงอาการสอบถามนกกุมแม่ทัพรองของตน ด้วยภาษานาฏศิลป์เบญความว่า กองทัพของเราแข่งแรงแกล้วกล้าวาราเรจ ดอยหรือ พรกพรอมดเคดหรือประการใด ครนได้รบรายงานว่าแรงแรง พรกพรอมดเคดแล้ว พญาเดโชก็ดำแดงอาการรดีใจอย่างเรจว่าด้วยททานา ชมยง แดวกคุมกองทัพยกมา แต่พญาเดโช แม้จะเบญแม่ทัพใหญ่ และ “มผมอ” กยอมนประมาณการในควรวนผลพพาด เพราะ “ทะนงคน เบญคนเก่งและตุถูกคนไทย” ด้วยเคยเห็นคนไทยเคยแต่เกรงกิดัวและอยู่

๑. ข้อความอธิบายลักษณะตัวละครคอนภายใน “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

” ถัดจากพระราชนิพนธ์

ลักษณะและบทบาทของพระร่วง

พระร่วง—พ่อเมืองไทย เมื่อบดาหาชีวิตไม่เจอ ได้เป็นพ่อเมือง
 ครองเมืองตะไคว้ แม่จะเป็นพ่อเมืองหนุ่ม “อายุระหว่าง ๒๓ ถึง ๒๕ ปี
 มั่งปาม” แต่ “ว่องไว เฉลียวฉลาด” ใจคอหนักแน่น แด่รัก
 วิชาเรชา สามารถโน้มน้าวหัวใจของบรรดาฝ่ายตรงข้าม ผู้ได้รับคำสั่ง
 ให้มาทูล เช่นนักคุ้ม นายทหารขอม ให้กลับมาเห็นอกเห็นใจและ
 ยอมรับใช้ในภารกิจของคนใต้ แม่จะรู้สึกว่าคุณกาดังรพดาคอย
 น้อยกว่าขุนขอมมากมาย แต่เมื่อยามมีภัยมาถึงตัวและพวกพ้อง ก็ใจ
 ปากกล้าทำการใหญ่ จนสามารถเอาชนะชนะขอมได้ด้วยความฉลาด
 ไหวพริบและความมีใจเย็นของตน ซึ่งมีอำนาจเหนือศัตรูราชและ
 กาดังไคชนทงหมด บุคคลที่มั่งใจเย็น เช่นนี้ สามารถทำการใหญ่ ซึ่ง
 คนอื่นมองเห็นว่าเกินตัวให้ล่ดลงได้เร็วได้ พระร่วงจึงเป็นทรกโครของ
 ประชาชนชาวไทย แม่จะถึงคราวคับขันก็มีใจเย็นพอที่จะใช้สติตรอง
 การให้รอบคอบได้ เช่น คราวท้าวพันชมศรีสั่งให้พญาเดโชแม่ทัพขอม
 ยกทัพมาจับตัว พ่อนายมน บินยาว ราชวแควรบมาบอกให้รู้ตัว ก็
 สามารถหาอบายบดเบ้าให้เหตุนายกตายลงหรือส่งบหายไป เมื่อเห็นไม่
 เป็นที่ก่ลตบหลดคนไปเสียก่อน ไม่ทำการอนเบนเหตุให้พวกพ้องต้อง
 วนตไป ด้วยความคิดของตน ในกรณีบึงคว

แต่ด้วยของผู้เบนหวงหาทตของหมู่ชน ใครเจ้าจะปล้กคนไปได้
 โดยไม่หวงหวง พระร่วงก็เหมือนผู้ปกครองชนส่วนใหญ่ ที่มั่งใจ
 อารและหาหาทเพื่อประโยชน์สุขของคนทั่วไป ย่อมเห็นทกขของผู้อื่น
 ยิ่งกว่าทกขของตัวเอง นอกจากจะเป็นหวงประชาชนพลเมืองไทยแฉ่

พระร่วงยังมีภารกิจสำคัญให้เบญทองอยู่อย่างหนึ่ง คือ เบญทอง
 มารดาบังเกิดเกล้า ซึ่งเคยร่วมสุขร่วมทุกข์ อยู่ด้วยกันมาด้วยความรัก
 ฉันทะแม่—ลูก ไม่เคยจากกันมาแต่เด็กแต่น้อย เมื่อจำเอนต้องพรากไป
 พระร่วงก็เศร้าใจอาดอวยวอนเบญทองมาก แต่เมื่อนึกถึงความสุขส่วน
 รวมของปวงชน ก็จำเอนต้องตัดใจสละไปด้วยความเศร้าสลดอย่างยิ่ง
 ซึ่งท่านผู้เป็นแม่หรือเป็นลูก เมื่อได้เห็นบทบาทนาฏศิลป์ตอนนั้น จะกลืน
 เลี้ยวมิได้ซึ่งความโศกสะทอน บางท่านอาจถึงกับกลืนสะอื้นตามไปด้วย
 เมื่อพระร่วงปลัดคนออกจากแคว้นแคว้นแดนดินถิ่นเดิมที่ตนเคยมีอำนาจ
 ไปแล้ว แม้จะเห็นว่าห่างไกลจากศัตรูที่จะตามไปรังควานก็ตาม แต่
 ใครเล่าจะพ้นความห่วงใยพวกพ้อง ไหนจะคิดถึงบ้าน คิดถึงสถานที่
 เคยอยู่สุขสบาย และคิดถึงมิตรสหายบุคคลที่คุ้นเคย จิปาถะ ต่อให้
 พยายามหักใจเท่าใด ๆ ก็ไม่วายคิดถึง สามารถนึกว่าตนเองมาในฐานะ
 ผู้ตบถ ในบางขณะอาจถึงกับกลัดกลุ้มรำคาญใจ เพื่อที่จะหักห้าม
 ความกลัดกลุ้มรำคาญใจดังกล่าวนี้ พระร่วงจึงหันเข้าหาการบำเพ็ญ
 ซึ่งเบญทองช่วยของพระอรหันตเบญทอง ไปผนวชอยู่วัดพระมหาธาตุ ใน
 เมืองสุโขทัย แต่ด้วยของคนมีใจจริงและเด็ดเดี่ยว ทำอะไร ๆ จึง
 เป็นจริงเป็นจังเขาซนดไปเสียทุกอย่าง

เมื่อบายหนาเข้าสู่พระธรรม ก็ไม่ละเลยกิจวัตรประจำวันของ
 สัมณะ เช่น กวาดลานวัดและเครื่องครัดในสังฆนิกายเป็นเบื้องต้น ใน
 ตอนนั้น อาจารย์ทางนาฏศิลป์สามารถแต่งศิลป์เข้าประกอบบทบาทของ
 พระร่วงในตอนทรงเพศสัมณะไว้แนบเนียนเป็นอย่างดี เล่มอนทียยก
 เอาอิริยาบถของสัมณะคากยบุตรในพระพุทธศาสนา มาบรรจุให้แก่

ศวระคอนทาบทบาท สามารถทำให้อุตรสักเต็มอวริยาบทง & ของ
 พระวง ในขณะทรงสมณเพศนี้ ดูประหนึ่งประกอบไปด้วยดี
 สัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา อวยวะแต่เดี่งล้วน เช่น มื่อ แชน เทา ขา
 ประหนึ่งวาเคตอนไหวไปดวยมัสตบฏฐาน แมแต่จะยกตาแชนหรือผามือ
 ขนประกอบถอยคำทเบ่งออกมา กัดแซมขานมนวดควรแก้สมณ
 ตำรูป เป็นเหตุใหญ่โตขมทบาทในตอหน เกิดปล้ำทจันอมวิธาต
 กบรบรรดาท่นสมณะค่ากยบุตรในพระบวรพทศาตนา ว่าทุกท่นตวนมี
 อากปริยาน่าเดอมได้เห็นปานฉะนี้ จนถงบมบางท่นออกอูทานวาจา
 ว่า ข้างวงอริยาบทได้ตั้งเบ่งยมเรียนบรอย มททาแซมช้อยน่าเดอมได้
 เหมือนเบนสมณะค่ากยบุตรเดี่ยจริง ๆ ทงน เพราะอำนาจของคิปล
 ซงอาจารย์ผูดตาดได้ฝึกฝนประดัชประดัททำให้ได้ ด้วยความรอบ
 คอบอย่างน่าอัศจรรย์ จึงสามารถทำให้เกิดอวมนรุตักเกทานผูด
 ได้เห็นปานฉะนี้

๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ลักษณะและบทบาทของนักกุม

นักกุม — นายทหารขอมคนหนึ่ง “อายุประมาณ ๓๐ ปี เป็นคน
 ซื่อ ๆ ไม่เฉื่อยฉิบาต” เมื่อเป็นแม่กองคุมไพร่หัตถ์ขอม มาทวง
 ด้วยนาจากพระร่วง ณ เมืองตะไกร แม่จะเกรงกลัวเจ้านายของตนเป็น
 ที่สุด เพราะอาจตั้งปัดเอาศีรษะออกจากบ่าเสียเมื่อไรก็ได้ แต่เมื่อ
 มาพบคนจริงผู้เฉื่อยฉิบาตกว่า สามารถเจรจาหาทางผ่อนให้จนมุม
 จนถึงพดงป่ากรับคำพระร่วงว่า ถ้าทำได้อย่างพด จะยอมขนาน้ำไปเอง
 ครั้นพ่ายแพ้กะโหลกศีรษะของพระร่วง และจำต้องยอมรักษาสัจจะของ
 ตน ก็ยอมขนาน้ำแทนคนไทยไปยังนครธม ถ้านักกุมเป็นอย่าง
 เราๆท่านๆ ในขณะขนาน้ำด้วยเดินทางกลับ ก็คงจะรู้สึกตอสู้กับอารมณ์
 ของตนเองอยู่หลายสิบหลายร้อยครั้ง เพราะไหนจะรู้สึกเสียใจที่มา
 เดี่ยวที่พระร่วงพ่อเมืองไทย จนตนเองต้องยอมรับภาระมาแทน ไหน
 จะรู้สึกหวาดเกรงพระราชอาญาเจ้านายของตน ใครตกอยู่ในฐานะ
 เช่นนักกุมในระยะนี้ ก็น่าจะมอารมณ์หงุดหงิดอยู่ไม่น้อย ยิ่งในขณะ
 หนาสระดอมสำหรับตกน้าเป็นตออย่าง คตนาเข้าไปเฝ้าท้าวพนม ใน
 ท้องพระโรง นักกุมก็กลบสัะทกสัะทานตอฉันรว เต็มอนชวดจะออก
 จากวัง ด้วยหวาดเกรงพระบรมเดชานุภาพเสียเป็นที่สุดทีเดียว เพราะ
 ถ้าหาพระกรุณาไม่แล้ว คนก็จะได้รับอาชญาถึงชนออกฤษฏีโทษ แต่
 เมื่อท้าวพนมทรงทราบเรื่อง ก็กลับบอกพระทัยมั่งมาสู่พระร่วง ซึ่งทรง
 เห็นเป็นคปรบแผเป็นภยร้ายแรง ยิ่งกว่าจะทรงกิดาคัดความผิดนายทหาร
 ของพระองค์ ทรงกลับทรงเห็นไปว่า การทมนักกุมรักษาสัจจะ ยอมขน
 นาน้ำด้วยมาแทนคนไทยนั้น เป็นเกียรติทอชมพวงรักษา

ในขณะนั้น นักคุมเห็นจรรู้สึกดีใจจนตัวปลิว เหมือนเกิดใหม่ก
 ปานกัน ครั้นพญาเตโชกราบทูลท้าวพณม ขอควนักคุมเป็นแม่ทัพรอง
 มาในกองทัพด้วย และโปรดประทานแล้ว นักคุมก็คงพอใจ เพราะคง
 คิดที่จะได้โอกาสทำการแก้ตัว ต้องมาเผชิญหน้ากับพระร่วงดีใหม่อีก
 ดักรั้ง เมื่อเป็นแม่ทัพรองมาในฐานะเป็นนายทหาร นักคุมก็ทำอะไร
 ดีๆ หลายอย่าง เช่น รู้จักเอาใจพลทหารในกองทัพ รู้จักปลุกปลอบ
 ทหารให้ร่าเริง และชักจูงให้ทหารมีความหวังอยู่เสมอ ว่าเมื่อไปถึง
 เมืองสระแก้วแล้ว จะได้กินอาหารโอชะรสดี และจะได้พบผู้หญิงด้วย
 คำปลุกปลอบนั้นก่อให้เกิดความจริง แต่แทนที่จะมาพบผู้หญิงไทยอยู่ใน
 เมือง พวกคนไทยทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ในความควบคุมของนางจันทน์
 และหดวงเมือง ก็ยกพวกเป็นกองทัพพากันออกไปพบ ณ ท้องกองทัพ
 ขอมนั่นเอง ในขณะนั้น พญาเตโชแม่ทัพใหญ่ติดตามพระร่วงไป
 ดักรั้ง มอบให้นักคุมควบคุมกองทัพขอมแทนอยู่ทางนั้น นักคุมจึงเป็น
 หอหน้าต่อสู้อย่างกล้าหาญจนสุดฝีมือ แม้จะเป็นนายทหารฝีมือ “ใจกล้า
 ไม่ยอมแพ” แต่ก็ต้องสิ้นชีวิตไปด้วยฝีมือดาบอันว่องไวของหดวงเมือง
 กรมการไทยผู้ฝีมือ.

ลักษณะและบทบาทของหลวงเมือง

หดวงเมือง — เป็นกรมการไทย มี “อายุราว ๔๐ ปี” และในฐานะ
 เป็นผู้มียาเจริญด้วยกวางพอนเมือง กอปรทั้งเป็นผู้ “ฉลาดไหวพริบ มี
 ฝีมือ” ด้วย หดวงเมืองจึงน่าจะเป็นบุคคลคนสำคัญคนหนึ่งของพระร่วง
 และปกครองบ้านเมืองต่างต่างคาของพระร่วงในบางโอกาส ทั้งจะ

สังเกตเห็นได้ว่า หาดวงเมืองมีความซื่อสัตย์รักใคร่และเคารพต่อพ่อ
เมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง มีความเชื่อถือนในหัวพระและสถาบันของ
พระร่วงเป็นอย่างมาก ยอมรับอาช้ำทำการทุกอย่าง ตามแต่พระร่วงจะ
บัญชาใช้ เมื่อนักคุมมาเสวยรพเมืองและต้องนำด้วยนาแทนคนไทย
กลับไปนครธมแล้ว หาดวงเมืองก็จะคัดการณดวงหน้า และเอาใจ
ได้เตรียมกำลังไว้ให้พรักพร้อมอยู่เสมอ พอทราบข่าวว่ากองทัพขอมยก
มา จะจับตัวพ่อเมืองไป และนางจันทน์สั่งให้เกณฑ์ทหาร จะยกออกไป
ต่อสู้กองทัพขอม หาดวงเมืองก็จัดการเกณฑ์ไพร่พลทั่วทั้งหัวเมือง
พร้อมกันรบอาช้ำจะคุมกำลังไปต่อสู้ด้วยตนเอง มิให้นางจันทน์ต้องอนาทรร้อนใจ
แต่บรรดาไพร่พลนางจันทน์ ใครเล่าจะนั่งดูตายคอยแต่พึ่งชาวอยุธยาได้ นาง
จันทน์จึงเป็นหัวหน้าคุมกำลังไปเอง และเมื่องทัพขอม ทัพไทย
หาดวงเมืองนำทัพไทยเข้าต่อสู้กับทัพขอม ซึ่งกำลังเผด็จ เมื่อกองทัพ
นำทหารไทยบุกเข้าไปในกองทัพขอมนั้น ตนเองเข้าไปเผชิญหน้ากับ
นักคุม ต้องเลื้อยจึงเข้าต่อสู้กันตัวต่อตัวด้วยฝีมือดาบอันคึกคักน่าหวาด
เสียว ซึ่งในขณะนั้น ดวงตาทศกของผดจะจับจ้องอยู่ทุกข้อต่ออย่างคนเดิน
ใจระทึกอยู่ตลอดเวลา ครั้นแล้วหาดวงเมืองก็มิโอกาสได้ใช้ปลายดาบ
อันคมกริบของตน พังปราดเขาเลียบทรงอกของนักคุม แม่ทัพรอง
ของกองทัพขอมให้ตบตีพลลงในหัวรบดา ซึ่งเป้นชัยชนะของผด
อันควรแก่การยกย่องโดยแท้

แม้ว่าชัยชนะในชนนแล้ว หาดวงเมืองก็ยังเห็นความโชชะชนะ
เด็ดขาด เพราะยังไม่ได้ตีทัพญาคูไฮ แม่ทัพใหญ่ ทั้งเป็นหัวพระร่วง
พ่อเมืองของตนจะถูกทำลาย ด้วยหัวใจรบรอนมได้เห็นแก่เห็นด
เหนื่อย หาดวงเมืองจึงตานางจันทน์ แล้วคุมพลสมัครพรรคพวกที่แกล้ว

กต่างพากันติดตามไปยังเมืองสุโขทัย แต่พอไปถึงตามวัดพระมหาธาตุ
และได้พบพระร่วงไม่เป็นอันตราย ทงเห็นเขาจับพญาเดโชมัดไว้ได้แล้ว
หลวงเมืองก็ถึงโตดใจ ด้วยความคณคณ จนถึงล้ำแดงท่าเยาะเย้ย
พญาเดโชออกมา เป็นบทบาทนาฏศิลป์ที่น่าดูออกคณคณหนึ่ง.

ลักษณะและบทบาทของนายมัน บินยาว

นายมัน บินยาว - เป็นคนไทย มีอายุราว ๓๐ ปี ว่องไวใจกล้า
ช่างหัดช่างหัดกอย่างชาวป่า ใช้ชีวิตของตนเป็นพรานป่า ท่องเที่ยว
ผาอันตรายกับสัตว์รายและใบาอยู่ตลอดเวลา จึงยอมเป็นช่องทางให้ได้
พบได้เห็นทงผู้คนและทงณทแปลกแะแตกต่างออกไปจากทคนอยู่แต่
ในบานเมืองของตนได้พบเห็น ชีวิตของพรานป่าก็เหมือนผทเคยท่องเที่ยว
ไปในนานาประเทศสมัยน เป็นโอกาสให้ได้พบเห็นและคบหาสมาคมกับ
หมชนชาวต่างชาติ ยังเป็นสมัยทบานเมืองของตนคอยู่ภายใต้อำนาจ
ของชาติอื่น ก็ยอมจะไดยินไคพงแะได้เห็นการคหมชนนแคณหนึ่ง ๆ
เช่น สมเด็จพระนเรศวร เมอคราวประทับอยู่ในกรุงหงส์าวดี จึงทำให้
รู้สึกรักชาติบานเมืองของตนเองยงชน เค้ากันว่า ในสมัยโบราณก่อนจะ
เดินทไปทางหนึ่งทางใด ทางการจะคองเรียกพวทพรานป่า ผานาญ
ทงทในแควณนนั้น ๆ มาซักไซ้สอบถามถึงทงทภมประเทศแะระยะ
ทางให้แนชัดเสียก่อน เค้ามหนึ่งเรยนรแผนทภมประเทศดังหน้าไว้
หรือบางครั้งอาจคให้พรานมาทภมประเทศคเป็นผนาทาง นายมันกเช่น
เดียวกับพรานป่าแะผททงเที่ยวใช้ชีวิตในหมชนต่างชาติทงหลาย ชอบ
ลคตริลลคตเห็น แะมกจะมีโอกาสได้ทราบเรื่องราวทคนนไม่ค้อยจะ

ชนช้างชนแผน แค้นเดียวของนางจันทน์ต่างกับสัตว์ทั้งหลายทั่วไป เป็น
 สัตว์ที่มีเดือยแหลมคมอยู่ในร่างกายหลายส่วน มีเดือยคอกของ
 วรรคตรอยเค็มคด สัตว์เช่นนกปรากฏตัวขึ้นในสมัยบ้านเมืองอยู่ใน
 ภาวะทุกข์กับคน ไม่จำเป็นต้องไปตรวจดูในประวัติศาสตร์ของชาติอื่น แม้
 แต่ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยเรา ก็มักปรากฏขึ้นบ่อย ๆ เช่น ทำ
 เทพกษัตริย์ ท้าวศรีสุนทร และท้าวสุนทร เหมือนนางจันทน์ได้ทราบเรื่อง
 จากนายมันตงนน ไทจะครุ่นคิดถึงลูก ไทจะผูกใจเจ็บบ้านเมืองและ
 ประชาชนคนไทยซึ่งไร้พ่อแม่ เดือดร้อนในกายของนางจันทน์ก็สุดพยาน
 ขนทนทน จึงให้ตามหาตัวหลวงเมืองมา สั่งให้รีบไปจัดทัพจะยกไปสู้รบ
 ในบัดนั้น แล้วตนเองก็ชักชวนบรรดาสัตว์สาวใช้ให้เตรียมตัวไปรบด้วย
 กัน ครั้นนางจันทน์แต่งกายให้พระและบูชาเทวดาแล้ว ก็อดถามกุม่อ
 ออกมาตรวจพล

บทบาทนาฏศิลป์ ในการรำตรวจพลกองทัพไทยสายหญิงของ
 นางจันทน์ตอนนั้น แม้จะมีความหมายของท่าเช่นเดียวกับตอนพญาเดโช
 ตรวจพลกองทัพขอม แต่บทบาทของนางจันทน์ย่อมมีความเข้มข้น
 นุ่มนวล ตามแบบอย่างของตัวละครกอนฝ่ายหญิง จึงงดงามพิริศพรังไป
 อีกทางหนึ่ง ซึ่งต่างกับท่าทางของพญาเดโชซึ่งเป็นบทของฝ่ายชาย แต่
 แม้จะเป็นบทบาทของสัตว์เพศ ก็มท่าแสดงถึงหัวใจอันเข้มแข็งอยู่ในที่
 ประกอบกับกุ่มตามนุษย์ในมือขวา ก็ยังแสดงถึงความเบรณกผู้สมหัวใจ
 อันเด็ดเดี่ยวของผู้ไม่ยอมแพ้ ความจริงบทบาทของนางจันทน์ในตอน
 “รำดาบ” นี้ ก็คือท่ารำเรียกว่า Sword Dance หมดอยู่ทั่วไปเกือบทุก

ชาติทุกภาษา มีลัษณะแต่สมัยดึกดำบรรพ์ หากแต่ของไทยเรา ได้
 ประดิษฐ์คิดแปลงให้ประณีตงดงาม และลือเลื่องแพร่หลายถึงความ
 หมายถึงให้เหมาะเป็นอย่างดีแก่บทบาทของตัวละครในตอนที่นั้น จนถึงกับมี
 ผู้ภาพสตรีชาวต่างประเทศบางท่าน ผู้มาชมนาฏกรรมเรื่องพระร่วงนแฉก
 ได้มาแนะนำตัวเองว่า เขาเคยเป็นครูสอนรำมาแต่ครั้งในต่างประเทศ
 แฉก แต่เมื่อมาได้ชมบทตอน “รำดาบ” ของนางจันทน์ ในละครเรื่องนี้
 นักรู้ความหมายของท่ารำได้คิด และรู้สึกชอบใจเสียจริงๆ เพราะงดงาม
 มาก ออกปากชมแล้วชมเล่า ในวันต่อมา ท่านผู้ภาพสตรีชาวต่างประเทศ
 ผู้นั้น ยังวนเวียนมาหาข้าพเจ้าอีก และขอโอกาสให้ได้พบตัวผู้แสดง
 แฉกขออนุญาตถ่ายรูปไป พร้อมกับกล่าวคำยกย่องชมเชยด้วยความ
 พื่ออกพอใจเป็นอันมาก ซึ่งหวังว่า ชาวต่างประเทศจะทำให้ท่านผู้อ่านที่รัก
 คิดประหลาดใจร่วมใจยินดีด้วยกัน

ท่านผู้อ่านที่เคารพ เท่าที่กล่าวมานั้น เฉพาะตัวละครในบทบาทเด่น
 อยู่ในนาฏกรรมประวัติศาสตร์ เรื่องพระร่วง หรือชอมคำตัน แต่การดู
 ละครบนโรงละครเรื่องนั้น เรากยมกทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า ต้อง
 ประกอบด้วยความดีของศิลปินและศิลปินที่เหมาะสมหลายอย่าง จะว่า
 ละครคนใดไหนไม่สำคัญ หรือศิลปินประกอบตรงไหนไม่จำเป็นนั้น
 เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาเพราะเหตุแยกกันไม่ออก จะนำมาพรรณนา
 ในที่นี้ก็จะยืดยาวความ ไม่เหมือนไปดูให้เห็นด้วยตาตนเอง จึงขอหยุด
 เพียงนี้,

ข้าบาทเฉลิมราชย์ประทุมประยูร นักเอย — ประทุมประยูร
 สะไ้ด สะไ้ด ฅมระเต็งอัญญอังกูร ปู่ช้อมโบษุนักเอย — ช้อมเรีทซ์ ฯ

ประทุมประยูร	=	เซอ ^๕ สาย ^๕ แห่งพระประทุม
ตะไค่ ตะไค่	=	(เข้าใจว่าเพี้ยนจากกระไค่) เคย, ถีบ ๆ มา
กมะเตงอญองกร	=	หน่อ ^๕ เนอ ^๖ ของเจ้า ^๖ ก
ปช หรือ พช	=	พช ^๕ , เผา ^๖ พน ^๖ ช ^๖
ออมโบ หรือ อมบร	=	วง ^๖ ศ์
ชร หรือ ด้วย	=	พระ ^๖ อา ^๖ ทตย ^๖

บรรดาพวกราชพระบาทพร้อมใจกันเทอดทูนความเป็นพระราชาของ
พระองค์ผู้ทรงเป็นหน่อเนื้อของเจ้าผู้สืบสันตติวงศ์ (สืบ ๆ มา)
แต่พระเจ้าประทุม ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ (สุริยวงศ์)

๑. ตู-ฉบบักรมพิลปากรจัดพิมพ์ขึ้นเป็นบทผกข้อมและประกอบการแสดงของข้าราชการศิลปิน และนักเขียนนาฏศิลป์ ณ โรงละครอนพิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ น. ๒๕

เมื่อฤดูงานแสดงศิลปะผ่านไป

ระยะเวลาในงานแสดงมหรสพ

ทุก ๆ ปีที่ฤดูฝนผ่านพ้นไป ภูมิประเทศของบ้านเมืองเราเกิดแห่ง
 ตะดอกรับการสัญจรไปไหนมาไหน อากาศก็มักปลอดโปร่งเหมาะแก่
 การจัดงานกลางแจ้ง ซึ่งตามปกติ สภาพเช่นนี้มักตกอยู่ในระยะเวลา
 ตั้งแต่ราวปลายเดือนตุลาคม มาจนถึงราวต้นเดือนพฤษภาคม โดย
 เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ภายหลังที่เรารู้ต้องชุ่มตัวหลบฝนอยู่
 ตลอดเวลาหลายเดือนแล้ว พวกเราเริ่มไปพบกันกลางแจ้ง ณ สถานที่
 พระที่นั่งอนันตสมาคม ในงานถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า เมื่อวัน
 ๒๓ ตุลาคม ซึ่งกำหนดมาเป็นประจำ ต่อแต่นั้นมา เมื่อคืนฟ้าอากาศ
 อำนวยแล้ว ใคร ๆ ก็ชอบจัดให้จัดงานกันทุกหนทุกแห่ง และในวาระ
 หลายหน ในที่หลายแห่ง งานแสดงศิลปะทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์
 ของกรมศิลปากร ก็มักเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ด้วย เป็นงาน “ขอความ
 ช่วยเหลือ” บาง “ขอความเอื้อเฟื้อ” บาง “ขอความร่วมมือ” บาง
 “เพื่อความสะดวก” บาง “เพื่อเบรณเกียรติ” บาง ๆ ฯลฯ ซึ่งมัก
 ต้องจัดไปร่วมด้วยความเต็มใจ

เหตุที่กรมศิลปากรต้องพักการแสดง

แต่ในระแวกดังกล่าวนี้ ทางกรมศิลปากรก็ต้องจัดให้มงาน
 การแสดงนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์เป็นประจำ อันเป็นส่วนหนึ่งของกรม
 และปฏิบัติงานของราชการอันเป็นหน้าที่ประจำโดยตรง จึงก่อนที่จะนำ

คีตปดแต่งเรื่องแต่งรายการออกแต่งได้ ก็จำต้องผูกฝนซักซ้อมกัน
 จนเบบหนักเค็มออกเค็มใจของครบาอาจารย์ซึ่งเห็นกนวดจริง ๆ หรือถา
 เวตาและโอกาสไม่ให้ของที่จะจัดทำให้จริง ๆ ได้กน ก็คงจัดให้เห
 กนว่าเป็นอย่างคอนข้างดี ถ้ามันนั้น แม่จะจัดแต่งออกไปได้ เจ้าหน้า
 ก็ไม่สู้สบายอกสบายใจ แต่มกอยู่หลายคราวเหมือนกน ทาจากของเรงรัด
 จิตงานนาฏกรรมบางเรื่องและดนตรีบางรายการอย่างขลุ่ยขลุ่ย แต่วนา
 ออกไปแต่งให้ได้ทันตามกำหนดเวลา ถ้าบางเอี่ยมผู้หนึ่งผู้ใดออกปาก
 ชมเชยเข้า พวกเราทั้งแฉะวันจันยหาเหตุผลไม่ถูกว่า คำชมนั้นเกิด
 จากความจริงใจหรือไม่ เพราะต่างก็ครุ่นคิดกันอยู่ว่าควรจะทำ
 ได้ดีกว่านั้น ในวณ จะขอกล่าวถึงเฉพาะงานแต่งคีตปททางนาฏคีตป
 และดุริยางคคีตป อันเป็นวงงานโดยตรงของกองการตั้งคต ซึ่งเคยจัด
 แต่งเล่นขอแก่ประชาชนเป็นประจำ แต่โดยขึ้นมาเสียเมื่อ ๒ ปีที่ผ่านมา
 เอง ตลอดเวลาราว ๖ เดือนเศษที่เพิ่งผ่านพ้นไป กรมคีตปากรได้จัด
 งานการแต่งนาฏกรรมในโรงละครอนคิตปากรเป็นประจำ ๒ เรื่อง คือ
 เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ กับ เรื่องพระร่วงหรือชอม
 ดาคน เริ่มแต่งมาแคว้นท ๒๗ ตุลาคม บกจ่าย จนถึงวันท ๓๐ เมษายน
 บน รวม ๑๖๔ ครั้ง และจัดใหม่แต่งดนตรีสำหรับประชาชน ณ ตั้งคต
 ค้าดา ทุกเย็นวันเสาร์และวันอาทิตย์ เริ่มแคว้นเสาร์ ท ๕ พฤศจิกายน
 บกจ่าย จนถึงวันเสาร์ ท ๓๓ พฤษภาคม บน รวม ๕๕ ครั้ง
 เมื่องานแต่งคีตปทงต้องประเภทดังกล่าวแคว้นนยุคตั้ง กม
 หลายท่านบนเสียหลายและบางท่านเห็นอกความเห็นว ควรจะพยายามจัด
 ทำให้เป็นปรกติไปตลอดบ บางท่านก็กล่าวคาหนกแนนนางกวนนอก
 คือพูดว่า “ขอ - นกรมคีตปากรเขาทำงานกนเพียงบตะ ๖ เดือนเท่านั้น

เองหรือ?” ซึ่งฟังก์น่าจะมึเหตุผลในส่วนตัวผู้พูด แต่ - เปต้า - ท่าน
 ทรก ถ้าสามารถจัดทำได้ ก็อยากจะจัดทำงานการแต่งคิปป ซึ่งท่าน
 ได้เห็นผลประจักษ์มาแฉฉฉ ไปจนตลอดปี และความจริง พวกเรา
 กจากตองทำงานจนตลอดทั้งปีอยู่แล้ว แต่ที่ท่านได้เห็นมาในระยะ ๖ เดือน
 นน เป็นผลของงานขนดำเรจรูปแล้ว มิได้เห็นจนกระทั่งครบ ท่านอาจ
 แย้งได้ว่า “ก็ทำไมขนดำเรจรูปทั้งปีไม่ได้หรือ?” ข้าพเจ้าขอตอบ
 ันทว่า “เวदान ทำไม่ได้” “เพราะอะไร?” ขอเดชะเหตุผลอย่าง
 กว้างๆ ดัง ๓ ประการ คือ:—

๑. เพราะดินฟ้าอากาศไม่อำนวยตามนัยที่กล่าวมาแต่ข้างต้น
 ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ
๒. เพราะโอกาสไม่อำนวย ซึ่งเป็นเรื่องของคนแต่ละระยะเวตา
 และ
๓. เพราะจำเป็นตองผดุงรักษามาตรฐานและคุณค่าของคิปป

เหตุข้อที่ ๓

ในประการที่ตองว่า จำเป็นตองผดุงรักษามาตรฐานและคุณค่า
 ของคิปปนน ย่อมเป็นเรื่องเป็นภาระมาก เวदानกรรมคิปปาการตอง
 ผดุงและผดุงหัดกตบครกตธิดา ซึ่งเริ่มต้นมาตงแต่ยังไม่มีความรู้ใน
 คิปปทางนาฏคิปปและดุริยางคคิปปเลย ให้มีความรู้ในการร้องรำทำ
 เพลง จนสามารถนำออกเล่นนำออกแสดงให้เป็นคิปปทิวจิตตรงตาม
 ตามลักษณะของคิปปได้เป็นอย่างดี เราย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่า
 เรื่องของคิปปนน เป็นเรื่องของความรู้และความชำนาญ เป็น ๒ อย่าง

ประกอบกัน จึงสามารถแสดงศิลปนั้น ๆ ให้เป็นศิลปที่ออกได้ดี มี
แต่ความรู้ แต่ไม่สามารถแสดงการเป็นศิลปของหรือร้องว่าทำเพลงให้
เป็นศิลปได้ ถึงแม้ได้ ก็ไม่ออกดี เพราะไม่มีกตเมต และกตเมต
จะเกิดได้ด้วยความชำนาญ ถ้ามีความชำนาญ แต่ไม่มีความรู้
ก็ไม่สามารถแสดงบทบาททางหรือบทเพลงให้ตรงกับอารมณ์และ
ความรู้ตักทวน เห็น อันเป็นความหมายของศิลปได้ เมื่อครั้งเด็ก ๆ
ข้าพเจ้าเคยเห็นเขาเล่นหนังใหญ่ ได้แต่รู้สึกตักทวนเพ็ดเพ็ด ก็เกิด
อุปาทานแต่นั่นตลอดมาว่า หนังใหญ่นั้นมาก แต่ไม่ได้เห็นมาเป็น
เวลาราว ๓๐ ปี มาเมื่อ ๒-๓ ปี ได้มีโอกาสหนังใหญ่ รู้สึกว่า
ไม่ตักทวนเหมือนที่เคยเห็นมา และมีหลายคนปรารภว่าไม่ตักทวนเหมือน
ทงน อาจเป็นเพราะพันแห่งอารมณ์ของผู้เปลี่ยนแปลงไป เพราะมี
เครื่องบันเทิงใจอย่างอื่นดีกว่าทบทวนเข้ามาในพันอารมณ์ของเราได้
แต่อาจเป็นเพราะผู้แสดงเป็นแต่เคยที่เคยเห็นมา ก็เดินไปแสดงไป
ตามความรู้ความเห็น ถึงจะมีผู้เคยเห็นด้วยตนเองมาบ้างบางคน ก็จะ
เป็นแต่เพียงตักประกอบ ขาดความชำนาญ จึงปราศจากกตเมต ถึงจะ
เดินได้แสดงได้ก็ไม่ออกดี เลยกลายเป็นวิทยากรไปมากกว่าที่จะเป็น
ศิลป จึงทำให้เห็นไปว่าไม่ตัก และอาจมีบางคนทักทวนเอาว่า การ
เล่นหนังนั้นไม่ดี ไม่เห็นตักทวนตรงไหน ตักทวนอาจเป็นได้ ศิลป
ทงนหลายจึงต้องประกอบทั้งความรู้และความชำนาญ เช่นเดียวกับการ
ประพันธ์กาพย์กลอน โคลงฉันท อันเป็นวรรณคดีอย่างหนึ่ง เมื่อเรา
อ่านเขียนหนังสือได้และศึกษากฎเกณฑ์สัมผัสและบังคับบอก โทศรห
ตามตำราฉันทลักษณ์ เราอาจแต่งกาพย์กลอน โคลงฉันทได้ ตาม
กฎเกณฑ์ที่กำหนดบังคับไว้ แต่การที่จะแต่งให้ได้ดี ได้ไพเราะและ

มกตเมตเตตพราย นนตี - เป็นของยาก มีใช้แต่งได้ง่าย และมีใช้ว่า
ใคร ๆ ทรนหงส์แล้วจะแต่งกันได้ดีทุกคนไป เรื่องของกาพย์กลอน
โคลงฉันท์อันเป็นวรรณคดีอย่างหนึ่ง ฉันใด คีตปแห่งการร้องรำ
ทำเพลง ก็ฉันนั้น

กล่าวโดยอุปนัย เรื่องของคีตปยังต้องจากตวนบุคคลเสียอีก
ด้วยซ้ำไป การตั้งต้นฝึกฝนคีตปดังกล่าวนี้ จึงต้องใช้เวทนา แต่ด้วย
ความพยายามของครูบาอาจารย์ และด้วยความสนับสนุนของท่าน
ผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี จึงสามารถสร้างคนให้เป็นคีตปบทพอม
มาตรฐานจนได้ตามสมควรแก่เวลาที่ผ่านมา แต่การที่จะรักษามาตร
ฐานและคุณค่าของคีตปไว้ได้หรือไม่ นอกจากด้วยความสนับสนุน
ของผู้หลักผู้ใหญ่แล้ว ย่อมเป็นเรื่องเฉพาะตัวของคีตปเองด้วย เพราะ
เกี่ยวข้องกับเขตตอมบาง เกี่ยวข้องอายุและกาลตวงวบาง และเกี่ยวข้องกับ
ความตั้งใจจริงของคีตปด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องหาทางฝึกฝน
อบรมให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร และบางอย่างจำเป็นต้องได้รับการ
สนับสนุนด้วยหวังดีจากประชาชนทั่วไปด้วย กรมคีตปากรในเวทนั้น
และในระยะเดียวกันนี้ จึงทำหน้าที่ทั้งสร้างหรือผลิตคีตปและทำหน้าที่
แสดงคีตปไปพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะจัดให้มีการแสดงนาฏกรรม
แก่ประชาชน ณ โรงละครอนาคิตปากรไปตลอดปี ก็น่าจะจัดแสดงดนตรี
สำหรับประชาชน ณ สังคีตศาลา ตลอดไป ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ดีของ
เพราะย่อมเป็นเหตุให้บุคคลร้องในการสร้างการผลิตคีตป และไม่อาจ
รักษามาตรฐานและคุณค่าของคีตปไว้ได้

เหตุข้อที่ ๑

นอกจากเหตุผลอื่นๆ แล้ว ขรรษชาติ กตาวคือ ดินฟ้าอากาศ
ในฤดูฝน ตามนัยแห่งข้อ ๑ ก็ไม่อำนวยความสะดวกให้ตั้งกตาวแล้ว
ถ้าจัดทำไปก็อาจได้ไม่เท่าเสีย ผู้เดินผู้เดินก็หมดกำลังใจ เพราะมีคำ
กตาวอยู่ว่า “ตะคองที่ไม่มีคนดู ก็ไม่เป็นตะคอง” และอาจเป็นคติป
พร้าเพราะจนเคยชินไป แดวกเคยกลายเป็นของจืดชืดแฉะไร้คุณค่าทาง
สิ่งอื่น ไม่เห็นเป็นของสำคัญอะไร เขาพูดกันว่า “ความเคยชิน เป็น
เหตุแห่งความคุ้นเคย” ท่านผู้หนึ่งเคยเปรียบความใฝ่
เป็น ๒ ข้อ ขอนามากกตาวในทนต์ คือ ขอนางท่านกตาวว่า ผอเมยท
อยดวยกนแล้วไม่มตกน มหตยรายทมกจะอยดวยกนไม่ยด แดวก
มกเรศร้างกนไป แดกผอตวเมยทมตมเตาดวยกน มกจะอยดวยกน
คตอดไปจนชวดหาไม่ เพราะนอกจากความรักลูกและเหตุผลอื่นๆ แล้ว
ยังมีอีกอย่างหนึ่ง คือ ขอมมเวตาแปดกและมเวตาใหม่ ไม่รู้จักจาง

ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ และอีกข้อหนึ่ง ท่านเปรียบความว่า ดมมิต
ว่า พอต้นเข้า เราก็กินข้าวเข้ากับไก่ตมยา กัดวงนกไก่ตมยา เย็นก็
กนกไก่ตมยา วนรุงชน ก็ไก่ตมยา วนรุงชนออกไก่ตมยาอีก เป็น
อย่างนั้นโดนเขาไม่กวน พอเห็นหรือแด่พอใดกนก ก็เผ่นหนี เพราะเขม
เต็มทน นี่เป็นเพราะไก่ตมยาไม่ค่นไม่ร่อยกระหนหรือ? ห้ามได้ แต่
คงเป็นเพราะกินไก่ตมยาบ่อยเสียเกินไป ไม่มีอะไรแปลก ไม่มีอะไรใหม่
จึงทำให้เกิดเขมระอา

เครื่องหนูงำลังใจผู้ทำงานศิลป์

ถ้าว่าตามคำเปรียบเทียบดังกล่าวมาข้างต้น การทกรรมศิลป์การ
ยุติการแสดงศิลป์ทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ในระยะนี้ ก็ย่อมเป็น
ผลดีแก่ศิลปินเอง แต่มีข้อว่าในระยะนี้ เจาหนาทจะคงอยู่กว้างเปล่า
เพราะทำงานกันแต่เพียงปีละ ๖ เดือนเท่านั้น ห้ามได้ ความจริงเราต้อง
ทำงานกันจนตลอดปี และตลอดปีจริงๆ แม้แต่ทางด้านโรงเรียน
นาฏศิลป์ ซึ่งมีหนาทผูกพันอบรมนักเรียนให้สืบสร้างศิลป์ ในวัน
ปิดภาคเรียน บรรดานักเรียนและครูบาอาจารย์ ควรจะได้หยุดพักผ่อน
แต่เมื่อถึงฤดูแสดงศิลป์หรือมีงานจัดการแสดงศิลป์ พวกเขาก็ไม่หยุด
ต่างก็ช่วยกันปฏิบัติงานกันเป็นกุดกุดจอกทั้งครูและนักเรียน เช่นเดียวกับ
ข้าราชการอื่นๆ ซึ่งถึงเหตุต่างก็เต็มใจปฏิบัติงานกันด้วยความขมขม
แจ่มใส ยิ่งท่านผู้หลักผู้ใหญ่แสดงความรักและเห็นอกเห็นใจด้วย

เขาเหล่านั้นต่างมีความปลื้มปดและหายเหนื่อยไปทุกคน และก็เป็นความจริงที่พวกเขาพากันรู้สึกว่าได้มีความสนับสนุนและเห็นอกเห็นใจจากท่านผู้บังคับบัญชาและท่านผู้ใหญ่เป็นอย่างดีตลอดมา พวกเขาเหล่านั้นจึงเป็นผู้เต็มไปด้วย สมบัติ และ พรอันประเสริฐ ประการสำคัญอย่างทุกประการคือสันติของใจ เช่นท่านสุนทรภู่และเจ้าแก้วมณีได้เคยมีมา กล่าวคือ ความหวัง ความหวังและเป็นผู้มีฐานะสำคัญอันหนึ่งแห่งการดำเนินงานคือป เพราะทำให้คิดปราศจากจิตขัดข้อง และทำให้คิดเป็นสิ่งที่มีความดีและมีชีวิตจิตใจ ซึ่งเป็นหลักทฤษฎี ๆ กันดีอยู่ทั้งนั้น ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องกล่าวรายละเอียดในทันที

ในโอกาสนี้ จึงขอเสนอไว้ว่า ที่มีผู้นำคิดปทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ออกแสดงแก่ประชาชนในระยะนี้ พวกเรากำลังเตรียมงานอย่างขะมักเขม้นเป็นการใหญ่ และตั้งใจไว้ว่า ถ้างานการเตรียมงานดำเนินไปด้วยดีโดยสะดวกและเรียบร้อย มีหน้าฟ้าใหม่จะนำออกแสดงแก่ท่านทั้งหลายให้ถึงขนาด มีใช้แต่เท่านั้น หากงานศิลปประเภทใดได้รับการปรับปรุงฝึกซ้อมเรียบร้อยเป็นที่พอใจของเจ้าหน้าที่และถ้าเป็นความประสงค์ของท่านทั้งหลายแล้ว แม้ในฤดูฝนก็อาจพยายามนำออกแสดงแก่ประชาชนบางเป็นบางครั้งบางคราวก็ได้หวังใจว่าในโอกาสนี้ คงจะได้รับการต้อนรับจากท่านทั้งหลายเป็นอย่างดีเช่นเคยมา.

เมื่อฤดูแสดงศิลปมาเยือน

หยุดเพื่อเตรียมงานใหม่

เมื่อวันท ๒๙ พฤษภาคม ข้าพเจ้าได้พุดถึงเรื่อง “เมื่อฤดูงานแสดงศิลปผ่านไป” ซึ่งได้เข้าถึงความจำเป็นที่กรมศิลปากรต้องยุคดีแสดงนาฏกรรมภายในโรงละครอนาคติศิลปากร และยุคดีบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชน ณ สังคีตศาลา วิชาวดคราว เนื่องจากมีความจำเป็นเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ และถึงเวลาที่จะต้องให้การศึกษาอบรมแก่นักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์และคีตศิลป์ของกรมศิลปากร แต่ในระหว่างที่หยุดนั้นความจริงก็เพียงแต่มีได้นำออกเสนอต่อประชาชนเท่านั้น ส่วนงานภายในมิได้หยุดไปด้วย หากแต่อยู่ในระยะที่เร่งรัดเตรียม ผูกมัดชักซ้อมกันอย่างขมุกขมนัตตลอดมา

สร้างละครอนาฏกรรม

ตลอดฤดูฝนที่กาลล่วงผ่านไป กองการสังคีต กรมศิลปากร ได้ผูกมัดจัดซ้อมนาฏกรรมไทยเรื่องต่าง ๆ ต่อมาอีก สำหรับที่จะนำออกแสดงให้ประชาชนชม ณ โรงละครอนาคติศิลปากรในเร็ววัน เรื่องแรกคือ เรื่องอิเหนา ตอนประจันตาคือนก เรื่องอิเหนานี้ ในตัวเรื่องของตัวเอง ก็นับถ้อยกย่องกันอยู่แล้ว ว่าเป็นนาฏกรรมไทยที่มีศิลปะดี เรื่องหนึ่ง ในการที่กรมศิลปากรจะนำออกแสดงในครั้งนี้ ยังได้ปรับปรุงให้เป็นตอนที่มีศิลปะทางดนตรีบรรเลงและพ้องรับเป็นเยี่ยมจนออก โดย

แทรกรับานกเขา ซึ่งได้แต่งบทเพลงและประดิษฐ์ท่ารำว่าพอนชน
 ใหม่ประกอบเข้าไว้ด้วย คาดคะเนกันว่าจะเป็นเพลงที่ไพเราะและชุดระบำ
 ทั้งดงามอีกชุดหนึ่ง ทั้งในคอนนยงจัดใหม่ระบำวระชัยชุดใหม่ ซึ่ง
 ได้รับการดัดแปลงและปรับปรุงใหม่ท่าทางดงาม ผิดแปลกแตกต่างกับ
 ระบำชุดวระชัยที่ทานเคยดเคยชมมาแต่ในเรือนขุนช้างขุนแผน ตอน
 พระไวยแตกทัพและในเรื่องพระร่วง ส่วนในด้านเครื่องแต่งตัวนั้นได้
 โดยเหตุที่สมัยนั้น เราท่านทั้งหลายย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่า ตะคอน
 เรืองโอเหนาของเราได้เค้าโครงของเดิมมาจากเรื่องระเด่นอิน หรือบนหย
 สัมพิรวงของชาว กรมศิลป์ากรจึงได้ประดิษฐ์เครื่องแต่งกายตัวตะคอน
 ขนเดียนแบบให้คล้ายไปทางเครื่องแต่งตัวของตะคอนชาวฮาดหนึ่ง ซึ่ง
 แม้จะเป็นศิลปะชนิดที่อาจเรียกได้ว่า realistic แต่เราพยายามที่จะ
 รักษาเชิดชูศิลปแบบฉบับของเราไว้ด้วย โดยมีเครื่องแต่งตัวแบบ
 ตะคอนราชของไทยอีกชุดหนึ่ง เป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน ถ้าท่านผู้ใด
 พอใจจะดูชุดเรียดลัดดิก ก็เชิญมาชมในวันกำหนดแสดงชุดนั้น ถ้าท่าน
 ผู้ใดพอใจจะดูชุดกลาดลัดดิกของไทย ก็เชิญมาชมในวันกำหนดแสดงชุดนั้น
 หรือถ้าพอใจจะดูทั้งสองอย่าง ก็เชิญมาชมได้ทั้งสองชุด ฉากที่สร้าง
 ขึ้นประกอบการแสดง ก็จะพยายามจัดเป็น ๒ ชุดเหมือนกัน การแสดง
 ตะคอนเรืองโอเหนาของกรมศิลป์ากรในคอนนั้น จึงกำหนดจะมีทั้งชุดหญิง
 ชุดชาย และชุดไทย ชุดแขก รวมเป็น ๔ ชุด ผดัดเปลี่ยนเวียนกันไป
 ในด้านฉากและเวทีได้ ก็ได้พยายามปรับปรุงใหม่ จัดทำเวทีให้มั่นคง
 เพื่อให้เหมาะสมกับจังหวะการแสดงของตัวตะคอน ทั้งนี้เป็นเพียงชน
 ณะเตรียม นับว่าเป็นการทุ่มเทลงทุนลงรอนมากมายเอาการอยู่ ซึ่ง
 ขณะนี้กำลังอยู่ในระยะที่ตดอง จะดำเนินเรยบรอยไปดังคาดณตามท

กล่าวมานหรือไม่ ต้องทดลองซักซ้อมเข้าฉากเข้าเวทีดูก่อน แต่ถ้า
ไม่มีข้อติดขัดหรืออุปสรรคอันใด ก็สามารถปรับปรุงและประดิษฐ์จัดทำ
ให้สมบูรณ์ ถ้าเร่จรด่วงไปได้ด้วยดีคงคาดคิดและริเริ่มไว้ ก็จะเป็นสถานที่
จัดปอกแห่งหนึ่งที่น่าอาหารใจอันโอชาแน่ มาให้แก่ประชาชนผู้มุ่งหวัง
บันเทิงดีแต่คงคิดปของกรมศิลปากรก็จะมาถึงแล้ว คงจะได้ชมกันใน
ไม่ช้า

งานแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต

งานศิลปทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของกรมศิลปากร ที่ตระ
เตรียมและฝึกหัดจัดซ้อมไว้ในระยะนี้ ส่วนใดที่ทรงรูปเรียบร้อย พอที่
จะนำออกแสดงแก่ท่านทั้งหลายได้ ก็จะมีนำออกแสดง และที่ได้นำ
แสดงไปแล้วก็มี เช่น การแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต ซึ่งได้นำออกแสดง
ณ โรงละครคอนเสิร์ตปากร เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๕ เดือนนี้ ก็ปรากฏว่าได้รับการ
การต้อนรับเป็นอย่างดี มีประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
พากันมาฟังอย่างคับคั่ง

มารยาทและระเบียบในการเข้าฟังซิมโฟนี คอนเสิร์ต

พูดถึงการฟังซิมโฟนี คอนเสิร์ต ท่านผู้เคยไปอยู่เมืองนอก
เมืองนานมา ท่านเคยได้ให้ฟังถึงระเบียบแบบแผนบางอย่างของ
ผู้เข้าฟังคอนเสิร์ตที่เมืองนอก เช่นผู้มาฟังจะต้องแต่งกายเรียบร้อย
สะอาดดีอาเน ถ้าเป็นสุภาพบุรุษการออกพบตัวเชิชอบมาฟังด้วยแล้ว ผู้ได้
รับเชิญนั้นถือเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้รับจากทางการ โดยปรกติ ถ้ามา

ในวันซ้อมใหญ่ ซิมโฟนี คอนเสิร์ต ในโรงละครศิลปากร

ผู้อำนวยเพลง

วงดุริยางค์สากล ของ กรมศิลปากร

ได้หรือไม่ได้ กราบตอบมาให้ทราบล่วงหน้า และเมื่อมากมกแต่งชุด
 ราตรมาฟัง ส่วนผู้ชอบตรเจ้าฟังโดยทั่วไป ก็แต่งกายในลักษณะ
 สภาพเรียบร้อย เพราะเขาถือเป็นระเบียบแบบแผนสำหรับการเจ้าฟัง
 ศัลยชนคน ซึ่งผู้ใดได้เข้าให้ฟังว่า ถ้าไปถึงสถานที่แสดงภายหลัง
 วงดนตรีเริ่มแสดงเสียแล้ว ขณะท่วงดนตรีกำลังเล่นอยู่ เขาจะไม่
 ยอมเข้าไปภายในโรง คงพักหรือเดินเล่นอยู่ภายนอกโรงก่อน รออยู่จน
 บรรเลงจบเพลง โดยสำเหนียกจากเสียงดนตรี หรือสังเกตจากเสียง
 คมมอของผู้ฟัง ที่ดังออกมาภายนอกโรง พอทราบว่าจบเพลงนั้น ๆ แล้ว
 จึงเดินเข้าไป เพราะถ้าเดินเข้าไปในขณะท่วงดนตรีกำลังบรรเลงอยู่
 เกรงจะเป็นการรบกวนสมาธิของผู้ฟังคนอื่น ๆ ซึ่งเขากำลังตั้งใจ
 ฟัง โดยปล่อยอารมณ์ไปตามบทเพลงนั้นๆ เมื่อจบเพลงบทหนึ่งๆ และ
 วงดนตรีกำลังหยุดระยะจะเปลี่ยนไปบรรเลงเพลงบทต่อไป จะเห็นผู้มา
 ภายหลังนั้นเดินเข้าไปนั่งลงภายในโรง เขาจะพยายามเดินจิกปลายเท้า
 เพื่อไม่ให้สั่นเทากระทบพนักตนเดินผ่านไปเกิดเป็นเสียงดัง และในขณะ
 นั่งฟังอยู่นั้น แต่ละท่านจะอยู่ในอาการตั้งใจมาก บางท่านก็วางข้อศอก
 ของตนลงบนเท้าแขนเก้าอี้และเอาฝ่ามือรองแก้มตะแคงฟัง บางท่านก็
 นั่งกอดอก บางท่านก็วางแขนลงบนหน้าตักของตน เหนือศีรษะพนักเก้าอี้
 มีอาการต่างๆ กัน ซึ่งอยู่ในอิริยาบถที่สภาพแต่ละคน แตกต่างจะ
 สังเกตเห็นได้ว่า แต่ละท่านต่างมีได้คประทับใจอยู่ที่ยิ่ง และสิ่ง
 ดวงจิตของตนไปตามกระแสของวงดนตรีซึ่งกำลังบรรเลงอยู่ตลอดเวลา
 นานๆก็จะสังเกตเห็นท่านผู้ฟังเหล่านั้นชายส่ายตาเหลือบไปมองวงดนตรี
 และคือนคนคกเคอร์เป็นคราวๆ แต่บางท่านทงเอนฝ่ามือทั้งสองคาง
 และแก้มของตน หรือนั่งในสภาพอื่น ดวงตาจับจ้องอยู่ทคณคกเคอร์

แตรวงดนตรีตลอดเวลากัน แรกอยู่ในอริยาบถตั้งบเชนเดยวกัน ถ้า
 ท่านผู้มาฟังนั่งฟังอยู่ด้วยกันกับเพื่อนฝูงมิตรสหาย และนั่งอยู่ติด ๆ กัน
 หากจะมีเรื่องใด ๆ ที่จะพูดกันขึ้นในขณะนั้น เขาก็ค่อย ๆ โนมั่วชะงัก
 หน้าเข้าไปจนปากของตนชิดใบหูของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วใช้เสียงกระซิบ
 แม่แต่ผอนทงอยู่ไกลซัดตักกัน ก็ไม่ได้ยินเสียง และถ้าบังเอิญมีท่าน
 ผู้ฟังผู้หนึ่งผู้ใดทำอะไรให้เกิดเสียงดัง เช่นทำของตกโดยไม่ตั้งใจ หรือ
 บังเอิญไอหรือจามขึ้นในขณะดนตรีกำลังบรรเลง ท่านผู้ไอหรือจาม
 นั้น จะพยายามใช้ผ้าเช็ดหน้าอุดปากหรือจุมก ผ่อนให้เสียงไอและจาม
 ของตนออกเบาที่สุด ครั้นแล้วกลับไปก้มศีรษะของตนพร้อมกับกล่าวคำ
 ขอโทษแด่ท่านผอนทงฟังอยู่ใกล้กัน ข้างซ้ายขวาท เป็นการขออภัย
 ที่ตนต้องทำให้เขาเสียสมาธิในการฟัง ถ้าบังเอิญการไอและจามของตน
 ไม่หยุด ท่านผู้นั้นก็จะกล่าวพร้อมทั้งโค้งศีรษะขอโทษ แล้วค่อย ๆ
 ดึงจากทงของตนเดินย่องกริบออกไปภายนอกโรงเดย บางคราวใน
 การที่เกตุผอนทงผู้ใดทำให้เกิดเสียงหรือทำให้เกิดวอกแวกแก่ผู้ฟัง โดย
 อาการของผู้ฟังอื่น ๆ เขาเห็นว่าทำลายความสงบ และโดยอาการที่ไม่จำเป็น
 จมผู้ฟังบางท่านหาหนามว จมกย่น บานรมสปากบนขึ้นไปเกือบตดจุมก
 หรือบางทีกเขาฉวนวและทรมสปากบน แล้วทำเสียง “ฮู” ไปทางผอน
 เป็นการเตือนให้เงียบสงบ

ตามทกถาวมาน ท่านผตเคยไปเยี่ยมเมืองนอกเมืองนามาท่านกรุณา
 เตาให้ชาวเจาฟง ซึ่งมีรายละเอียดมากกวาน หากแต่จดจำมาได้เพียง
 เท่านี้ และท่านยังแถมเตาว่า ทงนเขาถือเป็นมารยาทหรือระเบียบแห่ง
 จรรยาในการฟังซิมโฟนี คอนเสิร์ต ที่เดยว ส่วนการฟังดนตรีกต่างแจ่ง
 หรือโถกมวตัก ไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดตามทกถาวมาน

ข้าพเจ้าไม่เคยไปอยู่เมืองนอก เคยอยู่แต่เมืองนา เมื่อได้ยันท่าน
 ผู้ที่เคยไปอยู่เมืองนอกมามีเมตตาเอาให้ฟัง ก็ยินดีจดจำมาด้วยความเคารพ
 จึงขอนำมาเล่าสู่กันฟังตามที่จดจำมาได้ และขอเสนอว่า ในการแต่ง
 ซิมโฟนี คอนเสิร์ต ของกรมคีตปาการ คราวที่ถัดมา ข้าพเจ้าคงจะได้
 เห็นท่านผู้ไปฟังในวณนั้น ส่วนมากปฏิบัติตนของท่านถูกต้องตาม
 ระเบียบแห่งจรรยาเป็นอันดีน่าชมเชยอยู่แล้ว ไม่ดื่มชอบกพร่องไป
 จากระเบียบที่กวดขันนัก ยิ่งกว่านั้น ยังได้สังเกตเห็นหลายท่านในวณนั้น
 เมื่อท่านมาภายหลังวงดนตรีเริ่มบรรเลงไปแล้ว ท่านก็รออยู่ภายนอก
 โรงละครจน พอจบเพลงซิมโฟนีท่านเดินเข้าไปในโรงได้ครึ่งทาง ยังไม่
 ทันถึงแถวที่ท่านจองไว้ พอวงดนตรีเริ่มบรรเลงเพลงบทใหม่ขึ้น ท่าน
 ก็หยุดเดินแถมมองหาที่นั่งใกล้กับที่ท่านหยุดยืน เห็นยังมีว่างอยู่ ท่านก็
 ค่อย ๆ นั่งลงทันทีก่อน รอจนจบการบรรเลงเพลงบทนั้นเสียก่อน ท่าน
 จึงลุกไปนั่งแถวประจำตัวของท่านต่อไป

คำแนะนำของผู้ฟังซิมโฟนี คอนเสิร์ต

หนึ่ง การแต่งซิมโฟนี คอนเสิร์ต ของกรมคีตปาการคราวที่ถัด
 มา ปรากฏว่าได้รับความพากษ์วิจารณ์ไปในทางดีนับแสนอันมาก
 ทั้งจากปากคำและจากที่ปรากฏเป็นลายตักษณอักษร บางท่านเสนอขอ
 ให้จัดใหม่ต่อไปทุกเดือน และบางท่านก็เสนอให้ใหม่ทุก ๆ สัปดาห์ ซึ่ง
 กรมคีตปาการก็อยากจะจัดสนองตามคำเสนอแนะด้วยความจริงใจ หาก
 แต่การแต่งซิมโฟนี คอนเสิร์ต นั้น วงดนตรีแต่ละวงดนตรีจำเป็นต้อง
 ผูกซ้อมกันอย่างหนัก จึงจะนำออกบรรเลงได้ด้วยความเรียบร้อย การ

จัดใหม่แสดงทุกสัปดาห์เห็นจะทำไมไหว เพราะเกรงจะไม่ดีและไม่
 เรียบร้อยพอ แต่การจัดใหม่ทุกเดือนนั้น ความจริงก็พอมองว่าจะทำ
 ไปได้ แต่ในระยะนี้คงทำไม่ได้ เพราะต้องเดินไปดูฤดูกาลบรรเลงดนตรี
 สำหรับประชาชน ณ ดังคดีศาลา ซึ่งเคยจัดใหม่บรรเลงเป็นประจำทุก
 สัปดาห์ ก็ใกล้เวลาจะต้องเริ่มขึ้นแล้ว กรมศิลปากรคงมีนักดนตรี
 ซึ่งเป็นท่วงครและผูกปฏิบัติประจำอยู่เพียงชุดเดียว เมื่อไปปฏิบัติเครื่อง
 กตองหยดเป็นคร และเมื่อมาทาทนาทเป็นคร กตองหยดปฏิบัติเครื่อง
 นักเรียนทกาตงฝึกฝนกันขึ้นใหม่ ก็ยังไม่ช้าของพอที่จะนำวงดนตรีออก
 แสดงได้เองโดยที่ไม่ต้องช่วยกันกำกับควบคุม ด้วยเหตุนั้น ถ้าจำเป็นจะ
 ต้องแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต เป็นประจำทุกเดือน ก็ต้องเลิกแสดงดนตรี
 สำหรับประชาชน ณ ดังคดีศาลา และถ้าจัดใหม่ดนตรีสำหรับประชาชน
 ณ ดังคดีศาลา ก็จำต้องงดแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต ไว้ก่อน แต่ก็มีใช้
 ทางหมดห่วงเสียทีเดียว เพราะกรมศิลปากรได้เคยดำริไว้นานมาแล้วว่า
 ถ้าหน่วยงานราชการ หรือองค์การใด จัดใหม่ดนตรีสำหรับประชาชนขึ้นใน
 กาลต่อไป บางทีกรมศิลปากรอาจงดการบรรเลงกลางแจ้ง ณ ดังคดี
 ศาลาเสีย แล้วจัดแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต ต่อไป หรือถ้าวางดนตรีของ
 กรมศิลปากรได้ฝึกซ้อมเป็นท่วงครพร้อมเพรียงเมื่อใด ก็จะพยายาม
 นำออกแสดงเป็นครั้งเป็นคราวไป และในบั้นหน้าฟ้าใหม่ ถ้ามีกาตงเพียง
 พอ กรมศิลปากรอาจจัดวงดุริยางค์ต่างออกแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต
 เป็นประจำ เดือนละครั้งหรือ ๒ เดือนต่อครั้งก็ได้

เวลานี้ก็ได้กำหนดไว้แล้วว่า การแสดงซิมโฟนี คอนเสิร์ต ของ
 กรมศิลปากร ในคราวต่อไป จะจัดใหม่ในวันพฤหัสบดีที่ ๒ พฤศจิกายน
 นี้ ออกครั้งหนึ่ง ณ โรงละครอนาคตศิลปากร เริ่มแต่เวลา ๒๐ นาฬิกา ๑๕ นาที

ตามเคย ในการแสดงครั้งนี้ นอกจากพระเจนดุริยางค์จะเป็นผู้คุมวง
และเป็นคอนดักเตอร์ด้วยตนเองแล้ว มีดีซีดี ยืน แมคเคตเตแดนตุ นัก
เปียโนชั้นฝีมือชาวอเมริกัน ก็จะได้มาร่วมแสดงเปียโนให้ท่านชมและ
ฟังด้วย และก่อนการแสดงจริงในวันพฤหัสบดีที่ ๒ นั้น กรมศิลปากร
ได้กำหนดให้ชมฟรีใหญ่ชนในวันอังคารที่ ๓๑ เดือนนี้ คือในวันพรุ่งนี้
ภายในโรงละครคอนเสิร์ตปาร์ค เริ่มแต่เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที คือบ่าย
๕ โมงครึ่ง ถ้าท่านไม่สะดวกที่จะไปฟังในวันแสดงจริงแล้ว ท่านจะ
ไปฟังในวันชมฟรีใหญ่พรุ่งนี้ได้.

๓๐ ตุลาคม ๒๔๕๓

ข้อพึงสังเกตในการดูละครน้ำ

ท่านคงจะได้เคยดูละครกันมาแล้วทุกท่าน และคงเคยได้เห็น
ละครแบบหนึ่ง ซึ่งผู้แสดงแต่งตัวไม่เหมือนท่านทั้งหลายพากันไปด
เพราะตัวละครคนเหล่านั้นเขาแต่งตัวด้วยเครื่องเพชรเครื่องทอง เต็มปาก
บักด้วยเจมและดินดเพรียวราวแวววับ ศัรษะก็สวมหมวยยอดแหลม
บ้างไม่แหลมบ้าง ใส่กรอบกระຈงหนาบ้าง แต่งศีรษะเป็นอย่างอนบาง
กริยาท่าทเดินเห็นตลกของตัวละครคน ก็นวนนาคยาตรกรายและร้ายว่า
ไม่เหมือนกบกริยาของท่านผู้ดู ชายังต้องมรืองเพตงและทำนองเพตง
ดนตรีบรรพาทย์เขาประกอบเสียงอีกด้วย เมื่อท่านมาถึงเพียงนี้ ท่านคงรู้
แล้วว่าชาวพเจ้ากาตงพุดตงละครน้ำของไทย

ละคอนนอกและละคอนใน

นาฏกรรมแบบละคอนรำของไทยเรา ในชนที่ได้อิทธิพลมาจก
 แคว้น อาจแยกประเภทออกได้เป็น ๒ ชนิด เรียกว่า ละคอนนอกชนิดหนึ่ง
 และละคอนในอีกชนิดหนึ่ง ละคอน ๒ ชนิดนี้ มีกาเนิดต่างกันและบัญญัติ
 นิยมในการแสดงก็ต่างกัน ละคอนนอกเป็นละคอนพื้นเมืองของชาวบ้าน
 เล่นกันภายนอกพระราชฐาน ในสมัยโบราณ ผู้แสดงเป็นผู้ชายล้วน
 เพราะแต่ก่อนนั้น ละคอนของไทยเป็นศิลปะชายเป็นผู้แสดงทั้งนั้น
 ส่วนละคอนในเป็นของเกิดขึ้นในชนสูง เป็นศิลปะที่พระมหากษัตริย์ทรง
 ปรับปรุงแก้ไขจากละคอนนอก และใช้ผู้หญิงแสดงภายในพระราชฐาน
 กล่าวกันว่า แต่เดิมเรียกละคอนประเภทหลังว่า ละคอนข้างใน หรือ
 ละคอนนางใน และใช้ผู้หญิงซึ่งเป็นนางในเป็นผู้แสดง แต่มาในภายหลัง
 ก็ปรากฏว่า คณะละคอนต่าง ๆ ใช้ผู้ชายเป็นผู้แสดงละคอนในก็มี และ
 ใช้ผู้หญิงเป็นผู้แสดงละคอนนอกก็มี ครั้นต่อมาในชนสูง ละคอนทั้ง
 สองชนิดนี้ ต่างผายตางยืมวิธีการและศิลปะบางอย่างของกันและกันไปใช้
 วิชเตน วิชเต้ง บางอย่างจึงมีปะปนกันและเหมือนกันอยู่บ้าง แต่ทว่า
 ปะปนและเหมือนกันบางน ก็เฉพาะศิลปะและวิธีแสดงบางอย่าง ชนิด
 ที่เรียกว่าเป็นส่วนแห่งองค์ประกอบ ส่วนศิลปะและวิธีแสดงอันเป็นของ
 ประชานชน ก็ยังคงรักษามิเปลี่ยนแปลงต่างกันอย่าง ซึ่ง
 บางอย่างก็แตกต่างกันตรงกันข้ามทีเดียว ในที่นี้จะต้องพยายามนำ
 ความแตกต่างของละคอนนอกและละคอนใน มากล่าวไว้เป็นบางอย่าง
 เพื่อพอจะอธิบายได้ด้วยตัวอักษร แต่ขอได้โปรดทราบว่าเป็นการ

ยากที่จะทราบได้ด้วยเพียงแต่คำเล่า ไม่เหมือนได้เห็นได้ดูและเปรียบเทียบความแตกต่างกันด้วยตาและหูของตนเอง

บัญญัตินิยมของละคอนนอก

บัญญัตินิยมของละคอนนอก มุ่งหมายแสดงให้เรื่องดำเนินไปโดยรวดเร็ว มีโลดโผน มีตลกขบขัน และบางครั้งก็คิดจะหยาบโดนและถาดอนได้มีช่องทางจะเด่นตลกได้ ก็จะเด่นตลกกันอยู่ตรงนั้นทีเดียวโดยไม่คำนึงถึงเนื้อเรื่องหรือเวลาที่ตรงไป ตัวแสดงเป็นท้าวพญามหากษัตริย์และนางพญา อาจเด่นตลกกลุกกลบกบปวกได้หาชาวราชบริพารก็ได้ เช่น ท้าวถ้ำมถและนางมณฑาในเรื่องสังข์ทอง เป็นต้น และอาจจะทงจารตประเพณีและแบบแผนเสียบ้างในบางตอนก็ได้ เนื้อความมุ่งหมายของละคอนนอกมอญดังนี้ บทประพันธ์ที่แต่งขึ้นสำหรับเล่นละคอนนอกต้องแต่งให้รวบรัดและใช้ถ้อยคำอย่างคลาด เปิดช่องไว้ให้เด่นตลกได้มาก ๆ คัดปลในการร่ำทำบทต้องว่องไวกระชับกระเฉงอย่างกริยาทำทของชาวมอญ แต่ต้องเน้นอธิบายให้ดูกระปรกระเปร่าประเปรียวเห็นจริงเห็นแจ้ง ไม่นวนายาตรกรายให้ตรัสกแบบอดขาดขาดยด และถ้าว่าในทางแสดงออกซึ่งคัดปล ก็ต้องแสดงซึ่งท่าทางและอธิบายให้เห็นให้เกินกว่าความจริงนิดหน่อย เพื่องรองและเพื่องบพาทย์ซึ่งใช้ประกอบในการแสดงละคอนนอก ก็จำต้องดำเนินแนวให้เหมาะสมกัน เพราะฉะนั้น เพื่องรองของละคอนนอก จึงมักแบบเพื่องชนเดียว หรือ เพื่อง

ต้องชนทมิฬหรือรวบรัด เพลงบพาทยกต้องบรรเลงในจังหวะค่อนข้างเร็ว
เพื่อให้เขาแนวเบ้นเอกภาพแห่งศิลป์ของละครนอกด้วยกัน

บัญญัตินิยมของละครนอกใน

ส่วนละครนอกใน มีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ศิลป์ของการรำ แม้
เรื่องจะดำเนินชักช้าเพียงใดก็ไม่คำนึงถึง ต้องการแต่ให้ละตาทำรำแซม
ช้อยงดงามมั่งงำ ซึ่งถือความเป็นศิลป์สำคัญที่สุด ไม่นิยมเดินคดกุ่มเพื่อย
ทางจะต้องพยายามรักษาแบบแผนและจารัตยประเพณีไว้พร้อมกันไปด้วย
เพราะเหตุนี้ ผู้ประพันธ์บทสำหรับเล่นละครนอกใน จึงต้องพิถีพิถันในการ
ใช้ถ้อยคำให้ไพเราะล่งลัดด้วย วรรควรรคจะไม่ให้คำติดตาเข้ามาปะปน
เพลงร้องและเพลงบพาทยกจำต้องปรับปรุงใหม่ทันของและจังหวะมนวด
ล่งลัดด้วย ไม่รุ่มเร็วเหมือนประกอบการแสดงละครนอกใน เพื่อตัวละครนอก
จะได้อดคิดปแห่งระบำรำฟ้อนไถ่งาม ๆ และแสดงละตาทำทให้สวยงามนาค
ยาดรกรายได้ล่งลัดด้วย อย่างที่เรียกว่า “ททาททพญา” สัมกับแบบแผน
ของละครนอกใน ซึ่งมักนำเนตชนภายในพระราชมณเฑียร รวมความว่า การ
แสดงละครนอกในมีความมุ่งหมายเพื่อแสดงออกซึ่งศิลป์อย่างน้อย ๓-๔
อย่างในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เพลงร้องอันไพเราะตามบทที่กวดแต่งไว้
ด้วยถ้อยคำล่งลัดด้วย เพลงบพาทยทนมมนวดเส้นเร่โลด และบทบาท
นาฏกรายอันมั่งคั่งทำทแซมช้อยงดงาม ของตัวละครนอกผู้ร่ายรำตามบท
ร้องและทำนองเพลง ซึ่งถือกันว่าเป็นการแสดงออกซึ่งภาษานาฏศิลป์ชน
ชั้นสูงของนาฏกรรมไทยชนิดนี้ มิได้มุ่งหมายสำคัญในการดำเนินเรื่อง
แต่แต่ฉากประกอบการแสดงก็ไม่คำนึงถึง

ละคอนรำให้ฉากสมมติ

แต่ก่อนมา การแสดงละคอนรำของไทย ทั้งละคอนในและละคอนนอก ไม่นิยมแบ่งตอนตัดฉาก คงจับตอนดำเนินเรื่องเรื่อยไปตามบท แม้จะตัดตอนกันบ้าง กตตแต่การดำเนินเรื่อง ไม่แบ่งฉาก จึงไม่สร้างฉากประกอบการแสดง และไม่มีเปลี่ยนฉากไปตามท้องเรื่อง ทงถอกันว่า ถ้าสร้างฉากจนประกอบ จะข่มความงามและความเด่นของตัวละคอนแต่ละคิปปะแห่งการแสดงอื่นๆ ให้ด้อยลง เป็นการทำให้เกียรติของคิปปะด้านอื่นไป ในการแสดงจึงใช้แต่ฉากน้อยเป็นฉากหลังตายตัวมประศุ ข้างเป็นทางเข้าออกซ้ายขวา และมเตียงคงไว้หน้าม่านตรงกลาง สำหรับให้ตัวละคอนนั่ง หรือนอน หรือนอน ตามกิริยาของตัวละคอนที่กำหนดไว้ในบท แม้ท้องเรื่องจะดำเนินอยู่ในบ้าน ในเรือน ในป่าเขา ดำเนินมา ในท้องน้ำตำรา ในปราสาทราชวัง หรือในสวรรค์ความกตวนแต่เป็นการสมมติ ตัวละคอนก็คงวกวนไปมาอยู่ที่หน้าม่านและบนเตียง ซึ่งเป็นฉากตายอยู่อย่างเดียวกัน ไม่เปลี่ยนฉาก แต่ผู้ดูก็สามารถสร้างมโนภาพให้เกิดอารมณ์คิดตามการแสดงไปได้เป็นอย่างดี โดยตลอดการนำเอาบทละคอนรำของเก่ามาแบ่งตอนตัดฉาก และสร้างฉากจนประกอบการแสดงละคอนของไทย เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ และเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับจนบัดนี้

บทละคอนรำ

บรรดาบทละคอนรำที่นักประพันธ์บทละคอนผู้มชอเลียงของไทยได้แต่งขึ้นสำหรับแสดงละคอนแต่ก่อนมา มีทั้งบทละคอนนอกและบท

ตะคอนใน บตตะคอนนอก ก็เช่นเรื่อง ดังชทอง ดังชคตปชัย สวรรณ
หงส์และเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง บางเรื่องปรากฏว่าแต่งกันไว้แต่
สมัยกรุงศรีอยุธยา กรม บตตะคอนในนั้น เท่าที่ทราบแต่มีบตปรากฏ
อยู่ กรมอยู่เพียง ๔ เรื่อง คือ เรื่องรามเกียรติ์ เรื่องอุณรุท เรื่องดาหรง
และเรื่องอิเหนา ในท้นจะพูดถึงเฉพาะเรื่องอิเหนา

บตตะคอนเรื่องอิเหนา

เนื้อเรื่องของอิเหนานั้น ย่อมเป็นที่ทราบอยู่แล้วว่า เรื่องเดิมเป็น
ของชาว และได้นำมาสู่วรรณกรรมและนาฏกรรมของไทยตั้งแต่สมัย
กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงได้
ว่า “เจ้าฟ้าพระราชาธิราช ๒ พระองค์ ของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ คือ เจ้าฟ้า
กษัตริย์และเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงมีข้าหลวงเป็นหญิงแถมถวาย เชื้อสาย
พวกเซตยทได้มาแต่เมืองปัตตานี พวกข้าหลวงแขกเหล่านั้นได้นำ
เรื่องอิเหนาถวายให้ทรงฟัง เจ้าฟ้าหญิงทั้งสองพระองค์ชอบพระทัย
จึงทรงแต่งอิเหนาเป็นบตตะคอนของคณะเรื่อง เรียกว่า ดาหรง เรื่อง ๓
อิเหนา เรื่อง ๓ แต่เป็นเรื่องของอิเหนาด้วยกัน คนจึงมักเรียกกันว่า
อิเหนาใหญ่ เรื่อง ๓ อิเหนาเล็ก เรื่อง ๓” ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตาก
สินมหาราช ทรงมีบัญชาว่า “เห็นจะหมายความว่าในกรุงเก่าว่า
อิเหนาของพระองค์ใหญ่ เรื่อง ๓ อิเหนาของพระองค์เล็ก เรื่อง ๓ จะหา
ได้หมายความว่าอย่างไร” ต่อมานักศึกษาวรรณคดีและกระแสด้านของ
วัฒนธรรม ต่างก็โต้เถียงกันถึงต้นตอของเรื่อง คำว่า ซึ่งใช้กันอยู่
โดยปรกติ ก็มีความเป็นอักษรคำ แต่เหตุใดเมื่อนำเข้ามาใช้ในบต
ตะคอนเรื่อง อิเหนาของเรา จึงกลายเป็นคำอื่นอีกคำหนึ่งไป เช่น คำดัง

ระบำนกเขา ในเรื่องอิเหนา ตอน ประสันตาท่อนก

ประสันตาทำลึงแอบดุกองทัพของระตูปุสสีนา

ตัวมะหองกำลังเคียดดาลประสันตาท่อน้ำบันหีบ (ในเครื่องแต่งกายชุดแขก)

บันหีบออกจากค้ำจะไปรบกับระตูปุศสีหนา

เป็น ดาตง, บุตณ เป็น บุตณ, ดุยวา เป็น ยหฺวา เป็นตน เมื่อปรากฏ
 การณทางภาษามอญดังนี้ กยอมนจะเป็นเครื่องช่วยให้เรามองเห็นทางที่
 เรืองอิเหนาก่อนจะเขาสู่ราชสำนักกรุงศรีอยุธยาอัน ไต่ผ่านมาทางทิศตะ
 ถิ่นใต้ก่อน ซึ่งมีหลายท่านได้ตั้งข้อสงสัยอยู่แล้วว่า น่าจะผ่านนครศรี
 ธรรมราชเข้ามา และข้อสงสัยนี้ยอมเป็นทวิปริศนาก็ได้ เพราะตามข้อ
 ทรงแสดงพื้นฐานของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรง
 ดันพื้นฐานไว้ว่า “ผู้ทราเรื่องราวอิเหนาเข้ามาเล่าในกรุงสยามครั้งกรุงเก่า
 คงจะเป็นคนชวา หรือมลายู แต่คงจะมิตามแปล ตามนวนานจะเป็นชาว
 มลายูทางบกขะใต้ซึ่งพูดไทยได้เป็นเสียงชวนอก หรือเป็นคนไทยชวนอก
 ที่พูดมลายูได้ เหตุฉะนั้น ถ้าเรียงข้อเสียงและคำมลายูที่ปรากฏในเรื่อง
 อิเหนาจึงมีเสียงเป็นเสียงชวนอก ด้วยภาษามลายูกด ชวากด ไม่
 เสียงชน ถ้าไม่เสียงชวนอกมาแทรกแล้ว ข้อเสียงในหนังสืออิเหนา
 ก็ไม่น่าจะใช้เสียงชนดังนี้ ตัวอย่าง เช่น ดาฮา เป็น ดาหา, ดังคัสซาร
 เป็น ดังคัสซาดาร์, บายน เป็น บาหยน, ฉายง เป็น ฉาหยง เป็นต้น แต่
 นเป็นการเดาโดยแท้ ไม่ม้หลักฐานอะไรประกอบ” กระแต่พระดำริดัง
 กถาว่า แม้จะทรงยอมรับว่า “เป็นการเดาโดยแท้ ไม่ม้หลักฐานอะไร
 ประกอบ” แต่เป็นข้อทรงตั้งพื้นฐานของท่านผู้ ซึ่งปรากฏด้วยอักษร
 อักษรเป็นรายแรก จึงเท่ากบได้ทรงประทานแนวทางให้นักศึกษาใฝ่ใจ
 คนควาท่างมาของฉนวนวรรณกรรมเรื่องนี้ สอดคล้องคนควาหารายละเอียดกัน
 ดีไป (๑)

เมื่อได้นำเรื่องราวอิเหนามาสร้างเป็นบทละครขึ้นในภาษาไทยแล้ว
 ก็ปรากฏว่าได้รับความนิยมยกย่องเป็นอันมาก แม่เมื่อเสียงกรุงศรีอยุธยา

๑. คำชมที่เรานำมาใช้เป็นภาษาไทย ก็มีอันมากที่เราใช้เป็นคำสูงส่ง เช่น
 ผล เป็น ผล, ขนบ เป็น ขนบ, ขนอง เป็น ขนอง ฯลฯ

แล้ว ในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงรวบรวมคณะ
 ตะคอนของเจ้านคร (ศรีธรรมราช) เข้ามาในกรุงธนบุรี ก็ได้โปรดให้
 ผูกหัดจัดแสดงตะคอนเรื่องอิเหนา ตามบทนิพนธ์ในครั้งกรุงเก่าเรื่อง ๆ
 ดังได้กล่าวไว้ในตอนแล้ว ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ปรากฏว่า
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดให้บรรดากวีช่วยกัน
 รวบรวมและแต่งบทตะคอน ทั้งเรื่องดาหังและอิเหนา แล้วทรงตรวจตรา
 แก้ไข ครั้นได้เป็นพระราชนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ในรัชกาลที่ ๑ นั้นทรง
 ต้องเรื่อง แต่บทพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาครั้งรัชกาลที่ ๑ คงจะเป็นบท
 ไม่ประณีตพอ และไม่ได้เหมาะแก่การแสดงตะคอน จึงไม่สมมุติชม ฉบับ
 จึงขาดหายไปเสียเกือบหมด ยังคงมีฉบับรักษาไว้ได้เป็นบางตอน
 ซึ่งหอพระสมุด ฯ ได้เคยรวบรวมฉบับดพิมพ์ไว้แล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทตะคอนเรื่องอิเหนาขึ้นใหม่ ให้เหมาะเป็นอย่าง
 แก่การแสดงตะคอนรูปแบบตะคอนใน บทตะคอนเรื่องอิเหนา พระราช
 นิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ทดต่างดังนี้ ได้รับความนิยมนกย่องว่ามีความ
 เป็นอย่างสูง ทั้งด้านวรรณกรรมและนาฏกรรม หอพระสมุด ฯ ได้รวบรวม
 รวมชำระและดพิมพ์เป็นเล่มแล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ รวมเล่มขนาด
 ใหญ่ ๆ ถึง ๓ เล่ม มีความยาวทั้ง ๓ เล่มนั้น รวมกันถึง ๑,๒๙๕ หน้า
 และบรรจุความไว้ถึง ๒๐,๕๒๐ คำกลอน ตามประวัติที่ปรากฏว่า
 สมมุติชมบทพระราชนิพนธ์อิเหนาด้านวรรณคดี ๒ นวนอนมาก และ
 ผู้นำไปใช้เป็นบทเล่นตะคอนกันตลอดมา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนคร
 เสถียรคุณวราธิราช ทรงวิจารณ์ชมเชยบทตะคอนเรื่องอิเหนา พระราช
 นิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ไว้ว่า “ทรงดัดแปลงร้อยกรองโดยเฉพาะให้เป็น

ทองทั้งดงามดี เหมาะแก่การเดินตะคอน ในเชิงว่าก็ให้ทำที่จะทำได้
แปลก ๆ งาม ๆ ในเชิงจัดคมหม่ตะคอน ก็ให้ทำที่จะจัดให้เป็นภาพงาม
โรง ในเชิงร้อง ก็ให้ทหที่จะจัดดูทางทำของไฟเวระเด่นาะโสด ในเชิง
กตอน ก็จัดด้วยเพราะพรังไม่มทเปรียบ อาจเดินตะคอนให้ลุ่มมบูรณ์
ครบองค์หาของตะคอนดีได้ คือ ๑. ตัวตะคอนงาม ๒. ร้างงาม
๓. ร้องเพราะ ๔. พิณพาทย์เพราะ ๕. กตอนเพราะ ซึ่งถ้าเร้าเป็น
ทักนานศตริยะและส่วนานศตริยะอย่างไพบุญ

ในสมัยที่การแสดงตะคอนมีฉากประกอบกำลังก้าวหน้าและนิยม
กันอยู่เช่นปัจจุบันนี้ ถ้าได้มีบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด หรือตะคอนคณะหนึ่ง
คณะใด นำเอาบทตะคอนเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒
มาแบ่งตอนคัดฉาก ปรับปรุงบทเสียใหม่ แล้วสร้างฉากเข้าประกอบ
การแสดงให้ลกคองกับบทของเรื่อง พร้อมทั้งฝึกฝนศิลปินให้แสดงศิลปะแห่ง
การพ้องว่าไต่ดงามได้ลุ่มได้ลุ่ม ประกอบเพลงให้กระทัดเหมาะลุ่ม
กันเป็นอย่างดี ก็จะเป็นการแสดงออกซึ่งศิลปะของตะคอนว่าเรื่องอิเหนา
ใหม่เอกภาพทนาดนาชมชนนอกแบบหนึ่งโนลุ่มน

ด้วยความครุ่นคิดคำนึงดังกล่าวแล้ว กรมศิลปากรจึงได้ฝึกหัดจัด
ซ้อมศิลปินและนักเรียนนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร พร้อมทั้งสร้างฉาก
ขึ้นประกอบการแสดงตะคอนเรื่องอิเหนา ตอนประชันดาต่อนกไว้ ซึ่ง
กำหนดจะนำออกแสดงให้ประชาชนได้ชม ณ โรงตะคอนศิลปากร เป็น
เรื่องแรกของฤดูกาลแสดงประจำปี เริ่มแต่รอบบាយวันศุกร์ ที่ ๑๗
เดือนพฤษภาคมไป.

ความแตกต่าง
ระหว่างละคอนนอกกับละคอนใน
ของ
นายมนตรี ตราโมท

ละคอนที่แต่งตัวด้วยเครื่องไฟหรือทองแต่ประกอบด้วยคนเดิมแพรว
พราว เติมนแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ และใช้ฉากผืนเดียวตายตัว
ไม่ต้องเปลี่ยนไปตามท้องเรื่อง มีประตูเขาออกสองข้าง มีเตียงนั่งเตียง
หนึ่ง ประกอบด้วยการขับร้องและขับพาทย์ น้อย ๒ อย่าง คือ ละคอน
นอกกับละคอนใน ละคอนทั้งสองอย่างนี้ มีข้อปฏิบัติแตกต่างกันใน
เชิงของการแสดงหลายอย่าง แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงความแตกต่าง
ระหว่างละคอนนอกกับละคอนใน ในด้านปฏิบัติ ซึ่งปรากฏแก่หูและตา
ของผู้ชม จำต้องกล่าวถึงกำเนิดละคอนทั้งสองให้เห็นเป็นแนวทางเสีย
สักเล็กน้อย

ละคอนนอก เกิดขึ้นจากละคอนอนแบบพื้นเมือง สำหรับเล่นใน
งานของสามัญชนทั่วไป ในสมัยโบราณผู้แสดงเป็นผู้ชายล้วน

ละคอนใน เกิดขึ้นจากภายในพระราชฐาน ซึ่งพระมหากษัตริย์
ทรงจัดให้มณฑล สำหรับแสดงในงานภายในพระราชฐาน ผู้แสดงเป็น
ผู้หญิงนางในทั้งสิ้น แต่เดิมเรียกว่า ละคอนนางใน หรือละคอนข้างใน
ภายหลังความลึกซึ้งหรือของคำทำให้เหลือเพียงละคอนใน

มาในสมัยหลัง ๆ นี้ ทั้งละคอนนอกและละคอนใน ใช้ผู้หญิงแสดง
ทั้งสิ้น แต่งเครื่องประดับ วิชาการต่าง ๆ ก็ยังคงถือแบบแผนของเดิมมา

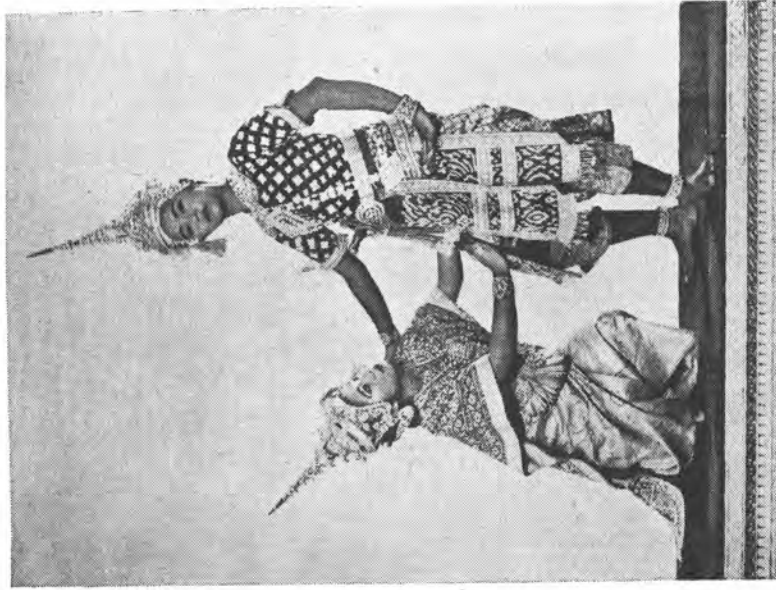
ประสันตารำฤกษ์ขั้วระตูปศุสีหนา

ระตูปศุสีหนาประทวนกับบันหปี

โอเพนา 'ทรง' ม้าท่ง

เมื่อบุศสิทธิ์มา ลา ดราตาเมียร์ก จะไปรบบันหยี

ปฏิบัตยุดังนั้น ส่วนประกอบของการแต่ง เป็นคนว่า บทประพันธ์
ทำว่า เพลงร้อง เพลงบพาทย์ และการดำเนินเรื่อง ของละครนอก
และละครใน จึงยังคงผิดแผกแตกต่างกัน ดังจะได้กล่าวต่อไป

ความมุ่งหมายของละครนอกทั้งสองชนิดนี้ แตกต่างกันอย่างตรงกัน
ข้ามทีเดียว ละครนอกมุ่งหมายการแสดงโศกโณน ตลกขบขัน และ
การดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว ความมุ่งการแสดงเรื่องรวดเร็วนี้ ก็เพราะ
ตอนที่ไม่มีช่องจะแสดงตลกเท่านั้น ถ้าหากตอนใดที่มั่งทางเดินตลกได้
แล้ว ละครนอกจะเดินตลกกันอยู่ทีเดียวตรงนั้น จนไม่คำนึงถึงเรื่อง
หรือเวลาที่จะไปอย่างไรเลย และชนบประเพณีก็อาจละทิ้งได้ เช่น
ศัพทนามหากษัตริย์และนางพญา ก็อาจเดินตลกกล่อกัดตมกับเสนา
บริวารได้อย่างสบาย เมื่อความมุ่งหมายม้อยเช่นนี้ บทประพันธ์ก็ต้อง
แต่งให้รวดเร็ว เปิดช่องไว้ให้ตลกเดินได้มาก ๆ ใช้ถ้อยคำอย่างตลก
เป็นพน และคิดปล้นการรำกตองตดหย่อนลงเป็นธรรมดา ทำตอง
กระฉับกระเฉงว่องไว ไม่นอยนาตยาตรกราย และเมื่อการว่าเบ
เช่น เพลงร้องและเพลงบพาทย์ก็จาเบตองดำเนินแนวให้เหมาะส่มกัน
เพลงร้องมักเบเพลงซนเดียวหรือสองซนทมจหระวบริต เพลง
บพาทย์ก็ตองบรเรงในจังหวัดคอนชาวเร

ส่วนละครใน มีความมุ่งหมายอันสำคัญอยู่ที่ศิลปะของการทำให้
งดงาม งดงามม่อม ส่มตามกำเนิดของมแสดงทเบนางใน และการ
มุ่งหมายในศิลปะแห่งการรำนถอวาเบนสิ่งสำคัญที่สุด แม้การดำเนิน
เรื่องจะซกซาเพียงไรก็ไม่คำนึง ทงถอชนบประเพณีเบนสิ่งสำคัญ ไม่
เดินตลกให้พมเพอย ดังนั้น บทประพันธ์ก็ตองแต่งให้ไพเราะใช้ถ้อยคำ
บรรยายเรื่องอย่างซดเจน มากทำให้ตดละครนว่าไ้งาม ๆ ไม่ใช่

คำตลาดประปน เพื่องร้องและเพลงบัพพาทยกตองมทานองและจังหวะ
ให้เหมาะสม ไม่รู้เกรงเหมือนประกอบการแต่งตะคองนอก พอที่จะ
แต่งคิดปลการพื่อนรำไ้แนบเนียน ยাত্রกรายไปโดยมัตถาธำรงดงาม
ลุ่มความมุ่งหมาย

โดยเฉพาะเพลงร้องและเพลงบัพพาทยก ทมชอเรียกบอประเภท
ไว้สำหรับประกอบตะคองทั้งสองให้เห็นชัดเจนกมอยหลายเพลง เช่น
ซ้ำนอก ซ้ำใน โอโตมนอก โอโตมใน โอชาครนอก โอชาครใน
โอปนอก โอปนใน ปันตังนอก ปันตังใน เป็นต้น เพลงเหล่านี้ ทม
คำดงทำยว่านอก สำหรับตะคองนอกทั้งต้น และทมคำดงทำยว่าใน ก็ใช้
สำหรับตะคองในเช่นเดียวกัน และเพลงเหล่านี้กมทานองและจังหวะ
เหมาะสมกับความมุ่งหมายของตะคองทั้งสองดงกล่าวมาแต่ข้างตนเป็น
อย่างดี แต่โปรดอย่าเข้าใจเลยไปถึง กราวนอก กราวใน ทยอยนอก
ทยอยในด้วย เพราะเพลงจำพวกทมชอเรียกนอกและในตามเสียงของ
เพลงในหลักวิชาการของคิริยากคิศิลปอกประเภทหนึ่ง ซึ่งอยู่นอกเกณฑ์
ที่จะอธิบายในที่นี้ เท่าที่กล่าวมานี้ ก็ดูเหมือนพอที่จะเห็นได้แล้วว่า
ตะคองนอกกับตะคองใน มีความผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร.

สุวรรณหงส์ลูกหอก

ท่านคงจะเคยได้ยินคำว่า “สุวรรณหงส์ลูกหอก” กันมาแต่เป็น
ส่วนมาก เด็ก ๆ สัมยงกคงเคยได้ยิน ซ้ำยังเคยพดกันด้วย
แต่ทำไมจึงลูกหอก บางท่านอาจยังไม่ทราบเรื่องกนกได้ จึงขอถอ
โอกาสนำเรื่องย่อมาเล่าไว้อย่างรวบรัดตติความ ดังต่อไปนี้

เมื่อกมุทมา "บ่องเข้าใกล้ไขว่คว้าเลิกฝืน" ของพราหมณ์เศศสุริยง

พราหมณ์เศศสุริยง 'ดูหมิ่นข้า' กมุทมา 'หุนโมโหโกรธา'

พราหมณ์เทศน์ถึงกัณท์สุวรรณหงส์

เมื่อสุวรรณหงส์คืนชีพแล้ว ก็ 'เสมอคง'

สังเขปเรื่องสุวรรณหงส์

พระสุวรรณหงส์ เป็นพระราชโอรสของท้าวสุทนต์นราชนครแห่งนครไวยรัตน ได้เสด็จทวยพลอยว่าวชนอากาศ ว่าวกลอยไปตกในนครมัตตง์ ด้ายบานไปพันยอดปราสาทของนางเกศสุริยง ขิดาของพระยายกษแห่งนครนน สุวรรณหงส์จึงได้ด้ายบานตามไปจนถึงนครมัตตง์ แลวดอมเข้าไปหานางเกศสุริยง ทางช่องพระแกลด ก็รักใคร่ได้เสียกันกับนางเกศสุริยง ก่อนรุ่งแจ้งก็ได้ด้ายบานกลับ คำว่าวซึ่งนกได้ด้ายบานว่าวไปหากนอก พอดีพระพี่เลี้ยงของนางเกศสุริยงรู้เรื่องเขาต่างกวดความผิดจะตกมาถึงตัว จึงคิดอ่านทำหอกย่นครตักไว้ที่ช่องพระแกลด ครั้นวนต่อมาสุวรรณหงส์จะเข้าไปหานางเกศสุริยง ทางช่องพระแกลดนั้นนอก ก็ถูกหอกย่นครตักนั้นเลยบอกทนต์ สุวรรณหงส์แม่จะถูกหอกแล้ว ก็แข็งใจได้ด้ายบานกลับมาตายในบ้านเมืองของตนจนได้ ฝ่ายนางเกศสุริยงเห็นสุวรรณหงส์ไม่มาหาเช่นเคย ก็ประหลาดใจ จึงมาตรวจดูที่ช่องพระแกลดนั้น เห็นหยดเลือดตกติดอยู่ ก็คาดคะเนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของตน จึงตอบหนีออกจากปราสาทสะกดตามรอยไปจนหมดหยดเลือด ไม่รู้แห่งจะตามต่อไปได้อย่างไร ก็นอนหลับอยู่ในป่า พระอินทร์ทรงทราบเข้า ก็เสด็จลงมาช่วยแก้ไขให้พ้นชน แล้วย่วยแปลงตัวนางเกศสุริยงให้เป็นพรานหมณผู้ชาย กับประทานนามนทพยบรรจขุดและครให้ไว้ นางเกศสุริยงจึงเที่ยวตามหาสามีของตนต่อไป จนมาถึงคำดาทอยของยักษ์บาชอกมณชท์ ยักษ์กมณชท์เห็นเขานกเขาเป็นผหญิง คิดจะเอาใจเป็นเมีย แต่ครั้นดูไปดูมาเห็นเป็นผชาย กรบกัน ยักษ์กมณชท์แพ้งมอบตัวอาสารับใช้ พรานหมณเกศสุริยง ก็เล่าเรื่องราวของตนให้กมณชท์ทราบตามความจริง และถาม

หนทางที่จะตามหาสามีของเธอต่อไป ยกษกุมภินทร์บาช่าจะพาไป
 พราหมณ์เกศ์ดริยจึงขอให้กุมภินทร์แปลงตัวเป็นพราหมณ์เสียด้วยกัน
 ซึ่งตอนไป เรียกพราหมณ์กุมภินทร์ว่า พราหมณ์โต และเรียกพราหมณ์
 เกศ์ดริยว่า พราหมณ์เต็ก หรือพราหมณ์เกศ์ดริย แดง ๒ พราหมณ์
 ก็พากันเข้าไปในเมืองไฮยวณ เขาไปเฝ้าท้าวสุทนต์ท้าวราชนราชท้าวบาช่า
 ชบสัรวรณหงส์ให้พินชน เมื่อพินชนแดง สัรวรณหงส์เห็นพราหมณ์เต็ก
 ก็เข้าใจว่าเป็นนางเกศ์ดริยเมียรักของตน แต่เมื่อตอบคถาคัดไม่เห็นนม
 ก็ชักสงสัยไม่แน่ใจว่าเป็นหญิงหรือชาย จะเป็นเมียของตนหรือไม่ใช่ก็ไม่รู
 ท้าวสุทนต์ท้าวราชนราช ผู้เป็นพระราชบิดาจึงทรงแนะอธิบายบอกเป็นความลับ
 แก่พระโอรสว่า ต้องพิสูจน์ดูก่อนอย่างนคกว่า คือ ถ้าเป็นผู้หญิงจริงแดง
 จะต้องชอบดอกไม้และเพชรนิลจินดา ให้ลองพาไปเที่ยวสวน แดงคอย
 ตั้งเกดกริยาทาทัด ถ้าเห็นพราหมณ์เต็กชอบดอกไม้ ก็จะจับได้ว่า
 เธอคือเป็นหญิง แต่อย่างไรไม่แน่ใจ ก็ให้พาไปชมถ้ำแก้ว ซึ่งเดิน
 ไปด้วยเพชรนิลจินดา ถ้าเธอชอบเพชรนิลจินดาก็เป็นได้การ เธอคือ
 เป็นผู้หญิงแน่ สัรวรณหงส์ได้ทราบอธิบายจากพ่อ จึงแกลงชวนพราหมณ์
 เต็กไปเที่ยวสวนและชมถ้ำ แต่อธิบายให้พราหมณ์โตแอบฟังรู
 เรืองหมด จึงบอกพราหมณ์เต็กให้รู้ตัวเสียก่อน พราหมณ์เต็กจึงคอย
 ระวังตัวไว้ แม้ใจจริงจะอยากได้ดอกไม้ในสวน และอยากได้
 เพชรนิลจินดาในถ้ำแก้ว เธอก็ไม่แสดงกริยาทาทัดให้สัรวรณหงส์รู้เห็น
 สัรวรณหงส์ทอดคถาคัดตามอธิบายทั้งดั่งนั้น เห็นไม่เป็นผล ก็พาพราหมณ์
 กตบ ครนคกเวดากตางคน สัรวรณหงส์หลบแล้ว พราหมณ์เต็ก
 จึงเขียนหนังสือบอกความจริงทงไว้ แดงทงต้องพราหมณ์กตบหนี
 กตบบานเมืองของตน เรืองคถอนทเถาตาม เขาเรียกกันว่า คถอนพราหมณ์

เด็กพราหมณ์โตรับอาสาแก่พระสุวรรณหงส์ ซึ่งเป็นเรื่องทพกคนระ
ตะคอนเขาใช้เดินตะคอนนอกกันมาแต่ก่อน

เคล็ดลับบางอย่างของการแสดงตะคอนเรื่องสุวรรณหงส์

ตะคอนนอก เรื่องสุวรรณหงส์ เป็นเรื่องทพรดาครูบาอาจารย์
ทางตะคอนนับถือกันเต็มอนเป็นเรื่องครูของการว่าตะคอนมุขในการแสดง
ตะคอนเรื่องหนัง เพราะมีชั้นเชิงและจดตายคิดปในการแสดงเป็นแบบ
ฉบับย่อยเป็นอนมาก ในวงการของครุศิลป์ทางตะคอนต่างคนระแต่ก่อน
มา มักจะใช้เป็นเรื่องสำหรับพลัดจนฝีมือของครุศิลป์อันและพลัดจนชั้นเชิง
จดตายของแสดงเรื่องหนัง แต่คอนทนมเดินกันมากมอยุ่คืออัน คือ
คอนพราหมณ์เด็กพราหมณ์โตรับอาสาแก่พระสุวรรณหงส์ ทเถาเรื่อง
ยอมมาข้างคนนคองหนึ่ง กับคอนกมกณทถวยามากคองหนึ่ง แต่
ตะคอนเรื่องสุวรรณหงส์ ยังมบทดำเนินความต่อไปอีก ในทน ขอพูด
ถึงเฉพาะคอนพราหมณ์เด็กพราหมณ์โต อันเป็นคอนทกรมศิลป์ภากรนำ
ออกแสดง ณ โรงตะคอนศิลป์ภากรในระยะนี้ ซึ่งบทบาทสำคัญองเรื่องใน
ตอนนั้น ดูเหมือนจะอยู่ทศวตะคอน ๓ ทศ คือ สุวรรณหงส์ ๑ พราหมณ์
เกศ์ดุริยง ๑ และพราหมณ์กมกณทหรือพราหมณ์โต ๑ ท่านจะเห็นได้
จากการแสดงในทองเรื่อง ว่าพราหมณ์กมกณทหรือพราหมณ์โตนั้น
พนเพเติมเป็นยกะกมกณทแปลง เมื่อแรกพบเห็นพราหมณ์เกศ์ดุริยง
กมกณททกนกรกและมุ่งมาดปรารภนาจะได้เกศ์ดุริยงไว้เป็นคู่ครอง
หากแต่มาดกบถายเป็นชายไปเสีย ครนทอู้กนเขา กมกณทกกด
เป็นผายแพ จึงยอมทศวตงเป็นผอู้อาสาไว้ ครนแวดจทวาทความจริง
จากคำบอกเถาของเกศ์ดุริยงเอง ว่าทแทนนเขอเป็นหญิงกาตงเทยว

ติดตามหาสามี แม่กมภณฯ จะพ่ายแพ้ฤทธิ์และมึงอาจเอิบเอิบม
 อหังการในทางที่ไม่เป็นทพพอใจของเกศสุริยง แต่ดวงจิตของกมภณฯ
 นั้น น่าที่จะยังคงผูกพันอยู่ด้วยความรักใคร่ แม่แสดงเป็นคติगतคติ
 อย่างมีความหมาย ดังจะเห็นได้ตลอดทั้งเรื่องในตอนนั้น เริ่มตั้งแต่
 เดินทางชมไม้ชมนกไปในราวป่า (ในตอนท้ายของฉากที่ ๒) กมภณฯ
 พยายามเคาะเคาะเกาะเกาะมาตลอดทาง แต่มุ่งทำในทางที่ถูกความ
 ประสงค์และให้เป็นทพพอใจ ไม่ขัดขวาง เล็กเช่นคนทมิฬรักเขาข้างเดียว
 ก็พยายามเอาอกเอาใจเขาเรื่อยไป เมื่อคนรักใช้สอยให้หวานให้ทำอะไร
 แม่ไม่เต็มใจ ก็ทำให้ จะขัดแย้งบ้างก็เพียงทตตองพอเป็นเชิง ไว้ดู
 ททา เช่นตอนจะแก้ไขให้สุวรรณหงส์พ้นชน เกศสุริยงขอให้ช่วยก็ช่วย
 แต่ก็ช่วยอย่างไม่เต็มใจนัก เพราะเท่ากับช่วยขับให้คู่แข่งของตน
 ชน ครั้นสุวรรณหงส์พ้นชนมาพบกับพราหมณเกศสุริยงแล้ว
 ผู้ใดจะสังเกตเห็นได้จากบทบาทของกมภณฯ ซึ่งเป็นพราหมณโต ว่า
 พยายามหาทางกีดกันและเข้าขัดขวางหะ ในการแต่งงานกับเขาพระเช้านาง
 ของสุวรรณหงส์และพราหมณเกศสุริยง เป็นท่านอง “หมเาจะห้าม
 เาคานเขาสุด” อยู่ตลอดไป แต่กีดกันอย่างใดจึงหะ มีความกตม
 กตมกันในเรื่องนี้ โดยเฉพะบทบาทการร่ำในฉากชมสวนและฉาก
 ชมถ้ำแก้ว ถ้าพิจารณาแบบฉบับของท่านปรมาจารย์ทางละครนอก ก
 นับได้ว่า ท่านได้สอดแทรกสนเชิงและตลกตลกไว้อย่างงดงามเห็นตอน
 หนึ่งของเรื่อง เท่ากับเป็นการสอดแทรกกันในการร่ำอันล่อคตต้องตอง
 กันของตัวละครนอกทั้งสาม กล่าวคือ สุวรรณหงส์ พราหมณเกศสุริยง
 และพราหมณกมภณฯหรือพราหมณโต ซึ่งในครั้งก่อน ๆ ถึงกับม
 เียงเล่าขานกันมาว่า ละครนอกโรงใด ถ้าไม่คงแก่เรียนจริง ๆ แล้ว
 ละครนอกโรงนั้นจะไม่ถาวรแสดงเรื่องสุวรรณหงส์ตอนนั้นเป็นอนชาติ

เรื่องเบื้องหลังของเคล็ดลับ

บางทีจะเนื่องจากบทบาทการแต่งตัวของตัวละครทางด้านมีความ
 สัมพันธ์ต่อกันเช่นกตาวมาน จึงมีเรื่องเล่ากันเป็นปรัมปราสืบมา
 ว่า ผู้แต่งหรือผู้แต่งละครเรื่องสุวรรณหงส์ทศบาลาจารย์ทางละคร
 นบถอกันเป็นแบบแผนในการแต่งสืบมานั้น นยวาทโอฬ่า ว่าเป็นบุพพ
 ของพ่อครุฑระ พ่อครุฑระต่อมาเป็นคนโต ละครน้อยแถวถนนหลานหลวง
 เมื่อก่อนยังเรียกกันว่าฉันทมาควาย เพลงกล่อมกรรมแล้งเมือราว ๒๐ กว่า
 มาณเอง ยังมีคำกลอนให้ละครละครชาตรีของครุฑระปรากฏอยู่^(๑) ส่วน
 พ่อครุฑโพนนั้น ดูเหมือนพินพิณของหลานจะเป็นชาวนอก ดังนั้นฐานได้
 จากทายาทของกมภณทัตตอนแปดงตัว (เพลงอาเฮียท่อนดอง) เล่ากัน
 มาว่า ท่านเป็นผู้มอในการละครและเป็นผู้เจ้าของละคร แต่ตัว
 ท่านเองเป็นคนมอด้วยระพิการ ดูเหมือนจะขาดหักขาดหนึ่ง และเห็นว่าเวลา
 นั้น ท่านเป็นพ่อม้าย ได้เคยเด็กหญิงชายไว้คู่หนึ่ง ผูกมัดให้เป็น
 ละครคน ผู้ชายมีฝีมือดี ให้แต่งเป็นคนนายโรง (พระเอก) ส่วนผู้หญิง
 ก็ให้เป็นคนนาง (นางเอก) คนผู้หญิงน่ารักน่าเอ็นดู ครั้นเจริญวัยขึ้น
 เด็กทั้งสองนั้นต่างก็รักใคร่กัน ท่านเจ้าของละครก็รักในทำ แต่
 ท่านก็ผูกใจรักใคร่ต่อเด็กหญิงนั้นอยู่เหมือนกัน ในสมัยก่อน การแต่ง
 ละครคนไม่ได้มีประจำ ท่านต้องพาละครของคณตลงเรือเร่ ไปเที่ยว
 แต่งในที่ต่าง ๆ ตัวละครคนแต่ก่อนจึงมีผู้แต่งไม่ได้มากนัก ตัว
 ตัวละครคนเพียง ๓ คน คือ นายโรง (พระเอก) นาง (เอก) และตลก

(๑) คำให้ละครละครชาตรีของครุฑระ พิมพ์ไว้แล้วในหนังสือพิถีพิถี
 ตำราครอบงำละครคน พร้อมด้วยคำนำและคำกลอนให้ละครละครชาตรี ฉบับ
 กองการสังคีต กรมศิลปากร เรียบรวมชำระ

เช่น ตะคอนโนราเป็นตัวอย่าง ก้มตัวต่ำคืบ ๓ คนเหมือนกัน เมื่อไป
แสดงตะคอนที่ไหน ท่านจึงต้องร่วมแสดงด้วย^(๑)

บางท่านเล่าว่า ตูเหมือนพ่อครุโพธิ์น จะเป็นคนวันวาดคราวเดียว
กับเจ้ากรบ ตัวโต ตะคอนนอกกลมซอเสียงในรัชกาลที่ ๓ ถ้าเป็นดังนี้
ท่านก็มีฝีมือแต่งบทตะคอนเรื่องสุวรรณหงส์มาแต่เดิม เพราะมบทของ
เก่า เขาใจว่า ได้มธุแต่งขึ้นและนิยมเล่นกันมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
และทแต่งขึ้นใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์น กัม (โปรดดู คำนำบท
ตะคอนนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ซึ่งดพมพชนประกอบการแต่งของกรม
ศิลปากร) ความจริงจึงอาจมีได้ว่า โดยเหตุที่ชีวิตจริง ๆ ของพ่อครุโพ
ธิ์นคล้ายคลึงกับชีวิตของพราหมณ์กมุภณฑหรือพราหมณ์โต ท่านจึง
เลือกเอาเรื่องสุวรรณหงส์ อันเป็นเรื่องมบทอยู่เท่านั้น มาใช้เป็นบท
สำหรับเล่นตะคอนของท่าน และตัวท่านเองก็แต่งเป็นพราหมณ์
กมุภณฑหรือพราหมณ์โต เพราะสังขารของท่านก็เหมาะที่จะแต่ง
บทบาทอย่างทเห็นได้ในบทบาทของมแต่งเป็นตัวพราหมณ์โต ทั้ง
ดำเนินเรื่องของพราหมณ์โตในเรื่อง กัดตเดี่ยวให้คล้ายคลึงกับดำเนิน
ชวนอก^(๒) จึงเข้าใจว่าท่านคงจะถอดความเป็นไปในชีวิตจริงของท่าน
ไปบรรจลงไว้เป็นชีวิตของพราหมณ์กมุภณฑหรือพราหมณ์โต ตะคอน
นอกเรื่องสุวรรณหงส์ จึงเป็นเรื่องซนซอตอชา มชีวิตชวชชช โดย
เฉพาะตัวพราหมณ์โต และเข้าใจว่า ถอดตายและชนะเชิงของศิลป์ใน

(๑) เรื่องราวเกี่ยวกับพ่อครุโพธิ์น เพ็ญ ภัฏฐาพล กรุณาเล่าให้ฟัง และอ้าง
ว่า พ่อครุสุระเล่าให้ฟังเอง จึงขอขอบคุณเพ็ญ ภัฏฐาพล ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

(๒) พ่อครุโพ อาจเป็นชาวเมืองพัทลุง เพราะปรากฏว่ามีชาวเมืองพัทลุง
พวกหนึ่ง อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ เมื่อรัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีเชื้อสายเล่นตะคอน
ชาวศรีวิชัย

การแต่ง ที่บรรดาครบาอาจารย์ทางตะคอนยึดถือเป็นแบบแผนสำคัญ
 ต่มา ก็น่าจะได้รับช่วงสืบต่อกันมาจากท่านผไทภักดี ตะคอน
 เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนพราหมณ์เด็กพราหมณ์โตนี้ จึงนับได้ว่าเป็น
 ศิลปะที่ถอดชีวิตของคนจริง ๆ เข้าไปบรรจุไว้ในชีวิตของตัวตะคอน ซึ่ง
 ถ้าวางในหลักการของศิลปะ ศิลปินผู้แต่งคงย่อมได้รับความนิยมนกย่อง
 เป็นอย่างยิ่ง และศิลปะที่แต่งออกได้เป็นอย่างดีเช่นนั้น ก็ถือเป็นยอด
 แห่งการแต่งที่ออกซึ่งศิลปะของศิลปิน

การปรับปรุงเรื่องสุวรรณหงส์

บทตะคอนเรื่องสุวรรณหงส์ ที่นำมาใช้เป็นฉบับสำหรับปรับปรุง
 แก้ไขใช้เป็นบทแต่งของกรมศิลปากรแล้ว ได้แก้ไขปรับปรุงขึ้น
 จากบทพระนิพนธ์ของกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ (ต้นสังกัด ทนกร
 พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ซึ่งได้ทรง
 นิพนธ์ไว้เมื่อรัชกาลที่ ๓ เว้นแต่ตอนต้น ซึ่งแต่งเป็นฉากนำของเรื่อง
 ได้แต่งขึ้นใหม่เป็นบทเดี่ยว เพื่อให้ท่านผู้ใดที่ทราบเรื่องเบื้องต้นจะได้
 ชุมการแต่งแบบเดี่ยวว่า ซึ่งเป็นศิลปะของไทยที่เคยนิยมกันมาในสมัย
 นั้น และได้แบ่งฉากสร้างฉากเข้าประกอบการแสดงให้วิจิตรตระการตา
 ยิ่งขึ้น กับได้สร้างบทระบำพรตชนใหม่และจัดให้มีระบำแต่งแทรก
 เข้าไว้ให้ท่านผู้ใดชมเพิ่มเติมจากกระบวนพาทย์เคยมีแต่งกันมาแต่ก่อน
 อีกด้วย นับเป็นสิ่งสำคัญที่ปรับปรุงเพิ่มเติมขึ้นใหม่ในการแต่งคราวนี้
 ถ้าวางตามหลักศิลปะของชาวตะวันตก ก็กล่าวได้ว่า การแต่งตะคอนนอก
 เรื่องสุวรรณหงส์ ของกรมศิลปากร มีความงามของ form และ colour

อยู่พร้อม ด้วยเหตุนี้ แม้ในการแต่งจะพยายามรักษาคิดปะแบบฉบับ
ของเดิมไว้ให้เป็นมาตรฐานของศิลปินผู้ประจักษ์ชน ก็อาจมีหลายสิ่งหลาย
ประการแตกต่างไปจากแบบอย่างแต่ครั้งแต่งของศิลปินแต่ละของคณะ
ละครคนแต่ก่อนมา ดังท่านได้เห็นจากการแต่ง ณ โรงละครคนคิดป่ากร
ทุกวันนี้ ผู้แต่ง และอาชีพ ดังแสดงนักรบ ที่ ๒ มีนาคม ๒๔๕๔
เป็นต้นมา

เรื่องราวของหนังของละครคนนอก เรื่อง สุวรรณหงส์ เช่นกต่าง
มาน ไม่ใช่เรื่องโฆษณาชวนเชื่อ ดังที่เคยมีผู้เข้าใจกัน แต่นำมาเล่า
ไว้เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญาของผู้ต้องการประดับ ซึ่งยังมีเคย
ทราบมาก่อน ด้วยเห็นว่า อาจช่วยให้ละครคนเรื่อง สุวรรณหงส์ ตอน
ของกรมคิดป่ากร ออกกรดีขึ้นได้บ้าง

๙ มีนาคม ๒๔๕๔

คำประกาศรอบสุดท้าย (ที่ ๗๑)

ของ

การแสดงละครคนนอก เรื่อง สุวรรณหงส์

เรียน ท่านผู้ชมเกียรติยศทางท่งหลาย

การแต่งละครคนนอก เรื่อง สุวรรณหงส์ ครังนี้ นับเป็นรอบ
สุดท้ายของเรื่อง และเบรรอบแสดงตั้งท้ายฤดู ถ้านับท่งแสดงซั่มใหญ่
เมื่อวันพุธ ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ศกนี้ด้วย รอบสุดท้ายซึ่งท่านกำลังชมอยู่

ในบท (คือ รอบคณวณอาทิตย์ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๒๕) ก็นับเป็น
 รอบที่ ๗๓ เป็นอันว่าเราได้นำตะคองนอก เรื่อง สวรรณหงส์ ออก
 แสดงให้ประชาชนได้ชมทุกวันศุกร์, เสาร์ และอาทิตย์ ณ โรงตะคอง
 ศีตปากรณ รวมทั้งหมด ๗๓ ครั้ง มีรายได้ทั้งสิ้นจนถึงครั้งสุดท้ายใน
 รอบคาน เป็นเงิน ๒๒๖,๕๗๒.๐๐ บาท (สองแสนสองหมื่นหกพันห้าร้อย
 แปดสิบสองบาทถ้วน) ถ้าเทียบสถิติกับเรื่องอื่น ๆ ที่กรมศึตปากรได้นำ
 ออกแสดงให้ประชาชนชม ณ โรงตะคองนั้น โดยกำหนดรอบและระยะ
 เวลาแสดงแล้ว ก็นับได้ว่าตะคองเรื่อง สวรรณหงส์ทำสถิติรายได้ดีกว่า
 เรื่องอื่น ๆ ที่แสดงมาแล้ว หากจะแสดงต่อไปอีก ก็ยังคงได้รับการ
 ตอบรับอย่างคับคั่ง เช่นที่เห็นอยู่ในทุก ๆ รอบคานนี้ แต่เราเกิดความ
 เสียใจหมดฤดูเสียแล้ว เพราะถึงฤดูฝน ซึ่งไม่เป็นการสะดวกแก่เรา
 ด้วยประการทั้งปวง ดังที่ท่านทั้งหลายได้เคยทราบอยู่แล้ว จึงจำต้องด
 เทาที่แสดงมาแล้วตลอดฤดูนี้ บรรดาศิลปินผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ผู้
 ดำเนินงานศึตปากรทุกคน พวกนี้รู้สึกว่ทุก ๆ ท่านที่มาชมการแสดงของเรา
 ต่างก็มีส่วนสนับสนุนและให้กำลังใจแก่พวกเรา ด้วยความรักศึตปของ
 ไทยโดยทวกัน เราจึงมีความหวังว่า เรื่องที่จะนำออกแสดงในฤดูถัด
 ไปได้ไปข้างหน้า ก็คงได้รับการตอบรับจากท่านที่เคารพทั้งหลายอย่างอุ่น
 หนาฝาคั่ง เช่นเคยกับเรื่องนี้ หรือยัง ๆ กันไป เราจึงขอแสดงความ
 ขอบพระคุณแก่ทุก ๆ ท่านไว้ในโอกาสนี้ด้วย.

ตลกโขนละคร

ละครคนตัวสำคัญ

คิดค้นผู้แต่งละครคนแต่โบราณมา ทนบว่าเป็นตัวสำคัญ ก็น่าจะ
มียอยเพียง ๓ คนด้วยกัน คือ ผู้ทาบทเป็นผู้ชาย ทเรียกว่า ย่นเครื่อง
หรือ นายโรง ๑ ผู้ทาบทเป็นผู้หญิง ทเรียกว่า นาง ๑ ผู้ทาบทเบ็ดเตล็ด
ทเรียกว่า จ้อวดหรือตลก ๑ ถ้าละครคนชาตผู้แต่ง ๓ คน ก็น่าจะ
ไม่สนุก เช่น ละครคนโนห์ราชาต ผู้แต่งเรื่องผู้ชมโนห์รา ก็ผู้แต่ง
๓ คน คือ ตัวนายโรง แต่งบทของพระผู้ชม ๑ ตัวนาง แต่งบท
ของนางมโนห์รา ๑ และตัวจ้อวดหรือตัวตลก แต่งบทของพราหมณ์ ๑
หรือ ถ้าแต่งเรื่องพระรถเสน ก็ ตัวนายโรง แต่งบทของพระรถเสน ๑
ตัวนาง แต่งบทของนางเมรี ๑ และตัวจ้อวดหรือตลก แต่งบทเป็น
มาของพระรถเสน ๑ ถ้าแต่ละครคนพระยาตำรวจราชานภาพ ประทาน
ข้อสังเกตไว้ว่า “เรื่องพระรถเสนกับเรื่องนางมโนห์รา เข้าใจว่ากระบวร
ละครคนผดึกกัน เรื่องพระรถ นายโรงเป็นตัวบทสำคัญ เพราะฉะนั้น
ละครคนโรงไหนตัวนายโรงถนัดทาบทชาย ก็ชอบเล่นเรื่องพระรถ ถ้า
ถนัดทาบทหญิง ก็ชอบเล่นเรื่องนางมโนห์รา” (๑) เข้าใจว่าที่พวก
ละครคนนำเอาเรื่องสุวรรณหงส์มาเล่นกันจนเป็นที่เลื่องลืออยู่ ๒ ตอน
คือ ตอนพราหมณ์เด็กพราหมณ์โต (ซึ่งกรมศิลปากรนำออกแสดง
ณ โรงละครคนศิลปากร ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๕)
และตอนกุมภภินทอวยมา ก็คงเนื่องมาจากผู้ถนัดแสดงตามกระบวรเล่น

ท่าแสดงบางท่าของพราหมณ์โต (พราหมณ์กุ่มภักข์)

ท่าตลกของพราหมณ์ โตในเรื่องสุวรรณหงส์

ดั่งกล่าว ผู้แต่งทบทวนคำคุณกมเพียงตอนละ ๓ ตัวเหมือนกัน คือ
 ตอนพรหมณเด็กพรหมณโต กับ พรหมณเด็ก (พรหมณเกศ
 สूरียง) ๓ พรหมณโต (พรหมณกมณทั) ซึ่งเดินเป็นตัวตลก ๓
 และพระสุวรรณหงส์ ๓ ตอนกมณทัถวายมา กับ กมณทัยักษ ๓
 เกศสूरียงยักษ ซึ่งเดินเป็นตัวตลก ๓ และ พระสุวรรณหงส์ ๓ ถึง
 ๓ ตอนของเบงกาคติ ชนิดที่เรียกว่า “ชาตรา” (ตะกร้อหรือชาตร) ซึ่ง
 เดินเรื่อง “คดีโควิท” ของท่านชัยเทพ กรมผู้แต่งเพียง ๓ ตัว คือ
 พระกฤษณะ ๓ นางราชา ๓ และนางโคปี อีก ๓ ทมผู้แต่งตะกร้อมมาก
 ขนน เน้นการเพ้นคอกายหลัง เมื่อคีตปทางตะกร้อมได้รับการทะนุบำรุง
 และปรับปรุงให้ก้าวหน้าขึ้น และมีผู้ได้รับผลกิดให้เป็นตัวแต่งได้มาก
 ขึ้น จึงเพิ่มผู้แต่งเป็นตัวประกอบให้คกคกหรรษาและมีโพยร้องขึ้น
 ในกฎหมายคดีนา^(๒)โบราณของเรา ก็กำหนดคดีคตินาของคีตป
 ผู้แต่งตะกร้อมไว้มากกว่า ๓ ตัว แต่งว่า ได้ปรับปรุงให้ก้าวหน้าขึ้นกว่า
 เดิมบางแถว จึงมีตัวตะกร้อมมากขึ้น เช่น กำหนดไว้ดังนี้:—

“(๑) นายโรง	นา ๒๐๐
(๒) ยืนเครื่องรอง	} นาคนละ ๑๐๐
(๓) นางเอก	
(๔) ยืนเครื่องเลว	
(๕) นางเลว	} นาคนละ ๕๐
(๖) จำอวด	
	นา ๕๐”

๒.ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ฉบับตรา ๓ ดวง ฉบับพิมพ์ของมหาวิทยาลัย
 วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เล่ม ๑ น. ๑๘๖

เมื่อมาดองคดตักพอมองเห็นรูปที่จะลงรอยกันได้ ก็กล่าวคือ นัก
ประพันธ์บทละครคน ทั่วทั้งนาเรื่องเกามาแต่งขึ้นและทอดเครื่องใหม่ขึ้นแต่ง
เป็นบทสำหรับเล่นละครคน นอกจากเกิดด้อย่างอื่น ๆ แล้ว จำเป็นจะ
ต้องเลือกหาหรือคดเรื่องมาประพันธ์ขึ้นใหม่ของเล่นของตัวละครคนสำคัญ
๓ คนบนเวทีหลัก เช่น ท่านชายเทพแต่งเรื่องคดีความที่สำหรับเล่นละครคน
“ชาตรา” ดังกล่าวแล้ว และทักกและนักละครคนโบราณของเราพาเอา
นิทานชาดก เรื่องพระสุธนมนิหร่าและเรื่องพระรถเสน มาเล่นละครคนกัน
กนาจะยดหลักดงกถาวน ถึงแม่เรื่องขึ้นข้างขึ้นแผน ทนยมกนว่านาเอา
มาเล่นละครคนได้ก็ เพราะมีความจริงอยู่ว่า ในเรื่องมีตัวละครคนสำคัญ
อยู่ ๓ คน คือ ขุนแผน เทียบเป็นตวยนเครื่องหรือนายโรง ๑ นางพิม
หรือนทอง เทียบเป็นตวยนางเอก ๑ และ ขุนช้าง ซึ่งเทียบเป็นตวย
จำวัดหรือตวยตัก ๑ ส่วนผู้เล่นอื่น ๆ นอกจากนั้น ก็ตวยเป็นตวยประกอบ
จะขยายเรื่องใหม่ตวยมากมายเท่าใดก็ได้ สุดแต่จะมผู้เขารวมเล่นได้
มากหรือน้อย ในทั้นจะยังไม่กล่าวถึงความเป็นมาของละครคนตวยอน
แต่จะขอกล่าวถึงตวยจำวัดหรือตักกก่อน

ตักก หรือ จำวัด

ตักกตัก หรือ จำวัด ดูเหมือนจะเป็นตวยแต่ดงที่ขาดไม่ได้ใน
นาฏกรรมของชาติต่าง ๆ เช่น ในนาฏกรรมต้นดงกถาวนเรื่องสำคัญ ๆ
ของอินเดีย จะต้องมีตวยละครคนสำคัญตวยหนึ่ง เรียกว่า วิษก คือ
ตักกตักของเขา ตามปรกติ วิษกเป็นดงหายหรือเป็นพเจียงหรือเป็นผู้
รับใช้ใกล้ชิด และดิสด้อยหอยตามด้วยจงรักภักดีตวยตักกตักในเรื่อง

ซึ่งโดยปรกตตัวเอกในเรื่องเป็นพระราชา เทาทรราช วิชาชนเป็นผู้เดิน
ผู้แต่งบทขับขึ้น ถัดจากโคกเค็ร วิชาชนหาเรื่องสั้นกลับมาตอบโยน
ถาดอกร่างแรง กัดอเถียน ถาพระเอกกกรวโกธ วิชาชนหาคำสัพยาค
หรือคำคมมาเปรียบเปรย อะไรเถิดานเป็นคน แต่ให้เหมาะจริงหะกัน
แะบางท่านกล่าวว่า วิชาชนมิใช่มีแต่ในเรื่องตะคอนเท่านั้น ในราช
ดำเนินกอนเคยโบราณ เคยมีวิชาชนเป็นตลกหลวงประจำราชสำนักจริง ๆ
ด้วย^(๑) เช่น พระเจ้าอภัยมหาราช มหจักรพรรดิโมกุล มีพรพ
ชาวฮินดีเป็นวิชาชนหรือตลกประจำราชสำนัก ส่วนตลกหรือจำวด
ของฝรั่งนั้น เขามเป็นแบบแผนมาแต่กตกาบรรพ ว่าสืบเนื่องมาจาก
กรีกและโรมันเป็นอย่างเร็ว ทเป็นตลกสำคัญแะมีชื่อเสียง กคือ ฮาร์-
เลควิน (Harlequin), โคลัมบีน (Columbine), บันตาดูน (Pantaloon)
แะ เบียร์โรต (Pierrot) กับมี เคดาน (Clown) ของอังกฤษอีกตัว
หนึ่ง บันตาดูนนั้นเป็นตลกแก่ หรือแต่งตัวเป็นคนแก่เลื่อม, ฮาร์เลควิน
กับเบียร์โรตเป็นตลกหนุ่ม แะ โคลัมบีนเป็นตลกสาว เขามเรื่อง
เล่าถึงความสัมพันธ์เป็นทาสของนิยายสืบมาแต่โบราณของตลกตลก
คนนั้นว่า โคลัมบีนเป็นตลกสาวของบันตาดูน เบียร์โรตเป็นคนใช้ของ
บันตาดูนแะปกป้องรักโคลัมบีนด้วย ส่วนฮาร์เลควินนั้นเป็นครุฑของ
โคลัมบีน^(๒) ตลกฝรั่งเหล่านั้นชื่อเสียงจนมีผู้เอาเรื่องมาประพันธ์
เป็นอุปรากรกม เช่น เรื่อง อ ปายชช (I Pagliacci) ของเลออนคาวัลโล
(Leoncavallo)^(๓) ตัวตลกของเขามการแต่งกายแะวิธีเดินแบบ

๑. ดั่งจอร์จ ใน The Sanskrit Drama ของ Keith หน้า ๕๑

๒. ได้จาก The Art of Mime ของ Irene Mawer

๓. อุปรากรเรื่อง I Pagliacci แะเรื่องอื่นๆ กองการสังคีต กรมศิลปากร กำลังจัด
ทำคำแปลเรื่องเป็นพากย์ไทย จะรวบรวมพิมพ์ออกจำหน่าย

แผนและยึดถือเป็นหลักการดัดแปลงกันมาแต่โบราณ ตลกบางคนครอง
 “ตำแหน่ง” ตลกเหล่านี้มาหลายสิบปีหรือจนตลอดอายุ บางคนก็มีลูก
 ดัดซ้ายเป็นทายาทของบทตลกเป็นประจำตลอดมา เคยมีตลกบางคน
 เช่น บันตาดน และ ฮาร์เดควิน ประชาชนไม่รู้จักชื่อตัวคนเป็นชื่อเดิม
 ของเขา แต่รู้จักในนามของตลก ฮาร์เดควิน และ บันตาดน เป็นอย่างดี
 ไม่ว่าเขาจะเข้าไปในสังคมใด ส่วนเขตแดนขององคภูษนนักเทากับเป็น
 ตลกหลวง (Court Jester) จะมีในระบอบประเพณีที่สันตฎกรรม
 (Comedy) เสมอ เช่น บทละครของท่านเชกส์เปียร์

ส่วนจำพวกหรือตลกของเรานั้น แต่เดิมก็คงจะมีแบบแผนในการ
 เล่นการแสดงอยู่เหมือนกัน หากแต่ไม่ได้กำหนดและจัดตั้งไว้เป็นหลักฐาน
 นานมากเดี๋ยวนี้และกระจายกันไป เพราะนิยมเอาศิลปะของการเล่นอย่างอื่น
 มาใช้บ้าง การเล่นอย่างอื่นนิยมเอาศิลปะของตลกหรือจำพวกไปบ้าง
 หนักเข้าก็ปะปนกัน แม้แต่คำว่า “จำพวก” และ “ตลก” ก็นำมาใช้
 ปะปนกัน ดังจะเห็นได้ต่อไปนี้

ความหมายของคำ “ตลก” และ “จำพวก”

จำพวก ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมาย
 ไว้ว่า “น. ตลก, ผู้แต่งขบขัน, ว. ลำหับอด, ลำหับเด่นขบขัน”
 ส่วน “ตลก” ให้ความหมายไว้ว่า “น. คนขบขัน, คนที่เล่นขบขัน,
 ละครคอนท์เด่นให้ขบขัน.” ในปัจจุบันนี้ได้เกิดคำใหม่ขึ้นอีกว่า
 “นักเงี่ยน” ซึ่งคงมีความหมายสำหรับเรียกพวกจำพวกหรือตลกอย่าง
 เดียวกัน ส่วนเรื่องตลกนั้นก็นิยมเรียกกันว่า เรื่องตลกบาง เรื่องจำพวก

บาง เรื่องชวนหัวหรือชวนขันบ้าง และเรียกขานกันว่าคนมุขบ้าง ซึ่ง
 เป็นกจกเทศให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจจนถึงขบขันหัวเราะเฮฮาด้วยกัน
 ทงนั้น แต่พิจารณาดูคำว่า “จำอวด” กับ “ตลก” นั้น ดูเหมือน
 ตามแบบแผนของนาฏกรรมแต่โบราณ ท่านคงจะใช้ในทีต่างกัน

จำอวด แต่เดิมคงจะเป็นคำที่ใช้เรียกพวกเต้นรำหับกับตะคอง
 เช่น ทักหาหนัดคักนาไว้ในกฎหมายคักทินารวมกับผู้แสดงตะคองตัวอื่น
 ดึงนามากด่าไว้ข้างตน หรืออาจเด่นเฉพาะเรื่องเฉพาะพวกจำอวดเอง
 ไม่เกี่ยวกับตะคอง ก็คงจะมี เช่น ทักด่าไว้ในกตอนบทเสภาเรื่องขุนช้าง
 ขุนแผน ตอน ทักพนางวันทอง ว่า

“จำอวดเอาชายค้อมเข้าค้อมเมีย

พดจาฮาเสียงสนั่นโรง ”

จำอวดในกตอนนั้น มัธบุถึง “อายค้อม” เข้าใจว่าได้เล่นกับตะคอง
 อาจเด่นเป็นด้ารับต่างหาก เช่น นักสวดหรือจำอวดในชนบทนักรได หรือ
 อาจเป็นตัวจำอวดหรือตัวตลก ซึ่งมีสัมญาประจำตัว แต่เด่นแทรกประปน
 ไปกับตะคองก็ได้ เช่น ในการเต้นหนังตลกทางจังหวัดพทตง เขาม
 ตัวหนังตลก ๓ ตัว มีสัมญาว่า อายกตง ๑ อายยอดทอง ๑ อายบนหตา ๑
 หนังตลกในกรุงกตเหมือนจะมี อายปาด ๑ อายเปตอย ๑ ตัวตลกหุ่น
 กม อายโหนกกับอายกตง แต่อายค้อมจำอวดทักด่าถึงในกตอนเสภา
 ข้างตนนั้น อาจเป็นจำอวดประกอบหุ่นก็ได้ เพราะยังมักด่าไว้ข้างตน
 ของกตอนเสภาบทนอกคำหนึ่งว่า

“พวกหุ่นเชิดชกียักย้ายท่า

คนเจรจาสองข้างต่างถึงเถียง ”

แต่ตลก นอกจากจะใช้เรียกตัวเด่นขบขันของหนังแล้ว คงจะเป็นคำที่ใช้เรียกพวกที่เด่นดำหรับกับโฉนด้วย เช่น กล่าวถึงไว้ในพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนา (ร. ๒ ถ. ๒ น. ๑๖๕) ว่า

“พวกโฉนเบิกโรงแล้วจับเรื่อง
 สอเมืององค์ดพดหาง
 ตลกเล่นเจรจาเป็นท่าทาง
 หวังสองข้างอ้างอวดฤทธิ์”

หรือที่กล่าวไว้ในกลอนบทไหว้ครูเสภา ว่า

“ครคือชื่อว่ามาพระยานนท์
 ตลกโฉนหนังเล่นเห็นไม่ขาด
 ช้องระนาดส่งได้ไม้ขัดสน
 ใครอยากรู้เป็นครูให้ทุกคน
 ลอกระเดื่องเลื่องจนบรรลือไป”

ตามที่กล่าวไว้ในกลอนบทไหว้ครูนี้ ทำให้เราได้ทราบต่อไปอีกว่า พวกที่เด่นดำหรับกับหนัง (ใหญ่) ก็เรียกว่า “ตลก” เหมือนกัน และที่กล่าวไว้ในกลอนบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนโกนจุกพดางามต่อไปนีกเป็นตลกโฉน คือ กล่าวว่

“ส่วนนายมาพระยานนท์คนตลก
 ว่าหยกหยกหยาบเข้าคนชาฉาว”

แต่ในภายหลัง คำว่า “จำอวด” กับ “ตลก” ดูเหมือนจะใช้ปะปนกัน ใน “รวมเกียรติบทร้องและบทพากย์” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ดำหรับเด่นโฉน มีอยู่ ๖

ชุดนั้น ทรงเรียกตกโชนว่า “จำเริญ” ในรัชสมัยของพระองค์ได้
ทรงชบเลี้ยงพวกตกหรือจำเริญไว้หลายคน และที่โปรดพระราชทาน
บรรดาศักดิ์ให้เป็นขุนนางก็มีหลายท่าน เท่าที่ทราบ คือ :-

พิเศษ	๑.	ประหาธิบดี	(ดำรง เนตรประหาต์)	ขุน —
	๒.	ราชชนติการ	(จันทร์ ประหาต์)	หมื่น —
	ดํารับ ๑	๓.	ดำรงฤทธิมิตมูข (๑) { แจ่ม ภาคประหาต์ } { ยอด ตามประหาต์ }	พัน —
				ขุน —
	๔.	ต้นกชวงเรือง	(ห่อ เรืองเนตร)	ขุน —
ดํารับ ๒	๕.	บรรเทิงชอนหัว	(เบียว วัชรประหาต์ (๒))	หมื่น —
	๖.	ช่วยดำรงศรีรอด	(สุข ไชยวรรณ)	หมื่น —
	๗.	ชอนดำรงศรีราช	(แฉ่ง ไชตินัญ)	หมื่น —
	๘.	สุมานประหาต์กิจ	(แคล้ว วัชรโรบท)	ขุน —
	๙.	สุมิตประหาต์กร (๓)	(เจิม นาคมาตย์)	หมื่น —

ส่วนท่านที่ยังมิได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ ก็ยังมีอยู่อีก ทม
ขอเลี้ยง ก็เช่น นายพัน และ นายเกรน ซึ่งท่านพวกนี้แทบเป็น “ตก
หลวง” ประจำราชสำนัก มีหน้าที่แต่งจำเริญประกอบกระแสดังโชน
หลวงและระคอนของหลวงในรัชสมัยนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ราชทินนาม
ของจำเริญหรือตกหลวงนั้น มีนามต้นมดกันดํารับ ๕ คน ๆ เท่ากับ
ดํารับนักสวด ทำให้เฝ้าคิดว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
อาจทรงพระราชดำริเห็นว่า คัดปลงแห่งการเฝ้าตกหรือจำเริญนั้นดับต่อ

๑. ผู้มีบรรดาศักดิ์นี้ เคยมีมา ๒ คน

๒. เบียว วัชรประหาต์ เคยเป็นพันสนทชวณเรืองมาก่อน

๓. ภายหลังเป็นหมื่นขับคำหวาน เพราะไปทางขับสกา

มาจากนกสวด หรือโปรดตั้งราชทินนามให้เป็นลำดับละ ๕ คนเต็มจำนวน
ลำดับนกสวด ก็อาจเป็นได้ นกสวดที่เคยมาแต่ก่อนนั้น อาจแยก
ตามจำพวกผู้เดินได้เป็น ๒ จำพวก คือ นกสวดพระและนกสวดคฤหัสถ์

นกสวดพระ

นกสวดพระนั้น คงมีมาแต่โบราณ โบราณ ลำดับหนึ่งมีพระสวด ๕
รูป เหตุใด สวดพระ จึงกลายเป็นการเดินเช่นมหรสพประเภทหนึ่ง
ผู้เขียนไม่ทราบมตเหตุและที่มาเป็นเหตุฐาน ขอตั้งนิษฐานโดยเดา
ประกอบว่าคงเป็นดังนี้ คือ เดิมมา เมื่อมีผู้ตายลง ชาวบ้านก็นมนต
พระภิกษุสงฆ์ไปสวดพระอภิธรรมบ้าง สวดสังคหะบ้าง ในเวลาดึกดางคืน
ด้วยถือเป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายและช่วย “อยู่เป็นเพื่อนศพ” ด้วย
ดังที่ยังมีอยู่จนบัดนี้ เขาจัดเตียงเป็นอาสนะให้พระสวดนั่งได้ ๕ รูป มี
หีบบรรจุคัมภีร์พระอภิธรรมและมีพานรูปเทียนดอกไม้ตงบูชาข้างหน้า
พระผู้สวดก็มาตบตรถอดตามมาจากวัดรูปละเต็ม ถ้ามีสวดคดคอกัน
หลายวัน ก็ฝากคาตบตรไว้ที่บ้านนั้นไม่ต้องถือไปมาให้ลำบากและรกรุง
เมื่ออยู่เป็นเพื่อนศพก็อดทนเขา เกิดง่วงเหงาหาวนอนจน จึงคิดหาวิธี
เดินให้สนุกครึกครื้นเป็นการแก้เบื่อ พวกคฤหัสถ์ก็คงจะเดินกันจนไม่รู
จะเดินอะไรแล้ว พระก็สวดไปตามระเบียบแบบแผนในพระธรรมวินัย
แล้ว ก็ไม่หายง่วง จึงคิดหาวิธีแก้ง่วงจนบ้าง และเนื่องจากใช้เสียงเป็น
จึงหระต่าง ๆ เป็นกตเมตอยู่แล้ว จึงหาถ้อยไม้เบ็ดเตล็ดออกเดิน เช่น
ขยิบคาตบตรและขยิบเนื้อขยิบคอให้เขาจึงหระเสียงสวดไปบ้าง เบ็ด
คาตบตรก็หาผล้มเขาบ้าง เมื่อไปสวดหลาย ๆ วันและหลาย ๆ งานเขา
เกิดความเคยชินจน จึงสามารถออกทำออกทางประกอบได้เป็นอย่างดี

และอาจมีพระวาทบางคนที่เคยบวชเป็นพระแต่เคยเป็นนักร้องมาก่อน
เขารวมตัวกันกับพระด้วยกันได้ ครั้นต่อ ๆ มา ก็ถือเป็นธรรมเนียมว่า ตอน
หัวค่ำคงต้อง “กุดัตา ชมมา, อกุดัตา ชมมา, อพยักตา ชมมา ฯลฯ”
หรือ “นโม ตัสสัถารหนัตถัสสั ภิกขุณตัสสั ตัสสัณโน ฯลฯ” ตามบทบาต
ไปตามระเบียบ แต่ครั้นตกตกเขาหรือเมอมผู้เฒ่าออกปากนิมนต์ชน
กัถนอวาราณาไม่ได้ จึงต้องฉลองศรัทธาด้วยสวดไปพดางออกทำออกทาง
ประกอบไปพดาง เมอมสวดสวดรอนหรือมการเดินอย่างอนเป็นการ
ประชันชนแข่งกันชน ก็จำต้องสวดให้ออกรัดพอดพอดเหวี่ยงหรือมภาษ
เหนือกว่า เร่งทนมาลัดดมาเดิน ก็ต้องเพนเอามาแต่เรื่องตลกทชวน
ให้ขบขันเฮฮา ถ้าไม่ขบขันเฮฮาเป็นแพการเดินอย่างอน และเพอท
จะให้ได้ผลจริง ๆ จึงจำต้องหาภาอาคมเขาสวดยด้วย ผู้เขียนได้เคยพบ
สูตรเรียกถนนะตลกบทหนึ่ง เข้าใจว่า แต่เดิมคงจะเป็นของพระนักร้อง
ขอนำมาเสนอไว้ด้วยดังนี้ :—

สูตรเรียกถนนะตลก

๑. นะเฮ นะเหาะ นะหั่วเราะ จำพะนะฮา ๑
๒. นะฮา นะเฮ นะพุทุเสเส สพุเพ ชนา ๒
๓. นะเมตตะตา ประสัทที่มา สักกาทันั่ง หั่วเราะให้ดัง ๆ

ประสัทธิสวาโหม

๓

๔. นะโถน นะเล่น หัวเราะร่าเริง ปาสุุชา มหา-

พิศวง โอหมหลง มหาหลง

๕. ตฤา ภฤา ภากฺขั อ ใหภฺชา เฮฮาหฺวเระเรา

๖. เสก:- โอม นโม พุทธाय สัทธัม อ ออ ออ

อ อู เอ ไอ โอ เอา ถฎา ภภา ภาซอ ให้ภษาฯ

พระคาถาเสกษะตลก ตัดเพดานและทำผงผัดหน้าเตงตัวคนัก

๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

เท่านั้น ก็ถ้ามารดแต่งหน้าได้แปลกๆ คนดูคนฟังในสมัยนั้นดูเขาไม่
 รู้สึกหรือเห็นเป็นของเสียหยาบ กลับพากันชอบและสนับสนุนเสียอีก โดย
 ปรากฏว่าได้รับนิมนต์ไปสวดประกวดประชันกับการเต้นอย่างอื่นบ่อยๆ
 แต่มักจะชนะการเต้นอย่างอื่นเพราะเรียวร่องคนดูได้มากกว่า มิใช่เดาว่า
 คนที่สวดพระธัมมกถาว่านักร้องสวดคฤห์ดีมากกว่า ขอนเห็นจะจริง เพราะ
 เขาหัดทวงว่า สิ่งที่จะทำให้เกิดขบขันนั้น ต้องเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิด
 “ความรู้สึกต่อความขัดแย้งกัน (ของสิ่งทั้งหลาย)” (sense of the
 incongruous) เพราะไม่ว่าพระท่านจะเต้นจะทำได้ แต่ท่านก็เต้นได้
 ทำได้ จึงล้นๆ ขบขันมาก ด้วยเหตุนี้ สวดพระแต่ก่อนโน้นจึงล้นๆ นาน
 โดดโผนเอากการไม่แพ้การเต้นมหรสพอย่างอื่น วิธเต้นของนักสวดพระ
 เท่าที่เคยฟังเดาว่า มีขบขันพิสดารมาก แต่ดูเหมือนนักสวดคฤห์ดี
 จะได้รับช่วงเป็นสมัยมาบ้าง จึงไม่จำเป็นและไม่ประสงค์จะนำราย
 ละเอียดมาเล่าในที่นี้ นับว่าสวดพระเป็นบ่อเกิดแห่งคติประเภทตลก
 ขบขันที่สำคัญด้านหนึ่ง เขาใจว่าเนื่องจากทางการคณะสงฆ์ได้ปรับปรุง
 การศึกษาในพระบรมพุทธศาสนา โดยเฉพาะ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงพระนิพนธ์แบบเรียนธรรมและวินัย
 ทรงจัดให้มีการศึกษาธรรมและบาลี ซึ่งค่อยๆ แพร่หลายออกไปโดย
 ลำดับ สวดพระจึงค่อยๆ เสื่อมลงๆ แดวกสู่ญไป ถ้าว่ากันในแง่คติป
 ที่ล้นสู่ญไปเสีย ก็เป็นสิ่งน่าเสียดาย แต่ถ้าว่ากันในแง่พระธรรมวินัย
 ที่สู่ญไปเสียได้นั้นก็ดีแล้ว ข้าพเจ้าตั้งนัยฐานโดยเดาว่า มูลเหตุและ
 ความเป็นมาของนักสวดพระคงเป็นดังกล่าวน

นักสวดคฤหัสถ์

ส่วนนักสวดคฤหัสถ์นั้น เวลาสวดก็ใช้คาถาบริบทของหน้าคนละเต็ม
 เหมือนกับพระ เข้าใจว่า สวดคฤหัสถ์ก็คงมีกำเนิดหรือเอาอย่างมาจาก
 สวดพระอภิตตพราหมณ์ เพราะก่อนจะดำเนินเรื่องเดิน ก็นั่นนั่นด้วยสวดบท
 บาดว่า กุสลา ฐมา อกุสลา ฐมา อพยากตา ฐมา ฯลฯ
 เหมือนกับบทพระสวด และเข้าใจว่า นักสวดคฤหัสถ์นั้น แต่ก่อนคงจะ
 เคยบวชและเป็นคนสวดมาแต่ครั้งยังเป็นพระ เมื่อสึกออกมาก็เลย
 มาเดินเป็นคนสวดคฤหัสถ์สืบมา ตั้งมานานหาหนาทเรียกนักสวดคฤหัสถ์
 แต่ก่อนว่า “ทิด” เช่น ทิดอ่ำ ทิดขวาน ทิดสี่ ทิดจอน เป็นต้น สวด
 คฤหัสถ์สวดบทหนึ่ง ๕ คนเหมือนกัน แบ่งหน้าทบทเป็นศวกแม่ศวก ๑ ศวก
 คอต้อง ๑ ศวกภาษา ๑ และศวก “ศุ” ๑ ผู้ทบทหน้าทบทเป็นศวกภาษานั่น
 ต้องทบทหน้าทบทเป็นศวกนางหรือศวกด้วย ๆ งาม ๆ ด้วย แต่เรียกทบทสวดว่า
 “รำน” ไม่เรียกว่า “เตยง” เหมือนทบทพระสวด ศิลาและวชิระเดิน
 ของสวดคฤหัสถ์หมดอย่างสุดแต่จะ “เตยมน” กันจนเดิน แต่ต้องมี
 หลักการและแบบแผนของการเดิน และหลักการเดินที่เป็นส่วนสำคัญ
 ของสวดคฤหัสถ์ ก็คือต้องเป็นเรื่องตลกทชวนให้ผู้ฟังเกิดสันทน
 หัวเราะฮาตัง ๆ จนท้องคืดท้องแข็ง หน้าหน้าตาให้ตลกตลกตลอดเวลา
 แบบแผนและหลักการเดินของสวดคฤหัสถ์มีอยู่อย่างไบบ้าง โปรดอ่าน
 เรื่อง “สวดคฤหัสถ์” ของคุณ มนต์ ตรีวราโมท ซึ่งกรุณาเขียนมอบไว้
 ต่อไป

สวดคฤหัสถ์^(๑)

การเดินของสวดคฤหัสถ์^๑ เป็นที่แน่นอนอย่างไม่มีปัญหา ว่า
สืบเนื่องมาจากสวดอภิธรรมและแยกแยะพลิกแพลงให้บังเกิดความสนุก
ขบขันของพระ เพราะท่านผู้ทรงมีสวดได้เห็นการสวดต่อระหว่างสวดพระ
กับสวดคฤหัสถ์ก็ยังมีอยู่มาก ในชั้นแรกนักสวดคฤหัสถ์ถนัดคนเดียว
เคยเป็นนักสวดเมื่อครั้งยังอุปสมบทอยู่ แต่เวลาสึกขาทออกมาเป็น
ฆราวาส แต่ในชั้นหลังๆ ซึ่งการสวดแบบโตดโผนได้หมดไปจากวงการ
ของพระภิกษุนักสวดแล้ว ผู้ใดจะเป็นนักสวด จึงผูกหัดราเรียนกันขึ้น
ในขณะที่เป็นฆราวาสนั่นเองทั้งสิ้น แต่ถึงกระนั้น วิธิการเดินของสวด
คฤหัสถ์ก็ยังรักษาคำนานไว้ให้ชนรุ่นหลังต่อๆ มาได้ทราบถึงความเป็น
มาได้อย่างชัดเจน เช่น นักสวดชุดหนึ่ง มี ๕ คน เรียกว่า ดำรับ ทุกคน
ถือคาถาบริวาร และข้างหน้าผู้สวดมคฺฐพระอภิธรรมตั้งเป็นคน ตั้งดำคาถา
ทศศักดิ์คอยเรียกการเดินของตนว่า “สวด” และใช้คำบาลีในการสวดอภิธรรม
เล็กๆ น้อยๆ มาเป็นหัวข้อที่จะเดิน

ผู้ที่เคยมีชื่อเสียงในการสวดคฤหัสถ์รุ่นเก่าตกตายมาจากสวดพระ
ซึ่งไม่มีสวดเหลืออยู่เลย แต่ยังเป็นตระกูลกันอยู่จนบัดนี้ ก็มี นายนิล
นายชวน นายอ่ำ หวดงกตอมโกศลศักดิ์ (จอน ต้นทรเกศ) และ
หวดงเพราะดำเนียง (ตั้ง ตั้งวาท) เป็นต้น ท่านพวกนี้ ขณะเมื่อยัง

๑. เรื่อง “สวดคฤหัสถ์” นี้ คุณมนตรี ตราโมท มีความเชื่อเพื่อเขียนมอบให้ไว้

สวดอยู่ ก็ใช้คำนำหน้าชื่อว่า “ทิด” อันเป็นเครื่องหมายว่าได้ลงมา
จากพระ ดังได้กล่าวแหว่ข้างตน

ลักษณะและตำแหน่งหน้าที่ของนักสวดแต่ละคน

อันวิช่เงินของสวดทุกชุดกัน ผู้บัญญัติแบบแผนได้จัดแบ่งออก
ไว้เป็นชุดๆ แต่ละชุดมีวิธีการแปลกๆ กัน และมีข้อควรนอบน้อมกัน
ต่างกันไปคนละอย่างทงหน แต่ที่ชุดต่างๆ ที่แยกแยะออกนี้ หาได้มี
ของบังคับตามชุดเป็นการตายตัวว่าจะต้องเรียงเป็น ๑-๒-๓ ไม่ เมื่อ
ได้เริ่มต้นตามแบบแผนแล้ว ใครจะพอใจแยกไปออกชุดไหนก็ได้ ซึ่ง
แต่แต่ “แม่คู่” จะเป็นผู้นำไป

นักสวดทั้ง ๕ นั่งเรียงกันตามลำดับจากซ้ายไปขวา (ของผู้ดู) มี
ตำแหน่งดังนี้

๑. ตัวต้อย คือตัวตลก มีหน้าที่ทำความขบขันให้แก่ผู้ชม ตั้งใจ
ที่จะนำความขบขันมาสู่จะเป็นขดแย่งหรือโหดโผนใด ๆ ก็ได้ทั้งนั้น แต่
ว่าการพูดหรือร้อง หรือแสดงลีลาท่าทางที่จะให้เกิดขบขันนั้น จะต้องอยู่
ในแบบแผน ไม่ใช่ปล่อยเป็นพาหวมทั้งออกนอกต้นนอกทาง ผู้มีตำแหน่ง
นี้ จึงควรมีอุปนิสัยระชวนอยู่ในตัวเป็นทุนไว้อย่างหนึ่ง แหว่กเป็น
คนช่างพูดขบขันๆ มีปฏิภาณดี แม้นแบบแผน และรู้ทาทาจะเด่นชัด
ให้เกิดอารมณ์ขบขันได้โดยไม่เคอะเขิน

๒. แม่คู่ (หรือ คอหนึ่ง) มีหน้าที่ขนคนบพ และนำทางที่จะ
แยกไปเล่นชุดต่างๆ ทั้งต้องเป็นหนักและชกใช้ให้เกิดขบขันจาก

ควดถกด้วย ผู้มาแทนจะคงเลี้ยงดะดั่ง แม่นเพดง แม่นวช
การแต่งทก ๆ อย่าง แะรู้หนทางของผู้นทจะลัดแทรกแซงเข้ามา
ในปัจุบันได้เป็นอย่างดี

๓. คอสง มหนาทเป็นผวยของแม่ค คอยชักลัดเพิ่มเติม
ในแง่ขบขันต่าง ๆ เป็นหตถยในการร้องเมอแม่คได้ขนคณมาแะ
แะด้ามารททำหนาทแทนแม่ค เพื่อผดตเปดยให้แม่คได้พกผอนดวย
ดงนน ถ้าจะให้ดจรง ๆ ผทเป็นด้าแห่งคอสงน จะคงมคณด้มบด
ได้ดัยกนกับแม่คทุกอย่ง

๔. ตัวภษา มหนาทเป็นดวเอกในทางล้วยงาม เช่นเป็นดว
ภษาต่าง ๆ แะดวนางเป็นคณ ดงนน ผทเป็นด้าแห่งน นอกจากจะ
มีเลี้ยงด ร้องเพดงได้ต่าง ๆ แะพุดเดียนด้าเนียงภษาต่าง ๆ ได้ชัดเจน
แะ ยังจะคงประกอบดวยรูปดักษณะอันเหมะด้มทจะแะงตัวให้
ดงงามได้ดวย

“ ฟน ” ๔ อย่างของนักสวดคฤหัสถ์

วชเณของสวดคฤหัสถ์นน นักล้วยดง ๔ ตำแหน่งจะนงเรียงกน
ดงกถาดแะ ทกคณถอดบดบงหน่าอย่างพระล้วย มคพระอภธรรม
ดงวอฆางหน้า บนหตถคพระอภธรรมดงเทยนด้าหรบคตเงนวางวถ แะ
ถาดบถนนมไฟฟ้า กตงคระเกยงถาน ๒ ดว วอบนหตถคพระธรรมน
เวดทควภษาหรือควดยจะแะงควผดหน่าเขียนหน่าใด ๆ กนงชนเขา
ชนฆางหนง เอยงถาดบดบง โดยชดตามถาดบดวอภขาทชนเขา

วิธีเล่นของนักสวด

เมื่อนักสวดทั้ง ๕ ครบคำรับเข้านางทวยพรร้อยตามลำดับแล้ว ในสมัยโบราณแม่ครูจะนำชน โดยใช้เสียงเปล่าเป็นเสียงเดียวว่า “เออ เอ้อเออ ๆ ๆ” แล้วทุกคนสวดรับหลาย ๆ ครั้ง และค่อย ๆ ถีเข้าไปทุกที เป็นการตบเสียงเดียวกัน แล้วจึงชน “เอ๋ย ๆ..... สด้า ๆ สด้า” ค่อยไป แต่ในสมัยหลัง ๆ นั้น การตบเสียงดังกว่าแล้ว ได้เลิกใช้กันไปหมด เริ่มต้นด้วย “เอ๋ย ๆ..... สด้า” ทเดียว เมื่อได้สวดเป็นทำนองด้วยบท “กุสิดา ชมมา” ไปจนถึง “กามาจร” ด้วยก็จะแทรกตลกนิดหน่อย เช่น ร้องว่า “ซิว” อันเป็นเสียงไถ่คนกา เป็นคน แฉวกแยกไปออกดำ ซึ่งโดยมากเป็นเพลงสรวลเพลง โดยคล้องกับแม่ครูร้องต่อลำดับกันคนละคำ ให้ตัวภาษาและตัวศุภราทำท่า ดังบทต่อไปนี้

คอสองร้อง: โอเจ้าดวงพวงพุ่มประทุมเมศ
แต่นกเค็ชส์สุดตาไม่งามเหมือน
แม่ครูร้อง: งามตระการบานแบ่งรับแสงเดือน
เหมือนจะเดือนภุมรินทร์นิลนาค
คอสอง: อันนารมีโฉมวิไลดกชน
ดังจะชักชวนชายให้ผ่านผอม
แม่ครู: ไม่เกรงว่าท่านผู้ใดใจประนอม
ฉันไม่ยอมยกให้ใครประครอง

เวลาที่คอสองร้อง ตัวภาษาจะเป็นผู้ออกทำท่าตามบทร้อง เมื่อถึงเวลาแม่ครูร้อง ด้วยก็จะเป็นผู้ออกแสดงท่าตามบทบาง และเมื่อดนจบด้วยคาถาบทบรรเลงตามบาง ตามสมควร สดับกันไปทั้ง ๕ คำ คอกจาก

แม่จะนำเขาเนื่อพระธรรมอีก คงแต่คำว่า “อุปพนัน” จนถึง “โผฏฐัพพารมมณิ วา” แดวจึงแยกออกเตน ทเรียกว่า “หนากราว” คือแม่ครูของเบณฑานของอย่างลูกของเพลงกราวนอก ควภาษากตกลองกราวนอก เขาจึงหว่าเพลง ควดยกเขาแทรกประกอบ มัดตดลก ซักเรื่องกลอง แดะอื่น ๆ เด็ก ๆ น้อย ๆ แดะแม่ก็ให้นำออก “ดาจันกาทบทยกราว” เบณฑานของเพลงจีนเขาห้องท่อนคน^(๑) ให้ควภาษาแะควดยออกว่าทำบทยประกอบ ซึงบทยทรงนมนมต่าง ๆ กัน เช่น โจโฉกับกวนอู ซียันกัยกับโกซุบัน ซิเต้งซันกับโซโปถอง แะมาเฉียกกับโจโฉ เบณฑาน ในตอนนกเตนตดลกนไปอีกพักหนึ่ง ในที่สุดแม่ก็นำกลับไปเขารองทำนองกราวนอกอีกท่อนหนึ่ง พอร้องหมดแเดว ควดยกตกลองเพ้อเจ้อไปพอกครว แดะกวเริ่มเขาชดภาษาจีนต่อไป โดยแม่เป็นผู้นำคบท

ออกชุดจีน

ชุดภาษาจีนมววจเตนตงน เริ่มด้วยแม่ใช้ให้ควภาษาไปตทพทโดยนตกลองอยนณ ก็ไม่ได้ควม จังใช้ให้ควดยออกไปบ้าง (ตอนนควดยจะเตนตดลกถ่วงเวลาให้ควภาษาเต่งควดย) แดะควภาษากเกรนเบณฑานของจีนให้พังกอน ทำนองทเกรนเบณฑานภาษาจีนน มักเบณฑานแะแะให้โหด่า เมื่อตดลกพ้ง แะเต่งภาษากนจีนเบณฑานทเริงว่าพดไทยได้แเดวกพดกับแม่ก็ ถามซือเฉียงทุกคน (เป็นการประกาศตัว) แะควภาษากบอกควมประเต้งควมาในงำนน ๆ (ตามเหตุการณทแะเต้ง) แะจะรวมแะเต้งควม แะจะแะเต้งเบณฑานแบบจีนหรือไทย ตดตงแะเต้งเบณฑาน

๑. เพลงจีนเข้าห้องเป็นเพลงดนตรีของเก่า มี ๒ ท่อน สวดคฤหัสถ์ใช้เฉพาะท่อน ๑ ละคอนร้องใช้เฉพาะท่อน ๒ ในการร้องส่งดนตรีจึงจะใช้ทั้ง ๒ ท่อน และท่อน ๒ มักจะใช้ไปเค้นวน้ำทอนต้น

ตัวภาษาจึงนำแสดงตามแบบจีน เช่นเขาเจ้า (ทรงเจ้า) เป็นต้น ตัวดุษ
กตตดถวเอยไป แดงจึงเปลี่ยนเป็นแดงแบบไทยบ้าง ตัวภาษา
แสดงนำโดยตำแหน่งคงเป็นจีนอยู่ โดยมากมักเป็นเรื่องราวมเกียรต
อิเหนา เพงตอเรือ ขบเตภา และเทศน์แหล่มหาพน ตัวดุษเอย
ดตอช แดงกลับมาเล่นวงดนตรี ตดกแปดให้ผดพง ในที่สุดตัวภาษาก
ดากดบ แต่ขอให้องตำเพราะๆ ดักเพง จึงร้อง “ตำดงจัน” เป็นหมด
ชุด คอไปกัแถวแต่แม่จะนำไปแสดงชุดใด ซึ่งมีอยู่มากมายหลายอย่าง
แต่จะนำมากล่าวเฉพาะชุดใดเห็นกนอยู่เป็นพันทวๆ ไปตามสมควร

ออกชุดญวน

ชุดภาษาญวน การแสดงก็มีตัวภาษาแต่งเป็นนาง ซอเหลย
(สมัยโบราณ ซอด้กาเอี่ยม) ไปหาหดวงตา ซอของคไถ (ตัวดุษ)
ปรารภว่าตำมคาย ขอใหช่วยตรวจดูชะตาราคี ฝ่ายหดวงตากรกนาง
แสดงททำดางๆ แดงนางจึงขอตะกรุดมหานิยม หดวงตาขอให้รำพด
เป็นการแลกเปลี่ยน (บางคนกรำโคม) นางจึงรำพดถวาย เด็จ
แดวจะดากดบ หดวงตาก็ไม่ให้กดบ บิดประตขงไว้ นางจึงว่าจะขอ
เลี้ยงตามประเพณีญวน ถ้าเลี้ยงตามพบจะยอมเป็นค การเลี้ยงนบางท
ก็แสดงเลี้ยงเป็นคำพด บางทกเป็นคากดอน ในที่สุดหดวงตาก็เลี้ยง
ตามพบทกครง นางจึงยอม แต่เกยงว่าประเพณีญวน ถ้าศพตำมยังไม่ได้
เผา จรมตำมใหม่ไม่ได้ เป็นขุเหนอผ ต้องขอทำศพตำมก่อน หดวงตา
จึงยอม ดอนนกกแยกไปแสดงการตวดกตงเตก เผาห้วยมราช เดินดัก
กนออกพกหนง จึงหมดชุด

ออกชุดมอญ

ชุดภาษามอญ ก็ชุดบวชมะโตด เริ่มเรื่องว่า มะโตดทะเลาะกับเมียซึ่งชื่อนกจันทน์ แล้วยกไปบวช เมียตามไปได้ยินเสียงกำลังด่าตนมณคยบ่นกฏีกจำไต เรียกให้ออกก็ไม่ออก จึงคิดบายหยอกว่าตนเองชื่อนกจันทน์จริง เป็นคนขยททายวณน ไม่ใช่เมียของมะโตด ที่มานกจะมนนตไปในการทำบุญที่บ้าน มะโตดออกมาพบเมีย ถูกจันทน์จึงบังคับให้เลิก มะโตดไม่ยอม นางจึงร้องดำเนินเชิงถามว่าโกรธเคืองเรื่องอะไรจึงหนีมาบวช และพรรณนาถึงการที่เคยอยู่ด้วยกัน เขาอกเขาใจกันมาต่าง ๆ มะโตดก็คงยื้นคำ นางจึงว่าถ้าไม่เลิกจะกินยาตาย มะโตดก็ไม่หวั่นไหว บอกว่าขอถือตามปฏิญาณ คือบวชให้ครบ ๗ พรรษาจึงจะเลิก แล้วยกไป นางถูกจันทน์แกล้งทำเป็นกินยาตาย กลุ่มดอบบัษณายพบเขารับเข้าไปบอกมะโตด มะโตดรับออกมาดู โศกเศร้าว่าพันต่าง ๆ และบอกว่าจะเลิก นางดีใจดีใจขึ้น แล้วยหาความว่าพระทบวชให้นนรกนาง จึงบวชให้มะโตดเสีย มะโตดจึงตกดงลึก แต่ให้หาการเดินมาดลอง ตอนนีกแยกไปเป็นชุดอื่น ๆ เช่น ตะคอนหรือเพรงน้อย ตามแต่คิดว่าชุดต่อไปจะเดินอะไร

ออกตะคอน และเพรงน้อย

ถ้าเดินตะคอน ก็เดินเป็นตะคอนนอก เรื่องไกรทอง ตอนไกรทองลงไปตามวิมาดา ซึ่งแม่ลูกบคอต้องผู้ทำหน้าที่ถูกก็แกล้งตัวต้อยต่าง ๆ ในเมือร้องให้ว่าตามบท

ถ้าเดินเพลงน้อย ก็เดินแบบเพลงเก๋กัน ความขบขันน้อยที่แม่คู่
กับคอต้อง ซึ่งทำหน้าที่ลูกเพลง คอยรับแกล้งตบตบและเขาข้างตบ
นาง (คือตบภาษา) เวลานางร้อง ก็รับเรียบรอยหรือเดินให้หนักขึ้น
แต่เวลาตบตบของก็แกล้งต่าง ๆ เช่น ตบตบร้องว่า “พี่แบบประตือเตยคำ
กตางคินกตางคำแทงใต้” แม่ก็แกล้งคอต้องกรับว่า “ตตะซ่า เตยเคดต
พอนางแกลว่า “ฮายโก้นาคำจ้านน มึงจะเคยไปชนบ่อนไหน” กรับ
ว่า “ตตะซ่า โกรหม” บ้าง หรือท่อนเป็นอูปมกตต่าง ๆ บ้าง ตบตบ
ก็โกรธหนักขึ้นทุก ๆ ท่อนจะไม่เดินด้วย นางจึงกลับร้องปดอบ เช่น
นางร้องว่า “เรามากินเกดอกคนคนตะซาม ใครจะกินนาก่อนใคร ถ้าพรอ
งว่าเกดอเคม รกนอองไม่เคมหน้าใจ” แม่ก็กับคอต้องกรับว่า “ตตะซ่า
เกดอหวาน” ครั้นตบตบเห็นวาคู่กรับถูกใจตัว ก็กลับเขารวมเดินด้วย
ต่อไป แต่ในท่อนสุดท้ายก็แกล้งหนักยิ่งกว่าเก่าไปอีก ตบตบจึงบอกเด็ก
ก็เบนนอนหมดชุด

ออกชุดแขก

ชุดภาษาแขก การแต่งชุดภาษาปดก้อยยเหตงาน จะต้องร้องดา
แบบทวนของของภาษาที่จะแต่งเป็นกานาเดยก่อน เรียกกานา “จวนหา
ภาษา” การแต่งชุดภาษาแขก ก็เริ่มด้วยร้องเพลงแขกเป็นกานาจวนหา
ชกอน แล้วจึงเขาแต่งตามแบบที่ของการแต่ง ซึ่งมีอยู่หลายอย่าง
ด้วยกัน และบางอย่างตบภาษาก่อนออกก่อน บางอย่างตบตบก่อนออกก่อน
เช่น ชุดแขกผอมเมย ตบตบออกก่อน แยกให้พระอาทิตย์ แยกรด
นามนต และแขกเจ้าเช่น ตบภาษาก่อน ชุดแขกเจ้าเช่น บางท

ในภาษาของนักสัตว์ดเรียกว่าแฮกส์ เพราะนักสัตว์ทั้ง ๕ คนต้องแต่ง
ตัวและแต่งท่าทางด้วยกนกทั้งสิ้น

ออกชุดลาว

ชุดภาษาลาว เริ่มด้วยแม่ครองเพลงจวนหานาภาษาลาวชนกอน
โดยมากมักเป็นเพลงลาวคำหอม ต่อจากนั้นนักเริ่มผลัดกันร้อง คือตัว
ภาษาร้องและรำทำท่ากอน เมื่อแม่และคอสองจบแล้ว ตัวคุยก็ออก
ร้องและรำทำท่าบ้าง ต่อจากนั้นนักตอกถอนกนระหว่างตัวภาษากับตัวคุย
การตอกถอนของตัวคุยมักจะเอนเอียงให้เห็นไปในแง่หยาบ แต่แถวก็หา
ทางเดินไปเป็นไม่หยาบ เช่น ภาษาร้องชนตนว่า “ข้างชนตอนหงาย”
ตัวคุยก็ตอบว่า “ชควายไปแทงเรต” ดังนเป็นตน ต่อจากนั้นตัวภาษา
ร้องลำลาวต่าง ๆ มีลาวแพน ลาวพวน หรือลาวอะไร ๆ ตามถนัด
ตัวคุยก็แต่งสอดแทรกบ้าง ซึ่งมีชื่อเป็นเพลงคู่กันกับทศภาษาหรือ
แต่ไม่ใช่ชื่อเพลงจริงทั้งนั้น เช่น ตัวภาษาร้องลาวลำปาง ตัวคุยจะ
ร้องลาวลำปวน ภาษาร้องลาวเซียงใหม่ ตัวคุยจะร้องเพลงลาวเซียงเก่า
หรือลาวถอนตอน ดังต่อไปนี้ก็ได้อีก ถ้าตัวภาษาร้องพระลอตามไก่
ตัวคุยก็ร้องพระลอตามเบ็ด ขัดกันเรื่อย ๆ ไป สักพักก็หาทางเดินตาม
แบบแผนของลาว เช่น แอว คมึง เป็นต้น แถวก็หมดชุด

ออกชุดพม่า

ชุดภาษาพม่า แม้จะเริ่มร้องลำจวนหานาเป็นภาษาพม่ากอน แล้ว
ก็ออกเดินเป็นวงต่าง ๆ กัน มีชุด พม่าชนควาย พม่าตกลอง หรือลูก

เกยวแม่ ชุตตูกเกยวแม่นน คำนเนรเองว่า ญิงผู้หนึ่งล้ามตายตงแต่
 ลูกยังเด็ก ๆ และเมตลกพดตกนมาตงแต่ลูกยังเด็ก ฝายแม็กเกยวตาม
 หาดก ครนรู้ถ่านทอยของตูกแดง กรองเบนเพลงเรยักตูกให้ออกมาหา
 ครนตูกออกมาเห็นแม่ด้ระด้วยกนกกรก จังรองเพลงเกยว เรยักว่า เพลง
 พมาเกยวกน ครนนางไมยนิยยอมแดงกตูกตบ เบนหมดชุต

ออกชุตเขมร

ชุตภาษาเขมร เริ่มด้วยเพลงจวนหานาภาษาเหมือนกัน แต่โดย
 มากเพลงนำชุตเขมรนั้น มักใช้เพลงเขมรเขาเขี้ยว และใช้บทในดับ
 ขอมคำตัน พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
 นริศรานุวัดติวงศ์ ทว่า “ตั้งโทษเกิดผู้กอบ บุญราย หนึ่งเฮย” คือ
 จากนวนิพนธ์ภาษาจิงเริ่มเกรนทานของเขมร แดวคอด้อง แม็ก และตวตูก
 กเกรนบาง ทดระคนตามลำดับ จากนวนิพนธ์ภาษาจิงรองแะระออกกราทำทา
 โดยเฉพาะชุตเขมรนั้น ตวภาษาแดงเบนชายหนุ่ม ตวตูกแดงเบนนาง
 ชังกตบกนกับชุตอื่น ๆ แต่การแดงตวนางของตวตูก กคงให้นางเกลยด
 และขบขันตามหนาบทประจำของตน การดำเนินเรื่องมว่า ชายหนุ่มเบน
 คนเจ้าชู้ มีเมียมาก แม็กแนะนำว่า มีผู้หญิงด้วยคนหนึ่งอยู่ในบ้าน
 นั้น ชายหนุ่ม (ตวภาษา) จังรองเกยวเรยักไหนางออก พอนาง (ตวตูก)
 ออกมา ชายหนุ่มก็แดงขะแยงได้กตบ แต่นางไมยอมกตบ
 อ้างว่าถาหากออกมาพบใครแดง ก็ตองเอาผ่นเบนผวให้โตจิงจะกตบ
 ชายจิงรองว่ากถาต่าง ๆ เบนเพลง นางกรองโคตบ เรยักว่า เขมร
 แกกน ครนชายทนความด้านของนางไมไหว ก็ตองหนีไปเอง ก็หมดชุต

ออกชุดฝรั่ง

ชุดภาษาฝรั่ง เมื่อได้ร้องเพลงจั่วหน้าภาษาซึ่งโดยมากใช้เพลง
 ฝรั่งเก่า ๆ จบแล้ว ก็เขาดำเนินเรื่อง เริ่มด้วยบอยออกจัดโต๊ะทำความสะอาด
 โต๊ะอาต รอเวลาให้ตัวภาษาแต่งตัวเป็นแหม่มเสร็จ ตอนนั้นแม่กับ
 คอต้องร้องเพลงมารช ตามถนัด แหม่ม (ตัวภาษา) เกินทำนองฝรั่ง
 แล้วออกมาพูดเป็นภาษาฝรั่ง ถามทุกสิ่งกับบอย เป็นเชิงชวนให้คิด
 เช่นถามว่า มเมยเดวหรือยัง เป็นต้น ในที่สุดถามถึงการจัดโต๊ะว่า
 มอะไรบ้าง เสร็จหรือยัง บอยก็ตอบว่า มีทุกอย่างและเสร็จแล้ว
 แหม่มก็กดตัวให้พร บอยเป็นคนแปล ครั้นแหม่มบอกให้ทำความสะอาด
 อีก บอยก็มักจะใช้วิธีเซดตะเกียงตามที่ตั้งอยู่บนตู้พระธรรมข้างหนาน
 เอง ต่อจากนั้นแหม่มจะร้องเพลงและเดินรำไปตามจังหวะประมาณ
 ๒-๓ ท่อน แล้วกลับมาร้องเป็นเพลงถามบอย โดยมากใช้บทที่ตนว่า
 “เทพยพินดินดาตบ” (ซึ่งเข้าใจว่าเดิมคงเป็นคำภาษาฝรั่ง ภายหลัง
 ถูกดัดเข้ามาให้เป็นภาษาไทยตามเสียงจึงไม่ค่อยได้ความ) บอยก็แปล
 ให้คนดูฟังว่า แหม่มนบนเกยตัว และแล้วก็กลายเป็นร้องแกล่น แหม่ม
 ซักต่าง ๆ ให้เป็นไปในแง่ความซนของบอย เช่น เคยฉิ้งราว ถูกใส่
 กุญแจมือ หงสเบนรอยอะไร จนบอยต้องห้าม แหม่มจึงหยุด แล้ว
 บอยก็ร้องถามบางเป็นเชิงเกี้ยว เช่น ร้องว่า “แหม่มจ่านายห้างไปไหน
 ฉนั้นเห็นหายไปเป็นหลายราตรี ฉนั้นจะบอกกถุนายแหม่มกระดาก ฉนั้น
 จะออกปากให้ฉนั้นกระดากเดมท” เป็นต้น พอจบแกล่นแหม่มก็ตาเขา
 เป็นหมดชุด

อันชัดเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ของสัตว์คฤหัสถ์นั้น มีมากมาย แลแต่
 คณะใดจะมีความคิดแยกแยะออกให้แปลกและซับซ้อนตามความสามารถ
 ของตน ซึ่งไม่อาจที่จะนำมาฝากให้ครบถ้วนได้ เพราะการประดิษฐ์
 ถ้างของศิลปิน ย่อมไม่มิตสิ้นสุด แม้ภาษาเดียวกัน ก็อาจแสดงผิด
 แปลกแตกต่างกันได้ ข้อสำคัญก็อยู่ว่า ถ้าแสดงภาษาใด ตัวภาษา
 และศัพทมูลจะต้องพูดเป็นสำเนียงของภาษานั้นให้ได้สนิทสนม และการ
 ร้องเพลงก็แม่นยำ มีทำนองไพเราะตามภาษานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้ง
 แสดงการตกซับซ้อนได้อย่างแนบเนียน โดยทั้ง ๔ คนรู้ของทางที่จะ
 แสดงกันเป็นอย่างดี

ข้อความเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับสวด

ข้อควรระวังอย่างหนึ่ง แม้กับข้อต้องรวมกัน ในภาษานัก
 สวดเรียกว่า “โน” เช่น เมื่อศัพทมูลหรือศัพทมูลรองเพลงน้อยลงแล้ว
 การทบทวนและข้อต้องเป็นดกครบถ้วน มักพูดเป็นทวนกันว่า “โน” รับ
 เพราะเป็นคนหนึ่งอยู่ข้างโน และซ่อนหน้าอยู่ในตาบดพร ไม่ได้ออกมา
 แสดงตัว เหมือนลูกกระดอนบางชนิดที่ซ่อนอยู่ในฉาก กับคำว่า “ออก”
 ของศัพทมูลหรือศัพทมูลนั้น ก็ได้หมายความว่าออกมาแสดงจนถึงหน้าอก
 สวดอย่างละคอนหรือดก การออกของสัตว์คฤหัสถ์ มีเพียงเบ็ดเตล็ดตาบดพร
 ออกให้เห็นหน้าและตัว แม้จะยกเขวขึ้น หรือที่ลัดถึงขึ้น ก็คงแสดง
 อยู่ประจำททคนตนเอง ออกอย่างหนึ่งก็คือตาบดพร ตาบดพรททอนน
 แม้คนใดจะมโนหน้าทออกแสดงที่ทอย่างไร ถ้าไม่ถึงแก่จำเป็น (เช่น
 ราชภัฏ) แล้ว จะไม่วางตาบดพรเลย และกตาบดพรนเองสำหรับใช้

เป็นเครื่องประกอบท่าทางต่าง ๆ เช่น ถอร่าแท่งยาว เป็นต้น ประโยชน์
ของดาตบตรอกอย่างกว้างใช้ตบตรงหลังบ้าง ตรงดาตบตรอกของอกผู้หนึ่ง
บ้าง เป็นการห้ามให้หยดลอยคำหรือทวารานน

เรื่องลวดคฤหัสถ์ เทาตกดาวมาน กตเหมือนจะทำให้ท่านผู้อ่าน
พอนึกเห็นเคาการเดินได้บางตามลุ่มควรแล้ว จึงขอยกไว้เพียงนี้

ลวดคฤหัสถ์อาจเป็นต้นเดิมของตลกโชนและจำอวดตะคอง หรือ
ตลกโชนและจำอวดตะคองอาจสืบเนื่องมาจากลวดคฤหัสถ์ หรือมีส่วน
สัมพันธ์ในการยืมคิดแปลแห่งการเดินของกันและกันมาใช้บ้างก็ได้ แต่
เท่าที่ทราบมาตลกโชนกับจำอวดตะคองย่อมมีวาทะการต่างกัน จะ
ทราบได้จากวิธีเดินของตลกและจำอวด ซึ่งคุ้นจนมานานคยนเรศกรรณา
เขียนเล่าเรื่องมอบให้ไว้ ดังต่อไปนี้

วิธีเดินของตลกและจำอวด^(๑)

ตลกโชนตะคอง

ตลก หรือ จำอวด คือผู้ทำหน้าที่สร้างความขบขันให้เกิดแก่
คนดูคนฟัง ตลกส่วนมากเดินผสมกับโชนตะคอง และ ดิเก คีตป
ของตลกโชนตะคอง และ ดิเก ไม่เดิน “ลอยดอก” อย่างจำอวด
คำว่า “ลอยดอก” เป็นศัพท์ของการเดินตลกหรือจำอวดวิธีหนึ่ง คือ
เดินไปตามอารมณ์ ไม่ต้องอาศัยหลักอะไรยึด เดินขบขันออกไปตาม
อัคติโนมิต พอดีจิตจึงวกดงเสียทีหนึ่ง ส่วนตลกโชนตลกตะคองเดิน

๑. วิธีเล่นของตลกและจำอวด นี้ คล้ายกับมานคยนเรศ (เฉลิม เสวตนันท์)
กรุณาเขียนเพิ่มเติมให้ ซึ่งทำให้เรื่องข้างต้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณไว้ในที่นี้ด้วย

อย่างนั้นไม่ได้. ต้องอาศัยเรื่อง ต้องรู้เรื่องของไหนละคอนนี้ มีแบบแผนวางไว้ให้เด่น เช่น ตลกไหนตอนไหนที่พูดตลกและถึง ตลกต้องรู้ว่าการไหนที่พูดตลกไปทีละที แล้วเมื่อไรจบขึ้นเป็นเรื่องชวนหัวของตลกคนไหนมาตลก เช่นตลกในสมัยหนึ่งชอบนั่งหลับ ก็เอาเรื่องนั่งหลับมาเด่นต่อ แต่ต้องเป็นเรื่องตลกโดยมากทราบแต่เขาใจจึงจะขึ้น ดังนั้นเป็นคน หรือตอนไหนที่ ตลกกตัญญูว่าจริง ๆ ทำอย่างไร เบิกอะไรจากไหน เช่นถ้าชาวตลกเบิกจากคลังราชการ ราชวงศ์ตรึงตรึง ต้องเบิกจากแผนกอธิบดี อะไรเหตุนั้นเป็นคน หรือตอนตลกตามหมอมรักษากรมการรัฐ เมื่อตอนกรมการรัฐถูกตำหนักรุมรบจนหนีรอดมาได้ เมื่อคราวถอนวัง ก็ต้องรู้แบบว่าจะเด่นอย่างไร เช่นไปตามหมอมตำแยมาบ้าง ตามหมอมวดมาบ้าง หรือตอนตลกก็ถกถายถึง จ้าวอดหรือตลกที่เป็นฤษี ต้องรู้ไม่เด่นของทศกัณฐ์และหนุมานรวมทั้งวิธีการของคนพากย์และเจรจาด้วย แปลว่าตลกเด่นต่อเหตุการณ์คนกำลังสนใจอยู่ในเวลานั้นด้วย ดังนั้น ตลกจึงต้องมีปฏิภาณเฉียบแหลม มีความรู้กว้างขวางหรือความรอบคอบ มีวาทศิลป์แตกฉาน

ตลกละครคอนรำเหมือนกัน แบบแผนมีกำหนดไว้ให้เด่น ไม่ใช่เด่นไปตามใจชอบ หรือ “ดอยดอย” ถ้าเด่นผิดหรือไม่เข้าแบบ เรื่องละครคนเดียวหมด ถ้าหรับตลกละครคอนนอกมีวิชาเด่นมากกว่าละครคอนใน เพราะเนื้อหาเป็นตลกอย่างเดียวกับละครคอนชาคร ส่วนตลกละครคอนในเด่นแบบเดียวกับตลกไหน สันนิษฐานว่า ละครคอนนอกเด่นเรื่องสุวรรณหงส์พราหมณ์โตเป็นตลกขบขัน คู่กับเกศสุริยงแปลง ตลกนอกนั้นเป็นตลกแทรก ตอนกุ่มกุ่มแรกพบเกศสุริยงแปลง ตลกก็ต้องเด่นด้อยกับกุ่มกุ่มให้เข้าแบบ เช่นร้องตลกกุ่มกุ่มเป็นทำนองว่า “เอ้า

เกอแฉว ๆ" ๑๓๖ หรือเช่นตลกทเดินแทรกเมื่อพระไวยพบเปรตนางวัน
ทองแปดงในเรือนขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ ดังทกรม
ศีลปากรได้จัดแสดงมาแฉวณน ก็ต้องเดินแตะแทรกให้เขากนกับเรื่อง
๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖
ถาเดินเบนอนอย่างอนถอว่าผตเรื่อง

หน้าทอนและการแต่งกายของตลกโขนละครคน

ตลกโขน ตลกละครคน นอกจากแต่งเป็นตลกแทรกแฉว ยังต้อง
มหน้าทอน ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งอนโถมเข้าในการตลก เช่น เป็นคน
กนกตต เป็นคนกตศรัแมตง ยกเคยง เด็นด้าต้น เป็นต้น การแต่งกาย
ตลกหตวง นงผาเกยว สวมเสื้อกระบอก คาคตรประคต สวมหมวกห
กระคาย ผมชอก้อยในชตตลกหตวงซึ่งปรากฏนามมาแฉว ตลกทวไป
นงผาพนโดยมาก สวมเสื้อขนในบาง ต้องมผาขาวมายไบคตพุง
ขาดไม้ได้ เพราะผาขาวมาใช้เบนเครื่องประกอบได้หลายอย่าง เช่น
๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖
เบนปกนก เบนหอดศตวตาง ๆ ด้วย นอกจากนนยงใช้เบนนาค เบนง
๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖
เบนนงเหยนมา เบนอะไรได้สรวพต ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยโปรดเกล้า ๆ ทรงเตือกตลกทเดินจำวด
เก่ง ๆ จากคณะต่าง ๆ ที่เคยเดินถวายทอดพระเนตรเข้าไปไว้ในกรม
มหรสพ เช่น นายฮอต (ขุนดำราญสมิตุมข) นายสุข (แขก)
ครูแคล้ว (ขุนธมานประหาดักจ) เป็นต้น เมื่อเดินจำวดเกร็ด ๆ
ตอยดอกกพอไปได้ แคพพอเข้าเดินตลกโขนตลกละครคนไปไม่ได้เลย
เพราะเขาเรองไม่ถก อย่างนมบอย ๆ และเป็นอยู่เสมอ แก่ไม่ได้
ในทำนองเดียวกัน ตลกทเดินอยู่กับโขนละครคนไปแฉวแบบจำวด
๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖ ๒๖๖
กมิเขาเคาเหมอนกน

ตลกตามพระ

มาสมัยเมื่อเกิดละครคนสมัยใหม่ขึ้น คือ ละครโรง กมตลกเป็น
 ตัวสำคัญ ๓ เรียกว่า ตลกตลกตามพระ เห็นจะอย่างเดียวกับ “วิทยก”
 ของอินเดีย คือเป็นตลกคอยล้อตลกจึงหว่านพระเอกจะแต่ง เช่น
 จังหระในตอนเช้าพระเช้านางเป็นคน ตลกทมิฬในยุคนั้น กษัตริย์
 เสด็จมาทอดพระเนตรละครคนมาทอด คือ นายทง มาพมกต กับ นายออบ บุญคิด
 ตลกตามพระกเป็นเอกวิหิงทแต่งผิดไปจากตลกโชนตลกละครคน แต่
 กตอมแบบ ไม่ถอยคอกอย่างจำวด กต่ากคือ จะต้องรูเรื่องละครคน
 และวิหิงแต่งเป็นอย่างตลกๆ ตลกโชนและละครคนรำเหมือนกัน มาถึง
 สมัยปัจจุบัน ตัวตลกเขาแทรกเป็นตลกเรื่องตลกเดียว ทมิฬชกชตลกไทย
 หรือเทพไทย เช่น ถ้าหัด บุญหลง, ถ่มพงค์ พงศ์มกร, ตอกดิน
 กัญญมาตย์, ออบ บุญคิด (ซึ่งยังมีชกต่อมาด้วย) และเลี้ยงตลก
 คือ ถ่วง ทรัพย์ดำรง เป็นคน นอกจากนั้นก็มี จารุญ หนวดจิม
 การแต่งหน้าไปทางตลกอย่างเดียว บางทีก็แหกเรื่องออกไปโดย
 ถอยคอกเป็นพน พอถ่มควรแฉกวกเขาเรื่อง เสด็จเป็นชกของเขาไป
 ทีเดียว

ไม้ตะขาบ

ของจำเป็นสำหรับตลกหรือจำวดสมัยก่อน ๆ ก็คือ ไม้ตะขาบ
 เป็นไม้กระบอกผ่าซีก เข้ามักจะถากแฉกแฉกผิวนอกเลี้ยงจะได้เบาเมื่อ
 ทางตามปาดให้เบา ทางปาดยาบากให้ห่าง สำหรับเวลาจับตักจะได้กด
 ให้ปาดยาบาก ได้เต็มเลี้ยงตงไม่ค่อยเจ็บ แต่ถากคนจับไม่เป็นจับไม่ถูกก็

ไม้กระชานไม้เอาตเขาแถวไม้ดงแต่เจ็บปวดขยันทัก ไม้กระชานท้าวคล้าย ๆ
 กระชานสำหรับผูกชักได้ความหรือหนักที่จะรบกวนกินข้าวในนาหรือกิน
 ผลไม้ตามสวน เว้นแต่ไม้กระชานได้สัตว์เขาไม้ถากเถาผิว ไม้กระชาน
 ของตลก ถ้าเป็นไม้หนาและแข็งแรงมากก็เถาผิวและใช้มาจนถึงยุคน้ำจืด
 สมัยใหม่ เมื่อนั่งกางเกงดำกลแต่จึ่งเด็ก บัดนี้แม่ตลกโชนตลกตะคอง
 ก็ไม่ค่อยใช้แล้ว

ตลกกลีเก

ตลกออกชนตลกหนึ่ง ก็คือ ตลกกลีเก เล่นเป็นสำคัญในชุดออกแขก
 มีแขกเป็นควยชน มวยเต็นตลกออกไปคล้ายจำอวด เรียกว่า ตลกชักแขก
 วนเล่นมาก ตลกคนเมื่อแขกร้องเกรนในโรงสำมครั่งแล้ว เดินออกมา
 ร้องกลดางโรงพอสมควร แขกยกนิ้วให้พาทย์หยุด ตัวนายออกมา
 เจริญปราศรัยว่า “เสียงออกทกครกโครมหนาบานและหลังบาน คงจะ
 เป็นแขกบ้านแขกเมืองมา จำจะต้องเรียกคนใช้ออกไปดู” แล้วก็เรียก
 ตลกออกมาทักคน แยกเดินคางวชิกัน บางคนพูดภาษากับแขกไม่รู้
 เรื่องไม่รู้ภาษา บางคนขอให้แขกเดินสวดไหว้พระ บางคนก็เดินขอ
 หักเราจับมือแขกอย่างดีตามแถวทวนหัวบ้าง วางไว้ทอกบ้าง ดังท่าย
 จับมือแขกเช็ดกัน บางคนเดินขอพูดกับแขกจนเพี้ยนด้วยการตั้งภาษา
 แถวกนงแถวกนออนแถวกนย่นตั้งบกนไป บางทีตลกแขกทพูดไม่ชัด เช่น
 ถามแขกว่ามาด้วยเรืออะไร แขกก็บอกว่า “มารัวกามปาน” ตลกก็
 ตอบตอบว่า “มาด้วยรูกานบหรือ” ดังนี้เป็นต้น จบลงด้วยแขกพูดไทยได้
 นายออกมาพูดกับแขกแล้วจบเรื่องต่อไป วนชนดูเหมือนจะเอาตลกมาจาก

การเดินบันตน^(๑) ไปบรรจบกับการเดินของสัตว์คลุหัดและจำอวด
ชุดแขกด้วย อะไรมาก่อนมาต้งยังไม่ทราบชัด ตกลงแยกออกไป
จากนตุกไม่ต้งอะไร จะเป็นเดินเพื่องหรือเดินอะไรอื่น ๆ ก็สรุปต้งได้
ใน ๒-๓ อย่างน

จำอวด

จำอวด คำนี้เข้าใจว่าเป็นพวกที่เล่นตลกเอะเทศ ไม่ต้งแต่ง
ร่วมกับอะไร จำอวดเข้าใจว่าคงเดินแบบวิธี่แต่งมาจากสัตว์คลุหัด
นั่นเอง เพราะมีเป็นชุด & คนอย่างเดียวกัน สัตว์คลุหัดเดินได้เพียง
ครึ่งตัว คอหนังเต้านน อย่างตลกตลกชนคกเขาเตมอต้งถอตาตบตร
ไวด้วยแถมอ นาน ๆ จะมีขึ้น ผู้ทชนโดยมากเป็นตลกตลก (ตย์) จึง
จะขึ้นได้ ส่วนจำอวดขึ้นเดินได้ตลกตลกไป ชุดหนึ่งกแบ่งหนาทเป็น &
เหมือนกับสัตว์ คือ แม่คู่ ๑ คอต้ง ๑ ภาษ่า ๑ ตลก (ตย์) ๑
ชุดทชนชอตอนามในยคแรกกคช ชุดได้มาทอง ช่งมนายเจริญ บุญยกดิน
เป็นแม่คู่ นายคย ช่านาญประดิษฐ์ เป็นคอต้ง นายอบ บุญคิด
เป็นภาษ่า นายทอง มาพมกตเป็นตลก (ตย์) แด่มนายพอน คมเคช
เพิ่มจำนวนชนอกคนหนึ่ง ตอมาจมผหญิงเขารวมเดินอก ๒ คน คือ
นางชน เป็นตลก แด่นางพรง เป็นภาษ่า ชุดนตเหมือนจะเคยเดิน
สัตว์คลุหัดมาเหมือนนกน อกชุดหนึ่งเป็นชุดตลก แต่เคยเดินเป็นผใหญ่
หมดแวด คือชุดล้งม้ง ชุดแรก มีนายเคตม บุญยกยวต เป็นแม่คู่
นายผต วรคร์น เป็นคอต้ง นายเรม เรยนรอบกจ เป็นภาษ่า

๑. คำนี้ น่าจะเพี้ยนมาจากคำ "บันตน" ของชาวขวามลาญและชาวสุคนตา ซึ่งเป็นชื่อ
เรียกกวีนิพนธ์และเรื่องเล่าชนิดหนึ่ง บางทีก็ใช้สวดหรือขับร้องเข้ากับดนตรีด้วย - ธ.

ไทยบ้าง ถ้าเป็นคนไทย ก็มีพจนานุกรมไทย ซึ่งต่อมาสมัย
เรียกว่า “นาฏศิลป์” ถ้าเป็นคนต่างชาติ ก็มีร้องเพลงไทยปัจจุบัน
หรือที่เรียกว่า เพลงไทยสากล หรือคนรำอย่างฝรั่งดัดแปลง มาในชน
หลัง ๆ นี้ คณะเจ้าอาวัดมณฑลจึงแต่งรวมเพิ่มขึ้นอีก และผู้แต่งก็ไม่จำกัด
จำนวน อาจเป็นถึงขนาดตะคอนโรงเด็ก ๆ เต้นเรื่องสั้น ๆ ก็ได้

ตะคอนน้อย

คำว่า “เจ้าอาวัด” นี้ ต่อมานายสันติ เกษมรัง ได้ขอให้ข้าพเจ้า
คิดหาคำให้ใหม่ เพราะไม่ปรารถนาจะแสดงอย่างเจ้าอาวัด เกรงจะถูก
เหยียดหยาม จึงได้คิดตั้งชื่อให้ใหม่ว่า “ตะคอนน้อย” ซึ่งเคยใช้เรียก
เส้นทางของการวิทยุกระจายเสียงเป็นเวมต้น เจ้าอาวัดจึงกลายเป็น
ตะคอนน้อยมาจนทุกวันนี้

การแต่งกายของเจ้าอาวัด

การแต่งกายของเจ้าอาวัดสมัยก่อน ใช้ผ้าผืนยาวดี โดยมากเป็น
ผ้าผืนยาวใช้ วนหนึ่งมแปดกกว่ามผืนยาวธรรมดา คือแต่ชายมบบน
ตอนข้างหน้าจะม้วนเป็นชายกระเบนไว้หน่อยหนึ่ง เมื่อม้วนแต่โจง
กระเบนแล้ว ก็แผ่ชายผ้ามบบนที่เหลือไว้บนบักอกออกไป คล้าย ๆ
ชายไหวชายแครง ต้องยกกตมผ้าหนึ่งให้กาง สวมเสื้อแพรดีเนื้อ
คอพวงมาลัย คาดผ้าคาดพวงแพรหรือไหม ต้องผูกหน้าให้ค่อนข้างยาว
แต่งกุดแต่งปากนิดหน่อยแต่ไม่ถึงตะคอน ไว้ผมยาวอย่างที่เราเรียกว่า
ผมมัด แปดว่ากระไรไม่ทราบ ใช้น้ำมันหัวเรือบ แต่งเครื่องประดับ

๑๕๓

สถิติการแสดงนาฏกรรมไทย

ของ

กรมศิลปากร

ณ โรงละครอนุกูลศิลปากร

(เฉพาะที่เก็บรายได้)

พ.ศ. ๒๔๘๕

(ระหว่างเดือน มีนาคม—พฤษภาคม)

๑. โขน - ชุด โมรชาพนธ์สกตทัต	แสดง ๘ ครั้ง	มีรายได้ ๕,๖๒๖.๖๐ บาท
๒. โขน - ชุด พรหมาสตร์	,, ๑๔ ครั้ง	,, ๒๕,๘๗๕.๑๒ บาท

(ระหว่างเดือน พฤศจิกายน—ธันวาคม)

๓. โขน - ชุด นาคบาศ	แสดง ๑๕ ครั้ง	มีรายได้ ๑๐,๕๐๒.๒๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๐

(ระหว่างเดือน มีนาคม—เมษายน)

๔. โขน - ชุด ทำลายพิรุณน้ำทิพย์ และละคอนตึกดำบรรพ์		
เรื่อง กรุงพจนชมทวีป	แสดง ๒๘ ครั้ง	มีรายได้ ๒๖,๓๑๕.๗๓ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๐—๒๔๙๑

(ระหว่างเดือน พฤศจิกายน—เมษายน)

๕. ละคอนตึกดำบรรพ์ เรื่อง อีเหนา	แสดง ๒๐ ครั้ง	มีรายได้ ๒๑,๗๔๘.๕๕ บาท
๖. โขน - ชุด นางลอย	,, ๒๘ ครั้ง	,, ๒๖,๕๙๑.๖๕ บาท
๗. ละคอน เรื่อง สิวาตรี	,, ๒๕ ครั้ง	,, ๒๗,๘๕๖.๑๔ บาท
๘. ละคอน เรื่อง พระลอ (ครั้งที่ ๑)	,, ๒๑ ครั้ง	,, ๒๓,๘๑๕.๒๕ บาท
๙. ละคอนตึกดำบรรพ์ เรื่อง อุณรุท	,, ๑๕ ครั้ง	,, ๑๐,๕๑๔.๘๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๑—๒๔๕๒

(ระหว่างเดือน พฤศจิกายน—พฤษภาคม)

๑๐. ละคอน ต้นเรื่องรามเกียรติ์	แสดง ๓๔ ครั้ง	มีรายได้ ๒๘,๑๘๑.๕๐ บาท
๑๑. ละคอน เรื่อง พระลอ (ครั้งที่ ๒)	,, ๒๑ ครั้ง	,, ๑๕,๐๐๕.๐๐ บาท
๑๒. ละคอน เรื่อง ไกรทอง	,, ๕๖ ครั้ง	,, ๑๐๘,๖๓๑.๘๐ บาท
๑๓. ระบายเรื่องอรุณและโขน-ชุดวิธจำบัง	,, ๒๘ ครั้ง	,, ๒๕,๕๖๒.๕๖ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๒—๒๔๕๓

(ระหว่างเดือน ตุลาคม—เมษายน)

๑๔. ละคอน เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ	แสดง ๑๐๘ ครั้ง	มีรายได้ ๒๒๘,๖๘๖.๕๐ บาท
๑๕. ละคอน เรื่อง พระร่วง	,, ๕๖ ครั้ง	,, ๑๐๓,๕๘๕.๓๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๓—๒๔๕๔

(ระหว่างเดือน พฤศจิกายน—พฤษภาคม)

๑๖. ละคอน เรื่อง อิเหนา ตอน ประสันตาท่อนก	แสดง ๘๖ ครั้ง	มีรายได้ ๒๐๗,๔๕๗.๕๐ บาท
๑๗. ละคอนนอก เรื่อง สุวรรณหงส์	,, ๗๑ ครั้ง	,, ๒๒๖,๕๘๒.๐๐ บาท

รวมทุกเรื่องแสดง ๖๔๔ ครั้ง มีรายได้ทั้งสิ้น ๓,๓๕๓,๓๘๖.๖๖ บาท

สถิติประจำปีของนักเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์

(๑) ปีการศึกษา ๒๔๘๘^(๑)

นักเรียนชาย ๖๐ คน และนักเรียนหญิง ๓๓ คน

แยกจำนวนตามสาขาศิลปที่สมัครเรียนเป็นเอก

- (๑) นาฏศิลป์ไทย : ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน ๖๐ คน (รับใหม่)
 ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะลอม ๓๓ คน (นักเรียนเก่า)

รวม ๙๓ คน

(๒) ปีการศึกษา ๒๔๘๙

นักเรียนชาย ๑๐๖ คน และนักเรียนหญิง ๕๖ คน

แยกจำนวนตามสาขาศิลปที่สมัครเรียนเป็นเอก

- (๑) นาฏศิลป์ไทย : ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน ๕๘ คน
 ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะลอม ๕๓ คน

(๒) ดริยางค์ไทย : ๒๗ คน

(๓) ดริยางค์สากล : ๒๒ คน

(๔) คีตกีฬาสากล : ๒ คน

รวม ๑๖๒ คน

(๑) สถิตินี้ ควรจะมีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเป็นปีเริ่มเปิดโรงเรียนเป็นต้นมา หากแต่เอกสารต่างๆ กระจุกกระจายไปเสีย ยังมีสามารถรวบรวมทำสถิติได้

(๓) ปีการศึกษา ๒๕๕๐

นักเรียนชาย ๓๐๓ คน และนักเรียนหญิง ๓๓๕ คน

แยกจำนวนตามสาขาที่เปิดสอนครบเรียนเป็นเอก

(๑) นาฏศิลป์ไทย : ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน ๖๓ คน

ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะลอม ๓๓๓ คน

(๒) ดุริยางค์ไทย : ๓๓ คน } รวมคิดเป็น

(๓) ดุริยางค์สากล : ๕ คน } ดำรง

(๔) คีตกวีสากล : ๒ คน } เดิมด้วย

รวม ๒๓๖ คน

(๔) ปีการศึกษา ๒๕๕๑

นักเรียนชาย ๘๒ คน และนักเรียนหญิง ๓๓๗ คน

แยกจำนวนตามสาขาที่เปิดสอนครบเรียนเป็นเอก

(๑) นาฏศิลป์ไทย : ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน ๕๕ คน

ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะลอม ๓๓๗ คน

(๒) ดุริยางค์ไทย : ๒๘ คน

(๓) ดุริยางค์สากล : ๘ คน

รวม ๒๓๘ คน

(๕) ปีการศึกษา ๒๕๕๒

นักเรียนชาย ๓๐๗ คน และนักเรียนหญิง ๓๗๖ คน

แยกจำนวนตามสาขาที่เปิดสอนครบเรียนเป็นเอก

๑๖๑

(๑) นาวาศิลปไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน	๕๓ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะกอน	๓๓๖ คน
(๒) ดุริยางค์ไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดบรรพาทย์	๓๐ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดเครื่องสาย	๒๒ คน
(๓) ดุริยางค์สากล :		๓๒ คน
(๔) คีตศิลป์ไทย :		๒๐ คน
(๕) คีตศิลป์สากล :		๑๒ คน
	รวม	<u>๒๕๓ คน</u>

(๖) ปีการศึกษา ๒๕๕๓

นักเรียนชาย ๑๑๘ คน และนักเรียนหญิง ๒๒๕ คน
แยกจำนวนตามสาขาที่ดัดแปลงสมัครเรียนเป็นเอก

(๑) นาวาศิลปไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน	๕๐ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะกอน	๒๒๕ คน
(๒) ดุริยางค์ไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดบรรพาทย์	๒๔ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดเครื่องสาย	๒๕ คน
(๓) ดุริยางค์สากล :		๔๗ คน
(๔) คีตศิลป์ไทย :		๓๐ คน
(๕) คีตศิลป์สากล :		๒ คน
	รวม	<u>๓๘๓ คน</u>

(๗) ปีการศึกษา ๒๕๕๔

นักเรียนชาย ๑๔๘ คน และนักเรียนหญิง ๒๗๕ คน
แยกจำนวนตามสาขาที่เปิดสอนครบเรียนเป็นเอก

(๑) นาฏศิลป์ไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดโขน	๘๕ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดตะลุง	๒๔๗ คน
(๒) ดุริยางค์ไทย :	ก. นักเรียนชายฝึกหัดขับพาทย์	๒๒ คน
	ข. นักเรียนหญิงฝึกหัดเครื่องสาย	๓๗ คน
(๓) ดุริยางค์สากล :		๕๘ คน
(๔) คีตกีฬาไทย :		๖ คน
(๕) คีตกีฬาสากล :		๒ คน
	รวม	<u>๕๒๗ คน</u>

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุญยศิริพันธุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๔๘๔
